

Agenda

pro českou
zahraniční politiku

Eds.
Pavína Janebová
Vít Dostál
Pavel Havlíček

2021

Asociace pro
mezinárodní otázky

AMO.CZ

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRA NIČNÍ POLITIKU 2021

Editoři — Pavlína Janebová, Vít Dostál, Pavel Havlíček

Autoři a autorky — Petr Boháček, Romana Březovská, Sylvie Burianová, Zuzana Čapková, Vít Dostál, Jakub Eberle, Pavel Havlíček, Pavlína Janebová, Anna Jordanová, Matěj Jungwirth, Vendula Kazlauskas, Magda Komínková, Kryštof Kruliš, Josef Kučera, Jakub Kufčák, Karolína Lahučková, Michal Lebduška, Iva Merheim-Eyre, Ondřej Mocek, Filip Sommer, Tereza Soušková, Gabriela Svárovská, Jan Svoboda, Filip Šebok, Hana Votradovcová, Kristína Zindulková

Korektury — Karolína Podobová

Grafická úprava — Jaroslav Kopřiva

Tisk — Vydavatelství KUFR, s.r.o. – tiskárna

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné nebo elektronické publikace nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Názory vyjádřené v textu nejsou oficiálním stanoviskem AMO.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Žitná 608/27

CZ 110 00 Praha 1

Tel.: +420224813460

info@amo.cz

www.amo.cz

© AMO 2021

ISBN 978-80-908310-1-8 (tištěná verze)

ISBN 978-80-908310-2-5 (PDF verze)

8

Česká zahraniční politika na cestě od pandemie k předsednictví

14

Předsednictví v Radě EU

20

Reakce EU na covid-19

28

Rozpočet EU a fond obnovy

36

Evropská a česká digitální politika

44

Klimatické politiky

52

Německo

58

Polsko

64

Střední Evropa

72

Západní Balkán

80

Rusko

86

Východní partnerství

94

Ukrajina

100

Bělorusko

106

Lidská práva
v zahraniční politice

114

Mezinárodní migrace

122

České zbrojní exporty

130

Český přístup k NATO

136

Transatlantické vztahy

142

Spojené království

150

Čína

158

Blízký východ

166

Áfrika

172

Seznam použitých zkratek

174

Autoři a autorky

176

O AMO

Předmluva

Pavλίna Janebová

V letošním roce vydává Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) již 15. ročník Agendy pro českou zahraniční politiku. Od počátku je jejím účelem poskytovat expertní a nezbytně normativní hodnocení české zahraniční politiky a přinášet jejím relevantním aktérům doporučení do budoucna. Dlouholetá přítomnost AMO v české zahraničněpolitické komunitě nám poskytuje potřebný vhled do jednotlivých oblastí a procesů. Pozice nezávislého think-tanku AMO zároveň umožňuje nahlížet klíčová mezinárodní témata s dostatečným odstupem a přicházet s názory a řešeními, které nejsou svázány nástrahami každodenní institucionální a politické reality. Jsme přesvědčeni o tom, že zastoupení takového pohledu je pro formulaci kvalitní (nejen) české zahraniční politiky nezbytné. Agenda by tak měla být přínosná nejen pro její přímé aktéry, ale také pro členy expertní komunity, novináře a širší veřejnost se zájmem o působení ČR v mezinárodním prostředí.

Struktura letošní Agendy je od minulých ročníků poněkud odlišná. Zatímco některé z kapitol zůstaly zaměřeny na politiku ČR vůči širším regionům (střední Evropa, západní Balkán, země Východního partnerství, Afrika, Blízký východ), jiné věnují pozornost vztahům ČR s vybranými bilaterálními partnery (Německo, USA, Spojené království, Čína, Rusko, Ukrajina, Polsko, Bělorusko) a dále tématům, která považujeme pro českou zahraniční politiku za důležitá (klimatické politiky, lidská práva, migrace, české zbrojní exporty, pandemie covidu-19 a samozřejmě nadcházející české předsednictví v Radě EU).

Věříme, že čtení Agendy 2021 – ať už s jejími závěry budete souznít, či nikoli – do vašich úvah o české zahraniční politice a aktuálních mezinárodních otázkách vnese nové podněty a perspektivy.

Česká zahraniční politika na cestě od pandemie k předsednictví

Vít Dostál
Pavína Janebová
Pavel Havlíček

Pandemie onemocnění covid-19 zůstala v uplynulých dvanácti měsících globálně nejurgentnějším a nejviditelnějším tématem. Od prvotního šoku a řešení přímých zdravotních dopadů šíření nemoci se lidstvo posouvá do fáze sčítání škod, identifikace poučení z nenadálého vývoje, který nemá v novodobých dějinách ekvivalent, a nastavování post-covidové budoucnosti. Roky 2021 a 2022 budou při zpětném ohlednutí patrně považovány za kritický přelom ve společenském, politickém, hospodářském i mezinárodním vývoji.

Již v minulém roce jsme na tomto místě vyjádřili přesvědčení o tom, že důsledky pandemie mezinárodní prostředí dramaticky neproměnily, nýbrž spíše urychlily a zvýraznily již probíhající procesy – mimo jiné rozpad stávající podoby mezinárodního řádu a klesající soudržnost a význam „Západu“, ztělesněného především transatlantickým partnerstvím. Výsledky amerických prezidentských voleb přinesly v tomto ohledu naději na „návrat k (nějaké formě) normálu“. Zvolení Joea Bidena způsobilo u většiny evropských politických představitelů zřetelnou úlevu nad tím, že Donald Trump nebude po další čtyři roky destruktivně působit z pozice nejmočnějšího politika na planetě. Je zřejmé, že zahraniční politika Bidenovy administrativy se bude od Trumpovy zásadně lišit formou. Méně zásadní změny lze však očekávat v jejím obsahu, pokud jde o důraz na odpovědné členství evropských partnerů v NATO či skutečnost, že pozornost USA se bude dominantně zaměřovat na jiné regiony než na Evropu. Vztah mezi EU a USA tak bude třeba nově definovat – k čemuž je nutné, aby EU identifikovala, co od tohoto vztahu žádá a co do něj chce a může vložit.

Čína se dokázala velmi dobře vyrovnat s hospodářskými dopady pandemie a jako hlavní vyzyvatel aktuálního nastavení mezinárodního řádu ekonomicky i vojensky posiluje a šíří svůj vliv. Přetrvávající ambice má v tomto ohledu i Rusko, byť v mnohem menším měřítku a s docházejícími prostředky – pro Evropu ale ruské působení nadále znamená relevantní hrozbu. Jak ukázalo ponižující únorové přijetí vysokého představitele EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Josepa Borrella v Moskvě, EU nepředstavuje v očích Ruska plnohodnotného partnera. Nutno podotknout, že EU se svou nejednotností jak v některých zásadních vnitřních otázkách, tak v otázkách vnějších vztahů (vč. vztahu k Rusku a Číně) a váhavostí při upevňování svého vlivu v sousedství tento dojem úplně nevyvrací. „Vakcínová diplomacie“ Číny a Ruska v zemích západního Balkánu a přinejmenším zpočátku kontrastující rozpačitý postup EU toto ilustroval. Budoucnost vztahů mezi USA a Ruskem zůstává otázkou – červený summit mezi prezidenty Bidenem a Putinem však naznačil potenciál pro alespoň nějakou formu dialogu o některých tématech. Jakkoli je třeba, aby se „Západ“ proti disruptivním snahám Číny, Ruska a jiných autoritářských režimů důrazně vymezoval, je jasné, že v otázkách, jako je boj proti změně klimatu nebo odzbrojení, je určitá míra spolupráce nezbytná. Je třeba k ní ale přistupovat s diplomatickou precizností a brzdit velká očekávání.

Průběh urgentní fáze pandemie, globální distribuce vakcín i post-pandemická hospodářská obnova pak poukazují na další dlouhodobý a pro přežití demokratického a liberálního „Západu“ klíčový jev, kterým je obrovská míra ekonomické nerovnosti,

a to jak mezi jednotlivými světovými regiony, tak v rámci jednotlivých společností. Vedle své nezanedbatelné morální dimenze mají tyto přetrvávající nerovnosti potenciálně destruktivní účinky na soudržnost společností, politickou polarizaci (např. v tématu migrace a integrace), a tedy i stav demokracie, která v očích řady lidí nepřináší do jejich životů konkrétní benefity. Fragmentace západních společností výrazně zvyšuje naději na úspěch vlivových aktivit aktérů typu Číny a Ruska. Úkolem západních politických představitelů v nastávajícím období tak bude mimo jiné důkladně promyslet spravedlivou distribuci finančních prostředků post-covidové obnovy uvnitř jednotlivých států a zároveň klást důraz na efektivní asistenci státům globálního Jihu.

Navzdory svým tragickým důsledkům je pandemie příležitostí pro identifikaci kroků, které umožní, aby svět, Evropa a Česká republika v jejím rámci vzešly z krize silnější a odolnější. EU tuto příležitost úspěšně využívá v propojení post-covidové hospodářské obnovy s realizací svých klimatických ambic i v postupu v diskuzi o své strategické suverenitě a autonomii a uvědomění si nutnosti jejího rozvoje v bezpečnostní, ale i ekonomické a technologické dimenzi. Zároveň má však za sebou třináct let v podstatě nepřetržitého krizového vývoje, vnitřní spory ohledně základních hodnot, populistické politiky v čele řady členských států, zpochybnovanou legitimitu a nízkou úroveň identifikace občanů s integračním projektem.

Tyto změny v evropském i globálním prostředí zasáhly také českou zahraniční politiku. V uplynulých 12 měsících se Česká republika potýkala s bezprecedentní zdravotní krizí, na kterou byla navázána nutnost reakce v řadě oblastí. Zdravotní, sociální, hospodářská, informační a školská politika byly v centru pozornosti, nicméně důležitost zahraniční politiky pro společnost se nesnížila.

Pandemie naopak demonstrovala význam mezinárodní spolupráce i pro ČR, která musela koordinovat omezení pohybu mezi státy, zvažovat žádosti o zahraniční zdravotní pomoc nebo ji sama poskytovat. Především se však prostřednictvím společného jednání evropských zemí podařilo získat pro české občany dostatek vakcín. Hledání adekvátní evropské reakce na pandemii přineslo České republice nové prostředky na post-pandemické hospodářské oživení skrze fond obnovy. Spolu s dohodou na novém víceletém evropském rozpočtu tím bylo završeno mnohaleté jednání, které zaměstnávalo podstatnou část úřednického aparátu věnujícího se unijní politice. Nutno dodat, že samotná jednání dopadla pro ČR velmi úspěšně, když prosadila téměř všechny své priority. Vyostřila se naopak kauza premiérova střetu zájmů, která realizaci českých evropských zájmů stále více komplikuje.

Klíčovou zahraničněpolitickou událostí posledních měsíců bylo odhalení účasti ruských tajných služeb na výbuchu municínského skladu ve Vrbětících v roce 2014. Česká reakce měla být předem lépe koordinovaná a následně i precizněji komunikovaná, nicméně přinesla jednoznačně pozitivní výsledek – omezení prostoru pro ruské zpravodajské operace na českém území, na jejichž nebezpečí již mnoho let upozorňo-

valy tajné služby. Odmítnutím odpovědnosti a dalšími eskalacemi posunula Moskva česko-ruské vztahy pod bod mrazu. Zastavily se úvahy o možném nákupu ruských vakcín a nerealistickou se stala i možnost zapojení ruských dodavatelů do rozvoje české jaderné energetiky.

I česko-čínské vztahy prošly zhoršením, i když jejich průběh nebyl tak dramatický jako v ruském případě. Vztahy se vyostřily kvůli cestě Miloše Vystrčila na Tchaj-wan na přelomu srpna a září loňského roku a od té doby se nacházejí ve stavu hibernace, na čemž se podepsal i výše zmíněný evropský a světový kontext. Přehodnocování vzájemných vztahů je příležitostně doprovázeno (marným) hledáním pozitivních dopadů obrovských investic politického kapitálu do této relace, ke kterému ze strany zejména některých českých politických představitelů – s prezidentem na prvním místě – došlo.

Okolnosti pandemického roku nepřinesly prostor pro dlouhodobě potřebné oživení v relacích s klíčovými partnery České republiky. ČR, stejně jako téměř celá Evropa, vkládá velké naděje do spolupráce s administrativou Joea Bidena. Řada amerických očekávání vůči našemu regionu nicméně zůstává identických. Česká republika ale v tématech, jako jsou investice do vlastní obrany nebo Iniciativa Trojmoří, nemá příliš co nabídnout. Lépe na tom nejsme ani v boji proti globální změně klimatu, která je pro novou americkou administrativu zásadní politickou otázkou dneška. Možnou pozitivní agendu do budoucna naopak nadále představuje regulace a zabezpečení sítí 5G, kde si Česko určitou pozici v minulosti vybudovalo a mělo by na ni navázat.

Podobně Česko přešlapovalo i ve vztazích s dalšími důležitými partnery. Komunikace s Německem nezašla za řešení dopadů pandemie. Prakticky jediným podstatným tématem vztahů s Polskem se stal spor o rozšíření dolu Turów a ani ve visegrádské spolupráci jsme kromě příslibu navýšení rozpočtu Mezinárodního visegrádského fondu neviděli žádný velký úspěch.

Tradiční témata české zahraniční politiky, jako je podpora lidských práv či přibližování zemí Východního partnerství a západního Balkánu do EU, neztratily nic na své důležitosti a Česko v nich bylo nadále aktivní. Podporovalo běloruskou občanskou společnost a nezávislá média, rozvíjelo vztahy s Ukrajinou a snažilo se přispět k pozitivnímu posunu v politice rozšiřování. Kvůli pandemickým omezením však došlo jen k dílčím pokrokům.

V posledních měsících pak měla na zahraniční politiku vliv i předvolební atmosféra. Mocenské soupeření v rámci ČSSD nejprve vedlo k výměně ministra zahraničních věcí. Ta se neobešla bez politováníhodné eskapády, když první veřejně oslovený kandidát Lubomír Zaorálek pozici odmítl a ještě zkritizoval stav úřadu – nutno dodat, že po 8 letech téměř nepřetržitého vedení stranou, jíž je členem. V dalších měsících se okolní svět a EU pro část politického spektra staly zámlčkou pro získávání politických bodů strašením, což dokládá návrat tématu migrace do rétoriky premiéra Babiše nebo rámování společných evropských klimatických iniciativ jako cest k jistému úpadku českého hospodářství. V tomto hašteřivém prostředí bylo možné najít jen pár případů snahy o posílení dialogu, mezi které je možné zařadit kulaté stoly se zástupci politických stran zorganizované ministrem Kulhánkem k budoucnosti vztahů s Ruskem

a k prioritám českého předsednictví v Radě EU. Tradičně aktivní byly i parlamentní výbory. V neposlední řadě je důležité připomenout, že s propadem důvěryhodnosti se bohužel musela srovnávat česká zahraniční služba. Uškodilo jí odhalení komunikace dokládající, že k získávání některých diplomatických postů docházelo na základě přímluv a politických tlaků namísto profesní odbornosti, nebo návraty osob s pochybnou minulostí do Černinského paláce.

V příštím roce čeká Českou republiku druhé předsednictví v Radě EU, které bude ústředním politickým úkolem pro vládu, jež vzejde z podzimních parlamentních voleb. Úspěch či neúspěch předsednictví ovlivní pozici Česka v EU a je třeba jej proto vnímat jako obrovskou příležitost a šanci, jak získat pro zahraniční a evropskou politiku politickou reprezentaci a probrat ji ze současné mezinárodněpolitické dřímoty.

Vedle dokončení diplomatických a úřednických příprav bude totiž předsednictví vyžadovat obrovské nasazení politických aktérů. To pohříchu dosud neprobíhalo, neboť téměř všichni ministři v posledních měsících přistupovali k unijní agendě zcela lhostejně. Každý člen kabinetu vzešlého z příštích voleb musí přesně vědět, jaká témata se na příslušných sektorových Radách projednávají, znát pozici ČR a určit priority předsednictví. Ačkoli je ústřední úlohou předsedajícího státu hledat kompromisy a jednat jménem Rady, musí Česko umět pojmenovat politické ambice, se kterými do svého mandátu v čele Evropy vskočí. Vedle přirozené snahy posunout (nebo naopak zbrzdit) projednávání legislativních aktů či zdůraznění určitých politických otázek nesmí příští vláda zapomínat ani na to, že předsednictví je skvělou komunikační příležitostí. Jedná se o šanci ukázat české euroskeptické veřejnosti přínosy členství v EU i úspěchy, kterých díky němu dosahujeme.

Přípravy na předsednictví, stejně jako jeho vlastní výkon, jsou navíc momentem, kdy se stáváme pro okolní svět o něco zajímavějšími. Jako stát určující unijní agendu máme šanci rozvíjet existující či navazovat nové kontakty a budovat svoji pozici v tématech, jež jsou pro nás dlouhodobě důležitá. Česko se jako středně velký evropský stát a spíše malá země ve světovém srovnání vždy bude potýkat s asymetrií. Jak ale připomínáme téměř ve všech kapitolách této knihy, díky předsednictví a přípravám na něj můžeme svoji pozici v řadě témat posílit či nově vybudovat. Přistoupit k němu pouze s ambicí „přežít tento půlrok bez ostudy“ by bylo promrháním generační příležitosti.

Jakékoli investice do vztahů s Ruskem jsou v současné situaci nesmyslné. Postoj Kremlu vůči ČR je otevřeně nepřátelský. Vrbětický případ je nadále vyšetřován a vzhledem k požadavkům na odškodné a ruskému odmítání převzít za výbuchy odpovědnost nelze čekat jakýkoli pohyb v této relaci. Český postoj vůči Rusku tak vyžaduje soudržnost a plné uvědomění si těchto axiomů, ke kterému stále nedochází a jež si tak vyžaduje další politický leadership. Pro Česko bude také klíčové spoluutvářet evropskou politiku vůči Rusku. Jedině konzistentní postoj na evropské úrovni a schopnost

nacházet pro vlastní stanoviska věrohodné partnery může vést Kreml k nezbytnému uznání českých požadavků. Snaha vypořádat se s vrbětickou kauzou musí být impulsem k zahraničněpolitické aktivitě, protože vypovězením ruských špiónů celý příběh teprve začal. Skončí až uznáním viny a odškodněním.

Podobně by měl k důslednému zahraničněpolitickému přemýšlení vést i současný úpadek vztahů s Pekingem. Vzhledem k evropskému a transatlantickému kontextu i agresivní rétorice Číny si lze těžko představit, že by pro ČR bylo žádoucí tento vztah jakkoli oživovat. Naopak je potřeba připravit českou exportně orientovanou ekonomiku na další fázi soupeření mezi USA a Čínou a vstoupit do debat o evropské autonomii i diskuzí o zkracování dodavatelských řetězců.

Před českou zahraniční politikou je období velkých úkolů, které si bude vyžadovat souhru na domácí politické scéně. Vítězové i poražení parlamentních voleb by měli usilovat o úspěch českého předsednictví v Radě EU. Pád vlády během prvního českého mandátu v čele Evropy měl negativní dopad na českou reputaci v Evropě, na veřejné mínění i na vztah mezi státní správou a politickou elitou.

Česká zahraniční politika byla v posledních 8 letech předmětem řady konfliktů. Po dvě volební období byla pod taktovkou ANO a ČSSD a demokratická opozice se proti jejich pojetí ostře vymezovala s tím, že po případném nástupu k moci na toto období nenaváže. Tato přislíbená diskontinuita by však měla vyjít z promyšlených úvah, propracovaných strategií a konsenzu v rámci volebních bloků. Věřme, že se kvalitní zahraniční politiky dočkáme, ať už bude vládu sestavovat kdokoli.

Předsednictví v Radě EU

Vít Dostál
Zuzana Čapková
Pavλίna Janebová
Vendula Kazlauskas

„Naše předsednictví Radě EU nepodceňujeme. Já i moje vláda si naopak uvědomujeme, že máme jedinečnou příležitost napravit Česku reputaci po předsednictví v roce 2009, pošramocenou zejména pádem tehdejší vlády.“

— **Andrej Babiš**
30. 6. 2021

„Třeba oproti Portugalsku, které teď mělo předsednictví, jsou české plány na některé rezorty poloviční. Know-how a lidská síla je naprosto zásadní. Hlavní bohatství je v lidech, kteří to znají a kteří se těm tématům věnují.“

— **Ivan Bartoš**
5. 7. 2021

„Jsem si vědom, že konečné slovo ohledně priorit českého předsednictví bude mít až další vláda, ale jsem zároveň přesvědčen, že je třeba o tomto tématu vést diskuzi napříč politickým spektrem už teď. Naše předsednictví může být úspěšné, pokud budeme mít co nejširší shodu nejen politickou, ale také na základě společenské poptávky.“

— **Jakub Kulhánek**
15. 7. 2021

V druhé polovině roku 2022 se Česká republika ujme předsednictví v Radě EU. S blížícím se termínem pokračovala a pomalu se také prohlubovala debata o jeho váze a přínosu, stejně jako probíhaly odborné a administrativní přípravy. Význam předsednictví je stále častěji podtrhován, a to především úředníky pracujícími na jeho zdárném zajištění. Vládní představitelé o jeho důležitosti a možných přínosech pro ČR téměř nehovoří. Určitým posunem je však skutečnost, že již není premiérem zlehčováno a zesměšňováno. Část opozice, stejně jako zainteresované veřejnosti, zdůrazňuje, že jde o důležitý úkol, kterému by mělo být věnováno více pozornosti i finančních prostředků. V červnu 2021 v této souvislosti adresovaly osobnosti veřejného života premiérovi otevřený dopis, ve kterém vyjádřily své obavy z podfinancování předsednictví a nevyužití příležitostí, které přináší. Vláda se následně na konci srpna ve zprávě o stavu příprav předsednictví usnesla na navýšení rozpočtu o zhruba 14 %.

Debata o přípravách předsednictví se postupně posouvá od otázky zajištění dostatku financí na jeho realizaci k obsahové náplni a možném přínosu pro ČR, což je správný směr. Předsednictví vytváří významnou příležitost pro zviditelnění ČR i jejích prioritních témat v EU, stejně jako šanci vysvětlovat přínos českého členství v EU občanům. Dosavadní absence politického leadershipu však znamená, že ambici ČR je zejména zvládnout organizačně-procesní stránku předsednictví bez významnějších přesahů.

Přípravy na předsednictví zintenzivnila státní správa, třebaže byl proces ztížen pandemií covidu-19. Agenda předsednictví je v gesci Úřadu vlády, který se stal na základě usnesení vlády z října 2019 centrálním koordinátorem pro jeho přípravu a výkon. V lednu 2021 vznikl Odbor pro předsednictví ČR v Radě EU. Pokračovalo školení a příprava zaměstnanců a posilování Stálého zastoupení ČR při EU.

O prioritách českého předsednictví lze hovořit ve třech pomyslných okruzích. První zahrnuje více či méně dopředu stanovené oblasti, politiky a legislativní návrhy, na které se ČR v průběhu svého předsednictví hodlá zaměřit a aktivně je prosazovat. Priority ČR prozatím nebyly definovány, resp. doposud vzniklé dokumenty pokrývají široké spektrum témat bez jasného vymezení jejich důležitosti. Stanovení politických priorit předsednictví je úkolem vyžadujícím politickou legitimitu a mělo by být odrazem inkluzivní odborné i politické debaty. Nelze jej delegovat na jakkoli schopný úřednický aparát.

S ohledem na limitovaný zájem českých politických představitelů o předsednictví – a na stávající předvolební, resp. bezprostředně povolební situaci – se nicméně očekává, že české předsednictví bude spíše „agenda-driven“, tzn. zaměří se zejména na zvládnutí projednání aktuálních témat, tedy „druhý okruh“. I zde existuje na straně předsednictví prostor pro ovlivnění daných témat preferovaným směrem – jejich posouvání vpřed nebo naopak upozadování. Takový přístup je legitimní, zároveň jej však lze vnímat jako promeškanou šanci k aktivnímu nastolování unijní agendy. Vzhledem ke zpoždění legislativního procesu vinou pandemie covidu-19 bude mít v době českého předsednictví pravděpodobně Rada na stole velké množství legislativy. ČR se hodlá soustředit mimo jiné na Akt o digitálních službách, resp. trzích. Je jisté, že se

českému předsednictví nevyhne téma klimatických politik a zelené tranzice. ČR by měla předsednické pozice využít mj. pro nastolení konstruktivní diskuze o různých východiscích a postojích členských států v tomto ohledu a pro hledání kompromisu, např. pokud jde o téma sociálních aspektů tranzice.

Posledním okruhem jsou pak společně formulované priority tria. Program tria tvoří ČR společně s Francií a Švédskem a jeho finální podoba je tak kompromisem mezi pozicemi všech států. Jeho přípravy probíhají a představen bude na začátku roku 2022 před startem francouzského předsednictví. Načasování českého předsednictví uprostřed tria je výhodné v tom, že bude mít příležitost ovlivnit jak témata převzatá od Francie, tak nastavit agendu nastupujícímu Švédsku.

Vedle příležitosti pro prosazení vlastních priorit na unijní rovině je vhodné předsednictví v Radě využít rovněž pro komunikaci přínosů členství v EU poměrně euroskeptickým občanům ČR. Jedná se přitom o dimenzi nezávislou na aktuálním dění v Unii, na kterou se lze připravit v dostatečném předstihu. Prozatím se však komunikace o českém předsednictví zaměřuje převážně na informování o probíhajících přípravách a logistických otázkách, které jsou zásadní pro minimální manažerské zvládnutí předsednického úkolu. V Odboru pro předsednictví ČR v Radě EU Úřadu vlády ČR vzniklo i Oddělení pro komunikaci, které již zahájilo naplňování přijaté Koncepce komunikace a prezentace předsednictví České republiky v Radě EU. Byl založen i oficiální twitterový účet příprav předsednictví, kde Úřad vlády informuje o jejich průběhu, aktivitách ministrů v této oblasti či o tom, jaké akce se během předsednictví odehrají.

Oficiální komunikace tedy opomíjí rozměr informování zaměřený na téma členství v EU obecně a na to, co českým občanům přináší. České předsednictví nabízí ideální příležitost prezentovat konkrétní práci českých politiků na evropské úrovni a vliv, který tam mají, a nabourat tím převažující pohled české veřejnosti, že „Brusel rozhoduje o nás bez nás“. Z průzkumu agentury STEM vyplývá, že v prosinci 2020 pouze 39 % Čechů vědělo, že český premiér a ministři zastupují Česko v unijních institucích a rozhodovacích procesech a že Česká republika má na dění v EU vliv. Komunikace o českých úspěších přitom přímo ovlivňuje spokojenost Čechů s členstvím v EU – ta dosáhla maxima (téměř 70 %) v únoru 2009, kdy české předsednictví úspěšně zvládlo krizi s dodávkami ruského plynu. V roce 2009 se také čeští občané více zajímali o evropská témata, unijní instituce a český vliv v nich. V dubnu 2021 nicméně pouze 19 % veřejnosti vědělo o tom, že Česká republika bude v Radě EU předsedat. I když informovanost jistě ovlivnila pandemie covidu-19, jedná se asi o dvojnásobně nižší číslo než ve stejné době před prvním českým předsednictvím.

České předsednictví znamená obrovskou výzvu pro státní správu, čemuž musí odpovídat i politický zájem. Na předsednictví musí být přichystány všechny politické strany a jejich představitelé a ti by měli okamžitě po ustanovení vlády po podzimmích

volbách navázat na dosavadní přípravy. Pro novou vládu musí být české předsednictví ústřední politickou prioritou. Pro nové ministry bude klíčové rychlé seznámení s agendou a svými protějšky, což předpokládá sto procentní účast na jednáních Rady. Pro facilitaci tohoto procesu je vhodné, aby jednotlivá ministerstva po vzoru Ministerstva zahraničních věcí zahájila politický dialog se zástupci parlamentních stran o sektorových prioritách, čímž se zajistí dobrá informovanost a konsenzus.

V rámci schvalování státního rozpočtu na rok 2022 by mělo být potvrzeno navýšení prostředků dedikovaných na české předsednictví a rozhodně by nemělo docházet ke škrtům – ať už v rozpočtu předsednictví nebo rezortních provozních výdajích, které by se mohly na kvalitě výkonu předsednictví také odrazit.

Je třeba, aby nová vláda adekvátně komunikovala politické priority předsednictví, které musí odrážet dlouhodobé zájmy ČR v EU. I při zachování pozice nestranného vyjednavče se může ČR připomínáním některých otázek zasloužit o jejich zvýraznění v rámci politiky EU. Zvažovaná zahraničněpolitická témata pro neformální zasedání Evropské rady, kterými jsou transatlantické vztahy, západní Balkán a indopacifický region, odrážejí české i evropské priority.

ČR také musí využít komunikační příležitost, kterou předsednictví přináší. Kromě informací o tom, že předsednictví proběhne, by měla oficiální komunikace také dodávat, co bude znamenat a proč je pro Českou republiku důležité. K tomu je nutný i politický leadership a jasný postoj českých politických představitelů k EU. Vzhledem k podzimním volbám do Poslanecké sněmovny se v rámci kampaně začínají objevovat útoky na EU a posilování sentimentu o „diktátu Bruselu“, na což bude po volbách, několik měsíců před zahájením předsednictví, obtížné při komunikaci s veřejností navazovat pozitivními akcenty.

I po skončení předsednického půlroku je možné a vhodné pokračovat v práci s českou veřejností, informovat ji o činnosti českých zástupců na unijní úrovni a dále pracovat na tématech zahájených nebo akcentovaných během předsednictví. Potřeby českých občanů by měly být srozumitelně propojovány s unijními tématy. Stejně tak je možné navázat aktivní komunikační partnerství s dalšími evropskými institucemi a jejich zastoupeními v Praze a podpořit tak informovanost o EU nejen v hlavním městě.

Dále je nezbytné, aby nadcházejícímu českému předsednictví následovala systematická práce s lidmi, kteří se podílí na jeho realizaci, a využití jejich nezanedbatelných zkušeností v administraci unijních záležitostí v české státní správě.

Předsednictví by mělo v české evropské politice i české společnosti zanechat dlouhodobější otisk. Zanedbání politické významnosti by bylo velice nešťastné. Obzvlášť v kontextu zkušenosti z roku 2009, kdy pád vlády v prostředku dobře rozběhnutého předsednictví znamenal jeho komunikační fiasko.

Kontext

- Přetrvávající nezanedbatelný význam institutu předsednictví přes ohraničení role předsedající země v post-lisabonském institucionálním nastavení.
- Možnost předsednického státu posunout i zbrzdit agendy dle svých priorit.
- Očekávaný velký objem legislativy k projednání v průběhu českého předsednictví.

Současnost

- Postupně se rozbíhající diskuze o prioritách předsednictví, a to zejména na úřednické, a méně již nejvyšší politické úrovni.
- Zintenzivnění logistických příprav a záměr navýšit rozpočet předsednictví.
- Slabá informovanost o předsednictví mezi veřejností.

Doporučení

- Nová vláda by měla formulovat užší priority předsednictví. Měly by odrážet dlouhodobé české zájmy v rámci evropské integrace a vycházet z hluboké odborné, úřednické i politické diskuze, jakož i plánovaného harmonogramu projednávání legislativních návrhů.
- I vzhledem k nejistému povolebnímu vývoji by měly rezorty bezodkladně zahájit s parlamentními politickými stranami dialog o prioritách předsednictví.
- Předsednictví musí být využito jako příležitost pro zkvalitnění komunikace evropských záležitostí vůči veřejnosti, protože taková šance se znovu dlouhou dobu nenaskytne.

Reakce EU na covid-19

Vendula Kazlauskas
Magda Komínková

„Jak by se následně obhajovalo to, že jsme utratili mnohem víc peněz za vakcíny, kterých bychom se potom museli zbavit?“

— **Milena Hrdinková**

24. 3. 2021

„Nyní se ukázal jako neschopný vyjednávač. A dokonce české občany připravil o 140 tisíc vakcín, které mohl získat navíc. Může za to přímo Babiš sám, i kdyby vinu házel na kohokoliv, z toho se nevymluví.“

— **Markéta Pekarová Adamová**

2. 4. 2021

„Sháníme vakcíny po celém světě. Jsme ochotni odkoupit AstraZenecu z Dánska. Já v pondělí odlétám do Moskvy, kde chci dojednat případné dodávky Sputniku V po jeho schválení Evropskou lékovou agenturou.“

— **Jan Hamáček**

14. 5. 2021

„Když jsem bojoval se Sebastianem Kurzem v rámci Evropy, aby se vakcíny rozdělovaly podle počtu obyvatel, tak ta deklarovaná solidarita bohužel nedopadla. Nebylo to hezké. Já jsem se potom obrátil na moje přátele a Viktor Orbán byl první, který mi slíbil tuto dodávku 40 tisíc vakcín.“

— **Andrej Babiš**

4. 6. 2021

Při debatě o zapojení EU do řešení krize způsobené novým onemocněním covid-19 je nutné zmínit, že politika týkající se zdraví spadá do doplňkových pravomocí Unie. To znamená, že EU pouze doplňuje zdravotní politiku členských států a podporuje vlády jednotlivých zemí při dosahování společných cílů. I přes omezené možnosti byla na unijní úrovni od počátku evidentní snaha zmírnit dopady pandemie. Konání EU i jednotlivých členských států lze rozdělit do dvou základních kategorií: 1) opatření na snížení počtu nemocných a zpomalení šíření viru a 2) opatření na podporu ekonomik členských států. V reakci na růst počtu nakažených vydávala EU opatření v extrémně rychlém sledu. Většina z nich byla rychle projednána a následně i vstoupila v platnost.

Evropská komise koordinovala uzavření vnějších hranic, spolupracovala se státy na organizaci repatričních letů, zajišťovala vakcíny a zdravotnický materiál a finančně podporovala výzkum v dané oblasti. Zároveň se snažila bojovat proti dezinformacím týkajícím se šíření nemoci.

Je zřejmé, že ekonomický dopad pandemie bude značný. EU a členské státy se od začátku krize snaží předcházet tomu, aby podniky ukončovaly svou činnost a zanikala pracovní místa. K hospodářskému oživení by měl přispět nový víceletý finanční rámec a plán obnovy, který Komise představila na konci května 2020 a který využívá – pro EU bezprecedentní – půjčky na mezinárodních finančních trzích. Vytvoření tohoto společného nástroje bylo interpretováno jako zásadní posun ve fiskální integraci EU. Zároveň se jedná o změnu oproti dosavadnímu zadlužování pouze eurozóny. Pro Českou republiku je i z institucionálního hlediska výhodné, že je do nového fondu obnovy a vyjednávání o jeho podobě zapojena.

Změny názorů, nekonzistentní postoje, zbrklá a nedůsledně vysvětlovaná rozhodnutí a vnitropolitické střety jsou problémy, které se prolínají celým bojem s onemocněním covid-19 v Česku. Ze zahraničněpolitické perspektivy je důležité připomenout nejhlubší krizi, kdy kolabovala nemocniční péče, a i přesto se čeští zástupci nedokázali shodnout na tom, zda je vhodné využít nabízená nemocniční lůžka ze zahraničí. Ačkoliv Česku pomoc aktivně nabízely okolní státy – kromě Německa (které své zdravotnické kapacity nabízelo několikrát) i Polsko, Slovinsko a Švýcarsko – a o možnost převozu pacientů do zahraničí žádali i hejtmani nejzasazenějších krajů, premiér Babiš i ministr zdravotnictví Blatný tyto nabídky odmítali. České kapacity podle nich na zvládnutí situace stačily. Nakonec byla převezena pouze jedna česká pacientka do Polska.

Pro překonání pandemické situace bylo klíčové co nejrychlejší získání vyvíjených vakcín. Česká republika se v červnu 2020 rozhodla přidat ke společnému evropskému postupu. Ten byl možný díky solidaritě Německa, Francie, Nizozemí a Itálie, které se vzdaly svého náskoku ve vyjednávání o dodávkách a souhlasily se společným postupem s ostatními zeměmi. Komise tak byla pověřena, aby vyjednávala o nákupech a dodávkách vakcín jménem všech členských států, včetně ČR, která tím získala rovné podmínky s ostatními unijními státy a přístup k vakcínám ve stejnou dobu.

Konkrétní podoba průběhu vakcinace v jednotlivých státech se ale výrazně liší a záleží pouze na tom, jakou národní strategii státy zvolily. Česko si podle své očkovací

strategie prosazující šetrný přístup nejprve objednalo pouze 81,1 % vakcín, na které mělo podle počtu svých obyvatel nárok. Premiér Andrej Babiš se přesto přidal k rakouskému kancléři Kurzovi v jeho kritice Evropské komise za údajně nespravedlivou distribuci vakcín. Svou vyjednávací taktikou a spojenectvím s Rakouskem a Slovinskem se poté Česko připravilo o desetitisíce dávek vakcín navíc. V návaznosti na to český premiér kritizoval Evropskou komisi a systém společných nákupů a nevyloučil možnost nákupu vakcíny Sputnik V z Ruska. Zejména v počátcích očkování populace Česko nepostupovalo tak rychle, jak mohlo, kdyby si objednalo větší počet dávek. V létě 2021 se nicméně již ukazuje, že největší překážkou k proočkovanosti obyvatel ČR není nedostatek vakcín, ale nedostačující zájem o očkování.

K nákupu a aplikaci vakcíny Sputnik V, kterou prozatím pro použití v EU neschválila Evropská agentura pro léčivé přípravky (EMA), přistoupilo ze států EU v únoru 2021 Maďarsko (poté začalo používat také neschválenou vakcínu Sinopharm), čímž narušilo jednotný unijní přístup k vakcinaci. Krátce po dodávce dávek Sputnik V do Maďarska navštívil tuto zemi i premiér Babiš, který zjišťoval zkušenosti s touto vakcínou a mluvil o možnosti jejího použití v ČR. Za podobným účelem navštívil i Srbsko. Nejvyšší ústavní činitelé ČR se poté sice dohodli, že ČR bude používat pouze vakcíny schválené EMA, o několik dní později se nicméně premiér s prezidentem rozhodli zaslat ruskému prezidentovi žádost o dodávky vakcíny Sputnik V. Postoj české politické reprezentace k nákupu Sputniku V byl i v následujících měsících podobně nejednoznačný. Kontroverze vyvrcholily v dubnu 2021 v souvislosti s plánovanou cestou ministra vnitra Hamáčka do Moskvy a odhalením vrbětické kauzy.

Lavírování mezi společným unijním přístupem k vakcinaci a samostatnými snahami o získání vakcín dosud v EU neregistrovaných poznamenalo jak českou vnitropolitickou situaci, tak pozici ČR na unijní úrovni.

Navzdory nedostatečné přípravě distribuce vakcín a logistiky očkování a komplikacím s dodávkami vakcín na jaře 2021 však Česká republika před létem zvládala očkování přibližně stejně rychle, jako je průměr v zemích EU. Jako celek si EU stanovila cíl proočkovat do konce léta 2021 alespoň 70 % dospělé populace. I když bylo tempo očkování v ČR často kritizované, v případě dostatečného zájmu českých občanů by Česko nemělo mít problém tento cíl splnit, stejně jako většina dalších států EU. ČR tak jasně benefituje ze svého členství v EU, díky kterému je vakcinace v ČR rychlejší než v řadě neevropských zemí – Japonsku, Švýcarsku, Austrálii, Rusku nebo v Číně.

Se zvyšující se vakcinací roste důležitost jednotného evropského postupu a koordinace na unijní úrovni, pokud jde o společný nákup dalších vakcín nebo tzv. „očkovací pas“. O březnovém návrhu Evropské komise na tzv. „digitální zelený certifikát“ vyjednávaly Rada EU s Evropským parlamentem ve zrychleném režimu tak, aby tento pas usnadňující volný pohyb po EU mohl vstoupit v platnost před začátkem hlavní letní turistické sezony 1. července. ČR a další státy nicméně znovu nespolehají pouze na jednotný evropský postup a s dalšími státy vyjednávají také bilaterální dohody o zjednodušení cestování.

Chaotický a nekoordinovaný přístup států EU k průběhu pandemie covidu-19 v jejich začátcích se později podařilo do velké míry sjednotit. Přesto však docházelo k rivalitě mezi státy a k nabourávání celounijního postupu – ať už při přetahování se o dodávky vakcín navíc, nebo v nejednotném přístupu k vakcínám neregistrovaným pro použití na území EU. Společný přístup bude nadále důležitý. ČR by proto měla konstruktivně přistupovat např. k „očkovacím pasům“ a zasadit se o možnosti jejich co nejširšího využití. Evropská komise má navíc ambice, že by se tento systém mohl dále rozšířit a sloužit jako příklad i pro další podobné certifikáty vyvíjené v ostatních částech světa. Česká republika může v těchto iniciativách hrát aktivní roli a vyjednávat o jejich přijetí i se svými mimoevropskými partnery.

K dosažení cíle naočkovat 70 % dospělé populace bude ČR také muset zvládnout komunikační kampaň, případně se zapojit do společných unijních snah v této oblasti a v boji proti dezinformacím.

S postupující proočkovanosť v EU navíc poroste tlak na nutnost solidarity se třetími zeměmi, které trpí nedostatkem očkovacích látek. Ačkoliv premiér Babiš na zasedání Evropské rady v květnu 2021 kritizoval evropský export vakcín do dalších států světa, již v lednu se tehdejší ministr zahraničí Petříček připojil k výzvě adresované Evropské komisi, která požadovala, aby EU poskytla vakcíny balkánským zemím a pomohla se zvládnutím pandemie Ukrajině. Vzhledem k tradičnímu partnerství ČR se zeměmi Východního partnerství a západního Balkánu se zde otevírá pro ČR příležitost podpořit tyto státy, vyjednat dodávky vakcín pro ně, a tím i posílit svou pozici v těchto regionech.

V souvislosti s tím, že v oblasti zdraví má EU pouze podpůrné pravomoci, je také možné očekávat hlubší debatu o budoucím vymezení jejich kompetencí (i v souvislosti s probíhající Konferencí o budoucnosti EU). Česká republika bude navíc tyto debaty řídit ve druhé polovině r. 2022 v rámci svého předsednictví v Radě EU. ČR by si proto měla již nyní na domácí úrovni vydefinovat svůj přístup k této otázce.

Kontext

- Přetrvávající pandemie covidu-19, která navzdory postupujícímu očkování zasahuje země EU.
- Vyjednání dodávky dostatečného množství vakcín Evropskou komisí z pověření všech členských států a z toho plynoucí výhody v podobě jednodušší distribuce vakcíny a zajištění lepších obchodních podmínek.
- Ovlivňování české domácí i zahraniční politiky lavírováním české vlády mezi společným unijním přístupem k vakcinaci a snahami o získání dalších, byť v EU neregistrovaných vakcín.
- Po chaosu na jaře 2020 a s ním spojeným schvalováním nekoordinovaných opatření v jednotlivých státech EU zájem nalézt společný postup, přijímat rozhodnutí ve zrychleném legislativním procesu a dojednat např. jednotný „očkovací pas“.

Současnost

- Doručení dostatečného množství vakcín ze společných unijních dodávek a následné plnění cíle naočkovat 70 % populace členských států EU.
- Nutnost národní i celoevropské informační kampaně kvůli opadajícímu zájmu o očkování i vinou dezinformací ve veřejném prostoru.
- Probíhající vyjednávání mezi institucemi EU o návrzích v rámci tzv. evropské zdravotní unie.
- Vznik nových mutací a debaty o nutnosti třetích dávek.
- Trvajících nedostatečná proočkovanosť v zemích třetího světa.

Doporučení

- ČR by se měla snažit zvyšovat proočkovanosť svých obyvatel, mj. prostřednictvím kvalitně formulované komunikační kampaně.
- ČR by se měla aktivně zasadit o zvýšení dodávek vakcín do zemí Východního partnerství i západního Balkánu, např. podporou dodávek vakcín nevyužitých ve státech EU.
- Debatu o tzv. evropské zdravotní unii a vymezení pravomocí EU v oblasti zdraví bude ČR ovlivňovat ve druhé polovině r. 2022 z pozice předsednického státu. Již nyní by si tedy měla vydefinovat své priority v této oblasti a alokovat na ně dostatečné kapacity.

Rozpočet EU a fond obnovy

Zuzana Čapková
Vendula Kazlauskas
Magda Komínková

„Proč bychom si půjčovali, když si půjčujeme na finančních trzích? My si nepotřebujeme půjčovat z evropského rozpočtu.“

— **Andrej Babiš**
31. 5. 2020

„Můj první problém je s opravdu velmi velkou částkou 750 miliard eur, která se má utratit během velmi krátké doby. Není mi jasné, jak se k ní došlo.“

— **Andrej Babiš**
6. 6. 2020

„Výsledek summitu EU je pro Česko dobrý, mám z toho radost... Je potřeba naši ekonomiku restrukturalizovat, musíme se soustředit hlavně na investice, musíme se soustředit na naše zdravotnictví... Měli bychom se snažit maximálně urychlit digitalizaci“

— **Andrej Babiš**
21. 7. 2020

„Cílem fondu není záplata děr ve veřejných rozpočtech nebo třeba přihrávat dotace největším hráčům z tradičního průmyslu, ale naopak podpořit třeba malé a střední podniky, startupy, udržitelnou ekonomiku, aby byla konkurenceschopná i v budoucnosti.“

— **František Kopřiva**
23. 6. 2021

Rozpočet Evropské unie je po roce 2020 ovlivněn několika zásadními výzvami – orientací na nové priority, vystoupením Spojeného království z EU, ale zejména dopady pandemie koronaviru. Evropská komise na situaci vzniklou pandemií reagovala třemi hlavními kroky. Zaprvé zavedením flexibilnějších pravidel pro čerpání z fondů kohezní politiky, zadruhé rozvolněním pravidel pro státní podporu, zatřetí zřízením mimořádného fondu obnovy, tzv. Next Generation EU, nad rámec standardního unijního víceletého finančního rámce (VFR), který byl právě v druhé polovině roku 2020 v závěrečné fázi vyjednávání.

Původní návrh VFR byl Komisí představen v květnu 2018. Komise se po dvou letech jednání na konci května 2020 nakonec rozhodla navrhnout vytvoření nového nástroje na podporu oživení unijních ekonomik zasažených důsledky pandemie Next Generation EU, který měl být zakotven v novém „silném, moderním a zdokonaleném“ dlouhodobém rozpočtu EU. Na parametrech fondu obnovy a novém dlouhodobém evropském rozpočtu na léta 2021–2027 se členské státy dohodly na summitu v červenci 2020. Dlouhá jednání blokoval především spor o celkový objem plánu obnovy a jeho rozdělení mezi granty a půjčky. EU se totiž rozhodla, že si vypůjčí finanční prostředky na finančních trzích, aby nastartovala ekonomiky členských států. Za tuto půjčku bude EU ručit svým VFR – každý stát do výše svého příspěvku do unijního rozpočtu. Zvýšení svých záruk však ještě před zahájením čerpání musí schválit či ratifikovat všechny členské státy EU. Kompromis se obtížně hledal také v otázce správy klíčového nástroje plánu obnovy a diskuze se vedla o kondicionalitě v oblasti právního státu.

Půjčky jsou pro EU sice novinkou, ale otázka společných dluhopisů EU byla diskutována i v době ekonomické krize od roku 2009. Členské státy si budou nepřímo půjčovat za velmi dobrých podmínek, a to díky vysokému ratingu EU a relativně nízké výpůjční úrokové sazbě ve srovnání s některými členskými státy. Získané finanční prostředky se budou splácet z budoucích rozpočtů EU po roce 2027 a nejspíše do roku 2058. Lídři EU se dohodli na alokaci ve výši 750 miliard eur, z nichž větší část se rozdělí formou grantů. Celkově by měla mít EU v sedmiletém období k dispozici 1 824,3 miliard eur, což je celková částka spojující VFR (1 074,3 miliardy eur) a nástroje obnovy EU.

Při jednáních o VFR ČR patřila stejně jako v minulém období do skupiny Přátel koheze a v listopadu 2020 hostila Praha jedno z jednání těchto zemí. Ve společné deklaraci tyto státy odmítly snížení finančních prostředků na politiku soudržnosti. Kvůli posílení těchto „tradičních“ rozpočtových položek (koheze a zemědělství) nicméně červencová dohoda lídrů členských států snížila položky plánované na zdravotnický program EU (EU₄Health), podporu mladých a vzdělávání (Erasmus+) či na výzkum a inovace (Horizont Evropa). Tuto podobu VFR proto odmítl schválit Evropský parlament a v závěrečné fázi jednání si navýšení těchto kapitol prosadil. Parlament zároveň požadoval posílení vlastních zdrojů unijního rozpočtu a zejména provázanost čerpání financí z evropských fondů s dodržováním zásad právního státu v členských zemích EU.

Právě jednání o podmíněnosti čerpání prostředků uspokojivým stavem právního

státu zproblematizovalo finální fázi jednání o VFR a fondu obnovy. Členské státy se nejdříve shodly na tom, že pokud bude některý stát v budoucnu čelit podezření z porušování principů právního státu a zároveň ohrožování finančních zájmů EU, Komise navrhne pozastavit veškeré jeho čerpání z evropských fondů. Tento postup by schvalovala kvalifikovaná většina členských států v Radě.

V návaznosti na toto rozhodnutí přijaté proti vůli Maďarska a Polska zablokovaly obě země přijetí rozpočtového rámce. Odvrátit hrozící rozpočtové provizorium se podařilo až na zasedání Evropské rady v prosinci 2020, kdy byl přijat upřesňující text, s nímž souhlasily všechny strany. Podle něj soulad nového mechanismu podmíněnosti právního státu a evropského práva má posoudit Soudní dvůr EU. Žádost o takové posouzení následně Maďarsko a Polsko zaslaly v březnu 2021.

Česká republika v této otázce podporovala kompromis dosažený německým předsednictvím a za své visegrádské partnery se nepostavila. Prezident Zeman ale po jednání s polským prezidentem Dudou prohlásil, že země V4 by měly být v tomto sporu jednotné a Maďarsko a Polsko podpořit. Podle průzkumu pro Evropský parlament česká veřejnost podporovala podmínku rozpočtové kondicionality nejméně z celé EU.

Česko by se přitom mohlo stát jedním ze států, u nichž reálně hrozí riziko zastavení čerpání unijních fondů. Kvůli střetu zájmů premiéra Babiše při čerpání dotací na projekty Agrofertu přijala výrazná skupina poslanců Evropského parlamentu z různých frakcí usnesení, podle něž v ČR nefunguje dostatečný mechanismus k předcházení střetu zájmů.

V reakci na pandemii covidu-19 mohou členské státy získat také dočasnou podporu na zmírnění rizik nezaměstnanosti v mimořádné situaci (tzv. nástroj SURE). Členské státy z něj mohou čerpat finanční pomoc ve formě půjček od EU, díky nimž pak mohou řešit nárůst výdajů související se snahou zachovat pracovní místa. I když to Česko původně odmítalo, nakonec zažádalo o půjčku na svůj program Antivirus. Z celkových 2 miliard eur, které si půjčí, mu již Komise vyplatila v polovině března 2021 první miliardu.

Next Generation EU zvýšil tlak na příjmovou stranu unijního rozpočtu. Ani po zahájení finančního období stále není jasné, kde EU vezme všechny finanční prostředky, které hodlá rozdělit. Jediný nový vlastní zdroj, na jehož zavedení se unijní lídři během letního summitu Evropské rady shodli, představuje daň z nerecyklovaných plastů. Komise v polovině července 2021 předložila v rámci balíčku Fit for 55 návrhy na nové zdroje příjmů v souvislosti se systémem EU pro obchodování s emisemi a tzv. uhlíkovým clem. Plánované předložení digitální daně bylo odloženo. Následně chce do června 2024 Evropská komise navrhnout daň z finančních transakcí, tzv. finanční příspěvek související s podnikatelským sektorem, a nový společný základ daně z příjmů právnických osob.

ČR v novém období získá více finančních prostředků než v tom minulém. Původně mělo dojít ke snížení alokace, plán obnovy má ovšem prostředky nejen pro ČR navýšit. Jednání o rozpočtu byla z pohledu ČR úspěšná a došlo k prosazení většiny požadavků. Za úspěch jednání lze považovat především to, že ČR si jako jediná vyjednala možnost

flexibilněji nakládat s penězi ze strukturálních fondů. ČR má možnost převádět až 25 % příspěvků mezi jednotlivými strukturálními fondy podle svých potřeb. Alokace grantů z Next Generation EU jsou rozděleny na dvě základní části – první se ke státům dostane mezi lety 2021 a 2022, druhá pak v roce 2023 na základě vyhodnocení vývoje ekonomiky v předcházejících dvou letech. Toto schéma bylo rovněž jednou z priorit ČR při vyjednávání.

Na začátku března 2021 vláda ČR schválila rozdělení evropských dotací pro ČR v programovém období 2021 až 2027 mezi operační programy. Dohoda o partnerství mezi ČR a Komisí týkající se kohezních fondů zatím schválena nebyla.

Obtížnější byla příprava na čerpání z fondu obnovy. To je podmíněno předložením národních plánů obnovy (NPO), které by měly reflektovat reformní kroky podniknuté za účelem zmírnění těchto dopadů a umožnit ekonomikám států EU reagovat na budoucí výzvy v oblasti klimatu, digitalizace a udržitelnosti. Národní plány na podporu oživení a odolnosti ekonomiky měly být zaslány Evropské komisi do konce dubna 2021. Ovšem český NPO se nakonec podařilo vládě schválit až 17. května 2021 a teprve na konci května byl odeslán do Bruselu. Česká republika se rozhodla čerpat granty do výše 172 mld. Kč a o zvýhodněné půjčky ve výši 405 mld. nepožádá. Finanční prostředky budou muset být vyčerpány z velké části (70 %) do roku 2022, zbytek do 2023. V roce 2022 bude možné NPO revidovat.

MPO bylo mnohokrát kritizováno za podcenění přípravy NPO, za nedostatečnou transparentnost při koncipování plánu, včetně nezahrnutí relevantních partnerů do diskuze a procesu přípravy dokumentu či nezpracování jejich připomínek do finální podoby plánu, ačkoliv Evropská komise zdůrazňovala nutnost široké národní debaty. Např. ekologické organizace poukazovaly na to, že NPO navrhuje nedostatečná opatření v boji se změnou klimatu, zatímco Hospodářská komora v něm nevidí adekvátní kroky vedoucí k digitalizaci veřejné správy, což by ulevilo podnikatelům, a vyčítá vládě, že zapoměla na podporu celoživotního vzdělávání. Prvotní plán, který přivezl premiér Babiš do Bruselu na podzim 2020, dokonce neposvětila ani vláda, kterou o obsahu plánu nenechal předem jednat. V další verzi dokumentu nebyla respektována některá základní pravidla. Jedním z hlavních problémů bylo nesplnění požadavku využití 37 % finančních prostředků na ochranu klimatu, jak to ukládala dohodnutá pravidla. Český plán obnovy splňoval toto pravidlo pouze z 22 %. Opozice upozorňovala na to, že NPO by měl být před odesláním do Bruselu podpořen Parlamentem, aby se opíral o širší politický konsenzus. V červenci 2021 Evropská komise český plán obnovy schválila, ovšem s podmínkou, že ČR do druhého pololetí roku 2022 vyřeší problémy se střetem zájmů.

V souvislosti s tvorbou nového evropského rozpočtu bylo častokrát zmiňováno společné zadlužování členských států EU na celá desetiletí, které jde proti přesvědčení většiny české politické reprezentace. Lze ovšem říci, že vytvoření společného programu znamená zastavení debat o zadlužení výhradně eurozóny a tím i její užší integraci, resp. vydělení ze společného širšího integračního rámce, a naopak pro ČR zachovává možnost účastnit se vyjednávání o těchto nástrojích a zapojovat se do nich.

I když český Národní plán obnovy již schválila Evropská komise, ČR by měla sestavit dlouhodobou strategii, jak by měla vypadat česká ekonomika v příštích letech, aby mohly být finanční prostředky efektivně využity a investice měly skutečně pozitivní dopad. Plán obnovy by tak neměl pokrývat výdaje, na které se nedostává peněz z jednoletého národního rozpočtu, ale měl by sloužit jako prostředek k transformaci české ekonomiky v moderní a vyspělou ekonomiku orientovanou na oblasti, kde ČR dlouhodobě zaostává, jako jsou obnovitelné zdroje, digitalizace, strukturální problémy na pracovním trhu apod., na což byla v minulosti ČR upozorňována Evropskou komisí při hodnocení v rámci tzv. evropského semestru. NPO by měl být vnímán jako zásadní příležitost k modernizaci českého hospodářství a přiblížení se životní úrovni vyspělejších států EU.

Podmínkou pro čerpání z NPO nicméně bude vyřešit téma střetu zájmů premiéra Babiše do druhého pololetí roku 2022. V opačném případě by ČR nejen nemohla čerpat další prostředky z NPO, ale musela by vrátit i ty získané na podzim 2021 předfinancováním. Další eskalace problému může ohrozit financování z VFR na základě nových pravidel na propojení čerpání evropských prostředků s dodržováním právního státu v dané zemi. Česká politická reprezentace měla jasně deklarovat podporu daným unijním pravidlům, a to navzdory tomu, že se tím může dostat do konfliktu s některými visegrádskými partnery.

Česká republika by nyní měla co nejdříve s Evropskou komisí uzavřít Dohodu o partnerství, aby mohla začít čerpat prostředky z VFR, stejně jako si nechat schválit plány pro využívání prostředků z dalších zdrojů. K tomu je zapotřebí kvalitně připravit operační programy, aby bylo čerpání rychlé a efektivní – ale zároveň dostatečně transparentní. Vzhledem k tomu, že ČR se tradičně potýká s problémy při čerpání peněz z fondů EU, bude zapotřebí se na tyto otázky zvláště zaměřit, neboť v tomto období bude nutné připravit programy nejen k čerpání z VFR, ale i z NPO.

Je také potřeba připravovat veřejnost na skutečnost, že Česká republika nebude vždy čistým příjemcem peněz z evropského rozpočtu. Politická reprezentace by proto měla začít v komunikaci prioritizovat i jiné výhody členství v EU než finanční. ČR by se měla soustředit nejen na strukturální fondy, ale i na fondy dříve známé jako komunitární či se naučit pracovat s inovativními nástroji.

Kontext

- Schválení víceletého finančního rámce a fondu obnovy.
- Zásadní a inkluzivní posun ve fiskální integraci EU díky přijetí fondu obnovy.
- Zvýšený tlak na podmiňování právního státu a čerpání evropských prostředků.

Současnost

- Probíhající schvalování NPO jednotlivých členských států a jednání o Dohodách o partnerství v rámci VFR.
- Pokračující řešení otázky střetu zájmů premiéra Andreje Babiše.

Doporučení

- ČR by měla vypracovat dlouhodobou strategii, jak by měla vypadat česká ekonomika v příštích letech, a při čerpání z NPO a VFR se soustředit např. na obnovitelné zdroje, digitalizaci, strukturální problémy na pracovním trhu, vědu a výzkum.
- Je nezbytné dobře připravit státní správu na čerpání bezprecedentního objemu finančních prostředků z NPO i VFR, zajistit efektivní rozdělení a transparentní čerpání.
- Čerpání evropských prostředků nesmí být ohroženo střetem zájmů vládních představitelů.
- ČR by se měla začít připravovat na přechod od pozice čistého příjemce do pozice čistého plátce a adekvátně tomu přizpůsobit komunikaci výhod členství.

Evropská a česká digitální politika

Kryštof Kruliš
Pavel Havlíček

„Chceme digitální Česko a začínáme ho už mít. Koho z vás by napadlo, že se budeme setkávat pomocí videohovorů, že si koupíte dálniční známku během reklamního bloku svého oblíbeného seriálu nebo podáte daňové přiznání, aniž byste řešili, kdy má zrovna úřad otevřeno.“

— **Andrej Babiš**

12. 5. 2021

„Kreativita, kritické myšlení, práce s daty, schopnost se rozhodovat, to jsou měkké dovednosti a digitální transformace nedopadne v náš prospěch, pokud nevybavíme společnost těmito dovednostmi.“

— **Tat'ána le Moigne**

12. 5. 2021

„Umělá inteligence a procesy založené na rozhodování nikoli člověka, ale strojů pro nás ovšem neznamenají jen pokrok a výhody, ale nesou s sebou i skryté hrozby, kterých si nemusíme být vědomi, a to úměrně tomu, jak rychle překonávají bariéry naší nedůvěry a jak nezdramžitelně se stávají součástí našeho běžného života.“

— **Viktor Vodička**

(ředitel Sdružení Českých spotřebitelů)

26. 11. 2020

Komplexní rámec pro směřování politik EU v digitálním sektoru do roku 2024 byl vtělen do strategie s názvem „Evropa připravená na digitální věk“ a do navazující Bílé knihy o umělé inteligenci a Evropské strategie pro data. Strategie předpokládá investice ve strategických technologických oblastech, jako jsou 5G sítě (resp. 6G), kvantové výpočetní technologie či bezpečné cloudové kapacity na celoevropské úrovni. EU by tím měla udržet krok s dalšími technologickými centry světa a zároveň podpořit dosažení cílů dalších svých politik. Přechod do doby digitální ekonomiky a společnosti je v EU spojen se silicím důrazem na etické aspekty digitálních technologií a také s poukazováním na přesahy digitální agendy do oblasti demokracie. Dosavadní nejednotnost vnitřního trhu v digitální oblasti zároveň přispěla k tomu, že aktuální globální technologičtí giganti, kteří pracují s daty koncových uživatelů (jako Google, Apple, Facebook a Amazon – GAFA) nepochází z EU. Do budoucna tak bude EU pracovat spíše s defenzivní strategií kombinující vysoký regulační standard pro digitální sektor, snahu o zdanění technologických firem a zvláštní soutěžněprávní regulaci, což ovšem vyvolává negativní odezvu v USA a potenciální protiopatření zaměřená na exportéry z EU do USA.

Koncem roku 2020 Evropská komise představila návrh Aktu o digitálních službách (DSA), který se zaměřuje na inovaci regulačního prostředí pro služby na internetu od sociálních sítí až po služby tzv. e-commerce. Dalším návrhem je Akt o digitálních trzích (DMA), který ve vztahu k největším platformám s globální působností přichází se zavedením nových nástrojů soutěžního práva s cílem prolomit negativní projevy monopolizace v digitální oblasti. Součástí balíku návrhů prezentovaných ze strany Evropské komise pak je také návrh Aktu o správě dat, jehož cílem je posílit dostupnost osobních i neosobních dat prostřednictvím prohlubování důvěry v mechanismy sdílení dat jak ze strany veřejného sektoru, tak mezi podniky navzájem. Kromě toho byl českou eurokomisařkou Věrou Jourovou představen Evropský akční plán pro demokracii (EDAP), který zahrnuje významný princip boje proti dezinformacím, včetně regulace digitální politické reklamy, koregulace sociálních sítí či zavádění sankčních mechanismů vůči hráčům podílejícím se na šíření dezinformací proti EU.

V dubnu 2021 pak Evropská komise přednesla návrh nařízení o umělé inteligenci, který přichází s právním rámcem pro vytváření důvěry společnosti ve fungování technologií založených na umělé inteligenci v souladu s lidskými právy a navrhuje zavést robustní regulační systém v tomto ohledu. Na vytváření postoje ČR k uvedeným návrhům se aktivně podílí zejména Ministerstvo průmyslu a obchodu, které do procesu zahrnuje také IT firmy a občanskou společnost, a to i s ohledem na možnost, že by proces přijímání uvedených aktů z části připadl do předsednictví ČR v Radě EU v druhé polovině roku 2022. V postoji ČR přitom dosud převládá liberálnější přístup k regulaci internetu, který zároveň uznává aktuální potřebu inovování pravidel. České předsednictví zároveň navazuje na Francii, která je naopak považována za stoupence více ochrannářských přístupů, včetně důrazu na tzv. digitální suverenitu.

Oblast nových technologií a přechod na digitální ekonomiku a společnost je předmětem řady strategických dokumentů i na české úrovni, včetně rámcového dokumentu

Digitální Česko, který zastřešuje pilíře Česko v digitální Evropě, Informační koncepce České republiky a koncepce Digitální ekonomika a společnost. Ústředním orgánem pro koordinaci programu Digitální Česko je Rada vlády pro informační společnost. Jako součást vize „The Czech Republic: Country For the Future“ pak vznikla i komplexní Národní strategie umělé inteligence ČR. Národní dokumenty obsahují silné vazby na dokumenty vznikající na úrovni EU. Nástup pandemie vedl k zásadnímu zvýšení poptávky po digitálních službách, včetně e-Governmentu. S výrazným přispěním soukromého sektoru byly vyvinuty digitální nástroje jako Chytrá karanténa či eRouška. Digitalizace veřejné správy pokračovala i zaváděním systémů jako elektronické dálniční známky, postupnou aktivací portálu občana a rozšiřováním možnosti elektronické identifikace. Celkově lze v posledních letech zaznamenat zrychlení postupu digitalizace, i když nové projekty stále bývají doprovázené porodními bolestmi.

Snaha o zavedení digitální daně dopadající na globální digitální firmy byla na úrovni EU zablokována Irskem, Dánskem a Švédskem. Vláda ČR předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona o dani z digitálních služeb v listopadu 2019. Vládní návrh přicházel se sazbou ve výši 7 %, což by v kombinaci s širokým spektrem pokrytých digitálních služeb představovalo větší daňové zatížení než u většiny ostatních států EU. V lednu 2020 USA skrze velvyslance v ČR protestovaly proti zavedení digitální daně s důrazem na to, že její zavedení by zasáhlo dominantně firmy pocházející z USA. Proti zavedení daně se proto postavili také exportéři do USA, kteří se obávali zavedení selektivních cel zaměřených na české výrobky. Podrobnou rozpravou zákon z důvodu pandemie prošel až v polovině května 2021. Řada pozměňovacích návrhů se zaměřila na snížení sazby na 5 %, 3 % či 2 %, což by v souvislosti se změnou administrativy USA do budoucna mohlo omezit, i když ne zcela eliminovat riziko odvetných cel ze strany Spojených států. Zavedení digitální daně na národní či unijní úrovni bez dosažení konsenzu na globálním fóru, zejména v rámci OECD, není ideální variantou a může v konečném důsledku přinášet pnutí v transatlantickém prostoru. Vysoko nastavená globální obrátová kritéria, která dle návrhů mají aktivovat povinnost digitální daň platit, jsou přitom argumentační municí pro ty, kteří v návrzích spatřují diskriminaci. Pokud se ČR rozhodne jít cestou národní digitální daně, měla by mít připravené adekvátní ekonomické a právní protiargumenty, které budou reflektovat také vývoj jednání na příslušných mezinárodních fórech o zdanění digitálního světa a boji s daňovými ráji. Do budoucna může danou otázkou pomoci výrazně narovnat globální minimální úroveň zdanění všech velkých nadnárodních společností bez ohledu na obor jejich působnosti, které se v polovině roku 2021 začalo rýsovat na základě iniciativy Bidenovy administrativy.

Charakter mezinárodních vztahů a globalizace bude čím dál více určovat také způsob, jakým velcí světoví hráči přistoupí k otázce regulace umělé inteligence a dalších nových technologií. Stále většího významu budou nabývat jednání mezinárodních

organizací vytvářející technologické standardy a normy. Pokud bude EU nadále usilovat o vysoký standard regulace nových technologií, jako například v případě regulace nakládání s osobními údaji GDPR, stane se velmi významným, v jaké míře bude unijní standard atraktivní i pro neevropské státy či zda globální firmy tuto regulaci promítnou do svých služeb i pro zákazníky mimo EU. Současná diskuze na úrovni EU o regulatorních aktech v oblasti digitálních technologií tak může mít v budoucnu významný přesah do mezinárodních otázek.

Snahy EU a některých jejích států o zdanění digitálních gigantů může do budoucna nahradit rýsující se globální dohoda o zavedení minimální úrovně zdanění pro velké nadnárodní společnosti, která by se měla týkat všech sektorů ekonomiky. Na základě evropských iniciativ z konce minulého roku se již například začal upravovat tzv. Kodex zásad boje proti dezinformacím, který však nadále zůstává nezávazným nástrojem v oblasti seberegulace sociálních sítí. Další kroky, včetně těch v oblasti digitální politické reklamy, diskuze o tzv. právech komunity v rámci digitálních platform či debata o transparentnosti v online prostředí budou v nadcházejícím období pokračovat. Proto bude zapotřebí, aby bylo Česko v těchto záležitostech aktivní, mělo jasně a srozumitelně vyargumentované pozice, které bude schopné komunikovat na úrovni EU. To platí nejen o EDAP, ale také o ještě významnějších DSA a DMA, které se v následujících letech budou řešit.

Českým cílem by v tomto ohledu mělo být odmítnutí fragmentace evropských přístupů a naopak prosazení silné společné pozice EU, pod kterou by se české priority dokázaly schovat. To však nepůjde bez určitých kompromisů, které budou muset vycházet z evropského mainstreamu v této věci, který je ve srovnání s českým přístupem vychýlen více ve prospěch ochrany zákazníků, silnějších postihů zejména velmi velkých platform, ale také obrany integrity volebních procesů.

Dalším zásadním rozměrem je příprava českých institucí na implementaci regulatorních opatření přicházejících z EU. Na příkladu GDPR se ukázalo, že členské státy mají vážné problémy v zajištění adekvátního fungování evropských regulatorních systémů v národním prostředí, a to i z pohledu regulatorních institucí, kompetencí a schopností regulaci vymáhat. ČR by měla být proaktivní a postupně investovat do navyšování domácí kapacity státní správy i odborného zázemí státních i nestátních aktérů. Jedině tak bude možné zajistit vytváření plnohodnotné domácí pozice, která včas v době přijímání regulatorního systému na úrovni EU zajistí zohlednění všech socioekonomických a právněinstitucionálních specifik ČR. Následně pak bude také snazší pro státní správu a justici zajistit efektivní prosazování vzniklého systému v praxi.

Posun v českém přístupu k digitalizaci a plnohodnotnému využívání včetně příležitostí ze strany EU lze dosáhnout jen v tom případě, že bude v Česku vedena dostatečně srozumitelná veřejná diskuze. Té by se kromě několika málo státních úředníků, kteří se touto problematikou zabývají dnes, měl účastnit širší okruh expertů, zástupců občanské společnosti a médií.

Vítanými spojenci zde mohou být česká eurokomisařka Věra Jourová, ale také zodpovědní politici a české stálé zastoupení v Bruselu, kteří se tématem aktivně zabývají

a mohou ho tak více a lépe převádět do veřejného povědomí. V rámci pocovidové obnovy bude význam digitální tematiky dále růst, což by také mělo být dostatečně reflektováno v zaměření finančních instrumentů EU. Jen tak bude možné dostatečně silně rozvíjet digitální trh, inovace a také vědu a výzkum v této oblasti, aby ČR a EU úplně neztratily krok s americkými či čínskými iniciativami.

Kontext

- Postupující proces transformace společnosti, ekonomiky i fungování veřejné správy za pomoci digitálních technologií, který je umocněný pandemií covidu-19.
- Proměňující se kvalita života v ČR i ve světě ovlivněná využíváním technologií založených na umělé inteligenci či blockchainu a úrovní zapojení do digitální transformace.
- Doprovodné socioekonomické negativní dopady transformace a nutnost zabývat se hodnotami a lidskými právy v rámci digitální agendy.

Současnost

- Nové zásadní návrhy pro oblast digitálních služeb, pohybu dat a regulaci technologií založených na umělé inteligenci, jejichž projednávání zabere podstatnou část agendy Evropské komise ve zbytku jejího funkčního období.
- Digitální agenda tvořící velkou část předsednictví ČR v Radě EU, včetně dokončování jednání nad klíčovými balíky legislativy regulujícími Jednotný digitální trh EU.
- Pokračující spory mezi členskými státy o budoucí podstatu evropského přístupu vůči digitální regulaci, které ovlivní také české působení v předsednickém triu s Francií a Švédskem.

Doporučení

- ČR by na základě národní diskuze státních i nestátních aktérů měla představit vyvážený postoj k návrhům v digitální oblasti na úrovni EU, který bude kombinovat potřebu otevřenosti vůči globálnímu technologickému vývoji (včetně např. potřeby bezpečného pohybu dat v transatlantickém prostoru) s otázkami bezpečnosti a společenské odpovědnosti nových technologických řešení.
- Česká vláda a státní správa by měly posílit svou schopnost důvěryhodně prezentovat národní postoj na úrovni EU a prosadit ho i v rámci agendy Českého předsednictví v Radě EU.
- Česká vláda a státní správa by měly mít připravené adekvátní ekonomické a právní protiargumenty, které budou reflektovat i vývoj jednání na příslušných mezinárodních fórech o zdanění digitálního světa a boji s daňovými ráji, pokud se ČR rozhodne jít cestou národní digitální daně.

Klimatické politiky

The background is a solid blue color. It features several thick, light blue wavy lines that flow across the page, creating a sense of movement and depth. In the center of the page, there is a small, solid white dot.

Romana Březovská
Jan Svoboda
Kristina Zindulková

„Členské státy musí mít možnost rozhodovat o výši i načasování příspěvku ke společnému cíli EU. Evropská komise může cíle členským státům pouze doporučit.“

— **Daniel Beneš**

(viceprezident Svazu průmyslu a dopravy ČR)

4. 3. 2020

„Snížením využívání fosilních paliv se posílí naše energetická soběstačnost a omezí financování nejrůznějších nedemokratických režimů, včetně těch podporujících terorismus.“

— **Zdeněk Hřib**

10. 5. 2021

„Očekávám, že samovolný přerod české energetiky v důsledku investic, ale také ceny emisní povolenky bude ve skutečnosti znamenat ještě rychlejší konec uhlí, než s jakým dnes kalkulujeme.“

— **Richard Brabec**

20. 5. 2021

„Na mě ale ten plán působí velmi fragmentovaně a chybí mi tam nějaká strategie. V tom plánu prostě marně hledám, co je cílem, co to má být, ta obnova ekonomiky.“

— **Danuše Nerudová**

24. 5. 2021

Pandemie covidu-19 se promítla do celkového množství vypuštěných emisí oxidu uhličitého, ale „pozitivní“ dopad byl krátkodobý; už v prosinci 2020 byly emise spojené s využíváním energie o 2 % vyšší než v prosinci 2019. Rok 2020 je hodnocen jako jeden ze tří nejteplejších roků v historii měření, zároveň dovršuje nejteplejší desetiletí. Naměřené koncentrace emisí svědčí o tom, že svět dál směřuje k oteplení o více než 3 °C do konce století, dalece přesahující bezpečný teplotní cíl stanovený v Pařížské dohodě (PA). Je zřejmé, že není žádoucí spoléhat na zmírnění změny klimatu prostřednictvím katastrof či krize, nýbrž promyšlenými dekarbonizačními strategiemi. Snížení emisí skleníkových plynů podporuje i česká veřejnost, jak ukázal například aktuální výzkum České klima 2021, dle kterého si bezmála 2/3 veřejnosti myslí, že ČR má snižovat emise bez ohledu na činnost jiných zemí. V ČR se také už několik let projevuje kůrovcová kalamita – vytěžené lesy se proměnily z úložiště uhlíku na jeho čistý zdroj.

Pandemie si vyžádala odložení jak COP26 v Glasgow, tak i osobních jednání nezbytných pro řešení otázek týkajících se neuzavřených článků PA do dalšího roku. Kontakt s realitou nicméně poskytují zprávy Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) informující o nedostatečných vnitrostátně stanovených příspěvcích ke zmírnění změny klimatu a o neadekvátní schopnosti lidstva čelit jejím dopadům.

Mezi další milníky klimatické politiky v uplynulém roce patří „návrat“ USA k PA a pro ČR potenciálně inspirativní rámování snahy o dosažení klimatické neutrality jakožto příležitosti pro vznik dobře placených pracovních míst.

EU se podařilo konzistentně držet důraz na zelenou tranzici v rámci post-covidové obnovy a nedovolit, aby otázka klimatu vypadla z prioritní politické agendy. Zelená dohoda pro Evropu představená v prosinci 2019 poskytuje i nadále rámec pro vytvoření koherentních politik směřujících ke klimatické neutralitě do roku 2050. Nejzásadnějším krokem je dubnová dohoda na přijetí Evropského klimatického zákona. Tento „zákon všech zákonů“ mění deklarovaný cíl klimatické neutrality v právní závazek a zároveň klade důraz na průběžné plnění dlouhodobého cíle – do roku 2030 mají členské státy EU souhrnně snížit emise skleníkových plynů nejméně o 55 % oproti roku 1990. Dalším ze stěžejních prvků Dohody je uhlíkové clo na dovoz do EU a nařízení EU o taxonomii udržitelných činností.

Navyšování emisně redukčních cílů se česká vláda bránila, nakonec však ČR nové cíle EU podpořila, a to s ohledem na možnost čerpat finance z Fondu pro spravedlivou transformaci a rozhodovat o vlastním energetickém mixu. Podpoření cílů klimatické neutrality je příspěvkem k ambicím EU, narozdíl od ČR si ale řada států cíl klimatické neutrality zákonně ukotvila a tvoří nové vládní instituce pro ekologickou tranzici. I hlavní město Praha představilo svůj Klimatický plán do roku 2030 a má ambice kultivovat klima-paradiplomacii.

Nástup nízkoemisní budoucnosti reflektuje i evropský systém obchodování s emisními povolenkami (EU ETS), klíčový nástroj pro splnění vytyčených cílů EU. Od roku 2019 cena emisní povolenky rekordním tempem roste. To si vynucuje odklon od elektriny a tepla vyrobeného z uhlí. Reforma EU ETS a jeho rozšíření je obzvlášť relevantní pro ČR – třetího největšího vývozce elektriny v EU a šestého na světě.

EU poskytuje členským státům štědré prostředky na dosažení evropských klimatických cílů skrz Modernizační fond, Mechanismus spravedlivé transformace a další programy. V ČR se ovšem jen stěží daří fondy využít na smysluplnou a včasnou transformaci: mj. rozhodnutí o termínu konce spalování uhlí vláda odložila a hrozí plošné nahrazování uhlí fosilním plynem, jehož spalování není dlouhodobě slučitelné s cílem klimatické neutrality.

V květnu 2021 byl vládou přijat Národní plán obnovy, plán reforem a investic financovaný z Nástroje oživení a odolnosti (RRF). V červenci byl plán schválen Evropskou komisí, podle které Česko splnilo obě podmínky čerpání, tedy aby alespoň 37 % z investic bylo použito na zelenou tranzici a nejméně 20 % investic na digitalizaci. Naprosto zásadní zůstává samotná realizace plánovaných projektů v rámci NPO, jelikož z formálně alokovaných částek není možné posoudit konečný dopad na klima.

Kurážným krokem české klimatické politiky je žaloba vůči Polsku na prodloužení těžby v dole Turów o 6 let bez provedení posouzení vlivů na životní prostředí a zapojení dotčené veřejnosti k Soudnímu dvoru EU. Ten rozhodl o dočasném zastavení dolu, přesto jeho činnost pokračuje a obě strany vyjednávají o podmínkách případného stažení žaloby. Na druhou stranu česká vláda sama čelí žalobě ze strany spolku Klimatická žaloba kvůli neplnění závazků vycházejících z PA.

Vnímání změny klimatu jakožto multiplikátoru hrozeb nutí rámovat téma jako bezpečnostní a rozvojovou výzvu. Tato provázanost se řeší i na půdě OSN v Radě bezpečnosti, kde se ČR iniciativou „Skupina přátel pro klima a bezpečnost“ snaží tvořit institucionalizované zastřešení klimatické bezpečnosti a tím i jejímu systematickému řešení.

Předpokládané informace o nedostatečném zmírňování globální změny klimatu uvedené v očekávané Šesté hodnotící zprávě Mezivládního panelu pro změnu klimatu mohou vyvolat další impuls, aby státy razantněji snižovaly své emise, a jen nedeklarovaly své záměry. Své místo mají v mitigaci změny klimatu i města a soukromé subjekty a především ty české jsou nositeli nevyužitého potenciálu konstruktivně se zapojit do řešení klimatické krize.

Z širšího pohledu je potřeba sladit české klimatické závazky s klimatickou i diplomatickou realitou. ČR nemůže zůstat pozadu – odkládat konec těžby a jen pomalu hledat nová technická i společenská řešení (vhodná podpora OZE, komunitní energetika, bateriové systémy, spravedlivá transformace apod.), a přitom očekávat, že bude v mezinárodním prostředí důvěryhodným partnerem. Pokud chce na tyto změny využít fondy EU, měla by se ČR zavázat k ambiciózním cílům.

Typické reaktivnosti bude muset ČR zanechat kvůli nadcházejícímu předsednictví v Radě EU v druhé polovině roku 2022, a to čím dříve, tím lépe. Již nyní by si ČR měla uzákonit klimatickou neutralitu a soustředit se na transparentnost svého jednání při obnově hospodářství s cílem nepodřývat vlastní, unijní a globální klimatické ambice.

S tím souvisí i aktualizace dlouhodobé nízkoemisní strategie ČR, která již není v souladu s cíli EU, a začlenění ambiciózní legislativy EU (Fit for 55 Package) do českého právního prostředí.

Při rozdělování stovek miliard korun z EU fondů by se ČR měla soustředit na cíle transformace, nikoliv na vyčerpání 100 % částky v daných obdobích. Důležité je také jasné nastavení cílů a pravidel, zapojení a informování veřejnosti s důrazem na to, aby bylo využito prostředků v režii co nejkompetentnějších lidí, kteří budou schopni Česko dovést ke klimatické neutralitě.

ČR by měla podpořit reformy tak, aby byl systém EU ETS nadále funkčním nástrojem dlouhodobého snižování emisí a aby reflektoval nerovnoměrné dopady na společnost. Česko je exportně orientovaná ekonomika a zavedení regulace, které by znamenalo lepší konkurenceschopnost českých podniků, např. uhlíkové clo, je vítané. Reforma však zároveň musí splňovat pravidla Světové obchodní organizace (WTO).

Další klíčovou otázkou je energetická bezpečnost státu a výstavba nových jaderných reaktorů. Z důvodu aféry výbuchu skladu ve Vrběticích a následného zahrnutí Česka na seznam nepřátelských zemí Ruska jedná parlament o tom, že se na stavbě nového reaktoru nebudou podílet ruské ani čínské firmy. V případě realizace by se nový jaderný zdroj Dukovany stal největší veřejnou zakázkou v historii ČR, a protože překročení jak časového, tak finančního rámce se u nových jaderných projektů stává pravidlem, projekt je velmi rizikovou investicí. I proto by měla existovat energetická koncepce pro ČR v případě, že k dostavbě nového jaderného zdroje nakonec nedojde.

Rovněž česká rozvojová spolupráce a ekonomická diplomacie by měly mít na paměti klimatické závazky. Co se týče rozvojové spolupráce, měl by proběhnout screening aktivit tak, aby byla poskytnutá podpora v souladu s cíli klimatické politiky, zejména v oblasti podpory obnovitelných zdrojů energie. ČR by měla také začít adekvátní částkou přispívat do Zeleného klimatického fondu. V druhém případě jde o posilování obchodních vztahů týkajících se strategických materiálů, technologií a zdrojů, které budou podmínkou přechodu ke klimatické neutralitě (zelený vodík, solární panely, baterie apod.). Nastává čas hledat nové obchodní příležitosti, být inovativní a pomocí ekonomické diplomacie posilovat strategická partnerství postavená na principech Zelené dohody pro Evropu, a to i za hranicemi EU.

Je žádoucí rozvíjet ambice MZV a stanovit si za prioritní téma změnu klimatu v kontextu humanitárně-rozvojového-bezpečnostního nexu. Právě posilující se politiky napříč rezorty mohou řešit největší výzvu naší generace komplexně. Předsednické trio v Radě EU, Francie, Česko a Švédsko, nabízí skvělou příležitost, jak může ČR zkvalitnit svoji klimatickou diplomacii a ukázat, že je spolehlivým a schopným partnerem, pokud se jí ovšem podaří k vlastním závazkům přistupovat poctivě.

Kontext

- Nedostatečné snižování emisí skleníkových plynů na globální úrovni vedoucí k oteplování planety, které daleko přesahuje teplotní cíl Pařížské dohody.
- Celounijní schválení cíle klimatické neutrality do roku 2050 a navýšení emisních cílů do roku 2030.
- Prokázání zranitelnosti systémů v důsledku pandemie s důrazem na potřebu promyšlených dekarbonizačních strategií a posilování adaptace na dopady změny klimatu.

Současnost

- Poskytování prostředků členským státům EU s cílem obnovit hospodářství po pandemii koronaviru v souladu s cíli Zelené dohody pro Evropu.
- Pomalé tempo české vlády v plnění klimatických závazků vyplývajících z mezinárodních dohod.
- Čím dál znatelnější rámování změny klimatu jakožto tématu ekonomického, politického, rozvojového i bezpečnostního.

Doporučení

- Je třeba zohlednit klimatické ambice v zahraniční politice ČR, a to například v oblasti ekonomické diplomacie a rozvojové spolupráce.
- Česká vláda musí sladit národní klimatickou politiku s evropskými emisními cíli a osvojit si proaktivní postoj v boji proti změně klimatu, z hlediska zahraniční politiky například využitím možnosti nadcházejícího předsednictví v Radě EU k rozvinutí české klimatické diplomacie.
- Relevantní rezorty (MZV, MŽP, MPO, MMR, MF) musí podporovat zapojení dalších aktérů, např. měst a firem, do řešení klimatické krize vyžadující přeshraniční a mezinárodní spolupráci.

Německo

The background of the page is a solid blue color. Overlaid on this background is a stylized topographic map of Germany, represented by several light blue, wavy contour lines that flow across the country's shape. In the center of the map, there is a small, solid white circle, which likely represents the capital city, Berlin.

Jakub Eberle
Pavína Janebová

„Teď se stala ČR vzhledem k vysokým číslům incidence i vzhledem k tomu, že se u nás rozjela britská mutace, pro Německo obávanou destinací. A sami Němci jsou více a více nervózní. Ale to, že k nám Němci přistupují kriticky a dělají jednostranné kroky, tak to není proti-české. Oni sami říkají, že se to týká i Slovenska nebo části Rakouska.“

— **Tomáš Kafka**

4. 3. 2021

„O přesných počtech lůžek jsme se zatím nebavili, když jsme podobnou variantu řešili na jaře, tak se jednalo o několik desítek lůžek. Každý týden máme jednání se Sasy, Bavorsy a také se zástupci spolkové vlády Německa, kde řešíme, jak společný postup v boji s covidem, tak právě i tyto krizové možnosti.“

— **Tomáš Petříček**

15. 10. 2021

„Jsme na hranici a jsme součástí jednotného evropského prostoru, tak pokud jde o lidské zdraví, neměla by hranice hrát žádnou roli.“

— **Petr Kulhánek**

(hejtman Karlovarského kraje)

4. 2. 2021

Pandemie covidu-19 a s ní související omezení přinesla do vztahů mezi ČR a Německem nutnost řešit praktické problémy, a to zejména v přeshraniční agendě. Klíčová byla především byrokratická rutina, zatímco „velká politika“ hrála menší roli. Projevovala se zde tradiční komplikace česko-německého vztahu, kterou je asymetrické správní uspořádání obou států. Centrálně řízené Česko tak naráží na německý federalismus s významnou rolí spolkových zemí. Na druhou stranu zde Praha mohla spoléhat na dobré nastavení vztahů mezi ČR na jedné straně a Bavorskem a Saskem na straně druhé, do kterých bylo v posledních deseti letech investováno velké množství energie.

Počáteční nedostatečná koordinace mezi systémy sociálního zabezpečení znamenala komplikace pro pendlery, kteří v obtížné situaci nenašli adekvátní podporu na žádné straně hranice. Na jaře 2021 německá vláda zaujala vůči ČR ve srovnání s jinými sousedními zeměmi tvrdý a obezřetný postoj. Hranice s ČR byla např. v době české třetí vlny covidu-19 nejen uzavřena, ale dokonce přímo strážena spolkovou policií, což bylo ve vztahu k sousedním zemím ojedinělé. Zároveň Německo poskytlo výrazně hůře zasaženému Česku zdravotnický materiál i lékařský personál a nabídlo k využití i volné kapacity svých nemocnic. Původní odmítnutí, se kterým se některé konkrétní nabídky setkaly u české vlády, lze interpretovat spíše v rámci domácí politiky než v rovině česko-německých vztahů.

Nově vytvořená diplomatická koordinační platforma mezi ČR a Německem („Abstimmungskreis“) se prokázala jako užitečný nástroj i pro zvládání případných budoucích krizových situací. Významnou roli hrál vztah mezi ministerstvy zahraničí, který do velké míry suploval místy chybějící či skřípající propojení mezi ministerstvy odpovědnými za zdravotní, vnitřní či sociální politiky. Navzdory dlouhodobému trendu přenášení bilaterálních agend přímo na jednotlivé rezorty zde MZV přinášelo výraznou přidanou hodnotu.

Vzájemná komunikace, především na téma řešení koronaviru, sice probíhala i na nejvyšší politické úrovni a český premiér byl v kontaktu jak s kancléřkou, tak s ministerskými předsedy Bavorska a Saska. Politický zájem o kultivaci česko-německých vztahů v obecné rovině byl ale nadále spíše slabý a k substantivní strategické reflexi vztahů k největšímu českému sousedovi nedocházelo, a to i kvůli nutnosti řešit urgentní problémy spojené s pandemií.

Ke zbytečnému podráždění vedl v česko-německých vztazích sněmovní návrh na zavedení povinných kvót na prodej českých potravin v obchodech, proti kterému se opakovaně ohradil německý velvyslanec v Praze, spolu s několika svými protějšky z dalších zemí EU.

Ve vrbětické kauze se Německo jednoznačně postavilo za ČR, a to navzdory ne zcela ideální diplomatické komunikaci české vlády vůči spojencům. Spolková republika ukázala solidaritu jak na půdě EU, tak NATO, kde se její zástupci aktivně podíleli na formulaci a přijetí společných pozic na podporu ČR. Po vyhoštění českých diplomatů z Moskvy pak Německo nabídlo kapacity svého tamního velvyslanectví. K vyhoštění ruských diplomatů se naopak Berlín nepřipojil, stejně jako žádná jiná západoevropská země.

Klíčovým impulzem pro další vývoj česko-německých vztahů budou souběžné podzemní parlamentní volby. Jakkoliv je situace v obou zemích nepředvídatelná, většina představitelných vládních konstelací s sebou nese značná rizika a výzvy. V pozici německé kancléřky skončí Angela Merkel, která byla garantem pragmatické a vůči Česku empatické politiky a která odvracela krize či mírnila napětí v konfliktních tématech, např. v otázkách migrace či energetiky. Nikdo z jejích možných nástupců nemá vůči Praze zvláštní vztah, stejně jako nemá žádný z možných českých premiérů blízko k Berlínu.

To je odrazem dlouhodobějšího problému spočívajícího v tom, že se stranické reprezentace obou zemí vzájemně odcizují. Diplomaté si stěžují, že pomyslné seznamy telefonních čísel mezi politiky jsou jen velmi hubené. Německá politika je zahlcena domácími výzvami a řešením série evropských i globálních krizí, takže na Česko nezbyvá pozornost ani energie. Česko si naopak své místo nedokáže vydobýt přístupem, který by byl dlouhodobě aktivní, konzistentní a konstruktivní.

V posledních letech byly určitým svorníkem vazby mezi sociálnědemokratickými stranami, českou ČSSD a německou SPD, které také od let 2013/2014 nominovaly ministry zahraničních věcí (s krátkým a nevýznamným intermezem Martina Stropnického na české straně). Jejich spolupráce pak napomáhala koordinaci evropských politik na platformě S & D, ale fungovala i jako neformální linka v časech krizí. ČSSD i německé SPD reálně hrozí odchod z vlády a nenabízí se zde žádná jiná stranická vazba, která by je mohla účinně nahradit (snad s drobnou výjimkou linky mezi KDU-ČSL a CDU/CSU). ANO a ODS na německé straně přímého partnera nemají. Piráti si případnou vazbu na německé Zelené, s nimiž spolupracují v Evropském parlamentu, musí teprve vybudovat.

Slabé personální vazby mohou být rizikem vzhledem k možnému vzdalování české a německé politiky v některých klíčových otázkách. Budoucí německá vláda bude pravděpodobně otevřenější prohlubování evropské integrace než ta současná. Klíčovým tématem pro ni bude ekologická transformace německé ekonomiky a společnosti, která bude mít přímé dopady na evropské i sousedské úrovni. Soudíme-li podle volebních programů i dlouhodobých pozic klíčových českých sil, můžeme na straně Prahy počítat ve vztahu k EU i zeleným tématům nanejvýš s opatrnými a nesmělými krůčky.

Pozitivním trendem je naopak dlouhodobé sblížení pohledů na vztahy k silným geopolitickým hráčům. Česko vystřízlivělo z naivního atlantismu bushovské éry, zatímco Německo již několik let přitvrzuje svou dříve často nekritickou pozici vůči Rusku a Číně. To neznamená, že zde nadále neexistují rozdíly, jak ukázaly například opačné pozice ve vztahu k německo-francouzskému návrhu na uspořádání summitu EU s ruským prezidentem. Ty se ale často týkají spíše strategie a taktiky než celkového vnímání ruského či čínského režimu (a v obou zemích jsou předmětem ostré veřejné debaty). Vzniká zde nicméně dostatek prostoru pro pragmatickou spolupráci v budo-

vání strategické autonomie EU při současném zachování silné vazby na USA v rámci NATO, což jako společný zájem deklarují obě strany.

Proaktivní přístup bude po volbách žádoucí zejména z české strany. Vztah k Německu je pro Česko naprosto zásadní, zatímco pro Berlín představuje Praha jen jednoho z mnoha sousedů a evropských partnerů. Čeští politici by proto měli využít situaci k nastavení pozitivní atmosféry, pokusit se velmi rychle vybudovat osobní vazby vůči nové německé vládě a předložit jí konkrétní agendu pro spolupráci na evropské i bilaterální úrovni.

Premiér i ministři by měli zařadit osobní návštěvu Berlína, ale také hlavních měst sousedních spolkových zemí, tedy Mnichova a Drážďan, mezi priority v úvodních měsících svého působení. Co nejdříve by měla být ustavena také Meziparlamentní skupina přátel ČR – SRN, která relativně úspěšně funguje ve stávajícím období, a navázat vztahy s protějšky ve Spolkovém sněmu. Politické strany by měly lépe zužitkovat Česko-německé diskuzní fórum, například nominací svých významných zahraničně-politických expertů do jeho Rady.

Pracovní skupiny Fóra by pak bylo možné využít pro přípravu bilaterálního non-paperu shrnujícího společné priority nových vlád v bilaterální, evropské i zahraniční politice, na kterém by se podíleli diplomaté, politici i experti z obou zemí. Výstup by pak mohl posloužit jako odborný podklad pro politickou formulaci mezivládní agendy, např. v rámci Strategického dialogu, ale i pro očekávanou aktualizaci Koncepce zahraniční politiky ČR. V té by pak měl mít vztah k SRN klíčovou a jasně vymezenou pozici.

Budování odborného zázemí i osobních vztahů by posílila také investice do výměnných bilaterálních stipendií pro klíčové společenské a politické aktéry na obou stranách. Experti, politici, diplomaté či novináři by v nich dostali příležitost strávit přinejmenším několik měsíců na obdobných pracovištích v druhé zemi, např. prací na konkrétních společných projektech. Ministerstvo zahraničí by se mělo zasadit o vybudování a zafinancování pilotního schématu, např. z prostředků Česko-německého fondu budoucnosti. Žádoucí je zde také zapojení obou sousedních spolkových zemí, které by mohlo kompenzovat trvale nižší zájem Berlína o bilaterální programy.

Kontext

- Nárůst významu přeshraniční agendy ve vzájemných vztazích v důsledku pandemie covidu-19.
- Solidarita Německa po zveřejnění informací o vrbětické kauze.
- Nadcházející parlamentní volby v Německu i České republice.

Současnost

- Relativně zvládnuté řešení přeshraničních dopadů pandemie.
- Slabé personální vazby mezi českými a německými politickými stranami, trvale nízký zájem o kultivaci politických vztahů s Německem.
- Sbližování českého a německého pohledu na vztahy se silnými geopolitickými aktéry.

Doporučení

- Je nutné, aby nová česká vláda byla ve vztahu k Německu proaktivní, včas navázala osobní vazby a identifikovala společná témata.
- K formulaci témat politického dialogu je třeba adekvátně využívat existující instituce a rámce spolupráce [Česko-německé diskusní fórum, Meziparlamentní skupina].
- MZV by mělo investovat do konkrétních iniciativ k posilování odborných kapacit i osobních vazeb v česko-německých vztazích.

Polsko

Vít Dostál

„Problematika interrupcí je v současném Polsku obrovské a silně emocionální téma, takže to, že se ozvou, není překvapivé. Na druhou stranu ten tón je poměrně ostrý a neodpovídá tomu, co my řešíme – řešíme problematiku interrupcí na našem území, řešíme vnitrostátní právo a zákony pro naše lékaře.“

— **Václav Láška**

30. 4. 2021

„Dopad těžby na životy desetitisíců lidí v pohraničí je neoddiskutovatelný. Víím, jaké obavy lidé mj. na Hrádecku a Frýdlantsku mají. Zároveň jsem ale diplomat a mým úkolem je snažit se problémy řešit pokud možno mimo soudy. Proto jsem chtěl ještě jednou se svým protějškem osobně mluvit. Tato cesta do Varšavy je posledním gestem naší vůle dohodnout se předtím, než budeme rozhodovat o podání žaloby.“

— **Tomáš Petříček**

12. 2. 2021

„Polská strana se dostala do velmi složité situace, ale ne vinou Česka, jak se teď někdy v Polsku říká. Prostě – polská strana nás zvalcovala a my jsme využili soud jako úplně krajní prostředek nátlaku.“

— **Richard Brabec**

9. 6. 2021

Česko-polské vztahy se v posledních měsících výrazně zhoršily. Hlavní příčinou tohoto vývoje byl spor o těžbu v polském hnědouhelném dole Turów bezprostředně při českých hranicích. Není to však jediný důvod špatné kvality vzájemných relací. Stejně tak jim neprospívá absence společné pozitivní agendy v evropské politice, prohlubování problémů s právním státem v Polsku a viditelné rozčarování z tohoto trendu ze strany části české veřejnosti a politických elit.

V první polovině roku 2021 eskalovalo ve vzájemných vztazích téma rozšiřování dolu Turów. Česká republika opakovaně upozorňovala polskou stranu na závažnost jejich jednostranných kroků a ignorování stanovisek ČR i Evropské komise v otázce nedostatečného posouzení vlivu rozšíření na životní prostředí. Přes veškeré české diplomatické úsilí se však Varšava rozhodla pro pokračování těžby, na což ČR reagovala žalobou. Následně Soudní dvůr EU předběžně rozhodl o okamžitém zastavení těžby do té doby, než bude o otázce rozhodnuto v řádném řízení. Polsko těžbu nezastavilo a Praha tak zažádala Soudní dvůr EU o stanovení kompenzací ve výši 5 milionů eur denně.

Až předběžné rozhodnutí Soudního dvora EU přivedlo polskou stranu ke konstruktivním jednáním. Ta se rozběhla na konci června a je jim na obou stranách věnována značná politická pozornost. Vzrušení však situace způsobila zejména v Polsku. Důl a na něj navázaná elektrárna totiž mají důležitou funkci v polské energetice. Celý spor pak byl bohužel ze strany polských vládou ovládaných médií rámován velmi účelově. Podstata samotného problému byla zamlčována a kolem celé otázky byly šířeny zavádějící informace a konspirační teorie.

Otázka dolu Turów není jediným problémem česko-polského příhraničí. Přetrvává téma hraničního dluhu, na jehož základě má ČR Polsku předat kvůli historickému narovnávání hranice 368 hektarů svého území. Na východní hranici je předmětem sporů znečištění ovzduší přicházející z Polska a na západě kromě dolu Turów i polské světelné znečištění ze skleníkových farem. Ve všech těchto otázkách nedošlo v uplynulém roce k prakticky žádnému pokroku. Určitý posun se podařil u kauzy českých diplomatických nemovitostí ve Varšavě, které byly nedopatřením znárodněny po 2. světové válce a Polsko je posléze odmítalo Česku navrátit. Dořešení věci symbolickým prodejem za 1 zlotý se blíží svému naplnění.

Zahlčení agendy těmito potížemi omezeného významu a pandemie covidu-19 pak komplikovaly rozvoj vzájemných vztahů v jiných oblastech. Polsko vyjádřilo ČR jasnou podporu po odhalení vrbětické kauzy. K žádné viditelné společné iniciativě ve východní politice ale nedošlo, třebaže se nabízely příležitosti například v souvislosti s děním v Bělorusku. ČR i Polsko totiž patří mezi dlouhodobé obhájce běloruské občanské společnosti. Podobně nedošlo ke znovunastartování společných jednání na úrovni náměstků ministrů obrany a zahraničí (tzv. formát 2+2), třebaže je Polsko jedním z klíčových bezpečnostně-vojenských partnerů, o čemž hovoří i platné české strategické dokumenty.

Do vzájemných vztahů negativně promlouvá také prohlubující se konflikt mezi Polskem a evropskými institucemi v otázce právního státu a další vývoj v Polsku spo-

jený zejména s právy žen a sexuálních menšin. Polsko společně s Maďarskem zablokovalo na konci roku 2020 jednání o víceletém finančním rámci a fondu obnovy kvůli podmíněnosti čerpání těchto prostředků dodržováním právního státu. Tato skutečnost, stejně jako úprava polského zákona o interrupcích, měla negativní ohlas mezi částí českých politických elit, publicistů a občanské společnosti. Atmosféru v této otázce dále rozjitřila korespondence ze strany polského velvyslanectví v Praze, která upozorňovala na skutečnost, že na základě projednávané české zákonné novely by mohlo být cizinkám (včetně Polek) usnadněno provádění potratů v Česku.

Česko-polské vztahy potřebují oživení a důslednou politickou práci. Po podzimních parlamentních volbách by mělo dojít ke společným vládním konzultacím, a to v co nejširším složení. Vzájemná komunikace byla narušena pandemií a jednání v tomto již tradičním formátu od července 2019 neproběhla. Vedle toho se bude jednat o příležitost informovat polské ministry a ministryně o rezortních prioritách českého předsednictví v Radě EU. V neposlední řadě by mělo dojít k obnovení formátu 2+2, přičemž se nabízí poměrně široká agenda k jednání (např. bilaterální vojenská a bezpečnostní spolupráce, naplňování strategie NATO 2030, vztahy s novou americkou administrativou a předávání českých zkušeností s pronikáním čínského vlivu).

Pro budoucnost vztahů bude nezbytným krokem vyřešení turówské kauzy. Česká strana musí trvat na přístupu k monitoringu dopadů těžby i kompenzacích pro zasažený region. Na druhou stranu nelze vzhledem k významu dolu a elektrárny pro polskou energetiku čekat, že by došlo k trvalému zastavení těžby. To by také nemělo být českým cílem, neboť negativní dopad na vzájemné vztahy by byl obrovský.

Na řešení situace kolem dolu Turów by mělo navázat zintezivnění jednání o dalších dlouho neřešených a výše zmíněných otázkách. V případě uzavření problému českých diplomatických nemovitostí ve Varšavě by ČR měla odpovědět podobným gestem – např. pokrokem při řešení hraničního dluhu, kde je nezbytná politická vůle na české straně. Případ Turówa také připomněl, že některé otázky lze s Polskem těžko zdárně vyřešit, aniž by získaly pozornost Jaroslawa Kaczyńskiego. Ten přes druhořadou vládní funkci zůstává jako předseda hlavní vládní strany nejmocnějším politikem v zemi. Čeští ústavní činitelé by tedy přímý kontakt s Kaczyńským měli navázat.

Potenciál se nabízí také ve východní politice. ČR a Polsko by měly spolupracovat při formování evropské politiky vůči zemím Východního partnerství a vůči Rusku, kde disponuje Polsko neporovnatelnou expertizou. Vzhledem k tomu, že pro ČR je prioritou podpora občanské společnosti v Bělorusku i euroatlantická integrace Ukrajiny, měla by Česká republika usilovat o připojení k tzv. Lublinskému trojúhelníku (konzultační formát Ukrajiny, Polska a Litvy), který si právě tyto cíle klade, a to alespoň v roli pozorovatele nebo zvláštního hosta. Období před českým předsednictvím je pro to vítaným momentem. Slibným tématem pro česko-polskou spolupráci je i téma falešných ruských historických narativů, kterým obě země čelí.

Lze předpokládat, že spor mezi Polskem a evropskými institucemi ohledně právního státu neutichne. Naopak se bude dále prohlubovat. Čeští ústavní činitelé by se do tohoto sporu prozatím neměli zapojovat. Polským protějškům by ale měli v neformálních rozhovorech jasně deklarovat, že v případě eskalace sporu se postaví na obranu unijního práva. Ještě podstatnější je pak připomínání, že Varšavou nastolený konfliktní kurz polarizuje vztah české společnosti vůči Polsku, což se může v donedávna výborných a nadále se zlepšujících česko-polských společenských vztazích odrazit dlouhodobým vzájemným nepochopením.

Kontext

- Prohlubování konfliktu mezi Polskem a evropskými institucemi v otázce právního státu a zablokování dlouhodobého evropského rozpočtu a fondu obnovy během podzimu 2020 ze strany Polska.
- Zhoršování česko-polských vztahů zejména v souvislosti s polským rozhodnutím rozšířit těžbu v dole Turów.
- Narušení vzájemné komunikace v důsledku pandemie covidu-19.

Současnost

- Absence společné pozitivní evropské agendy.
- Přehlížení řady sporných bilaterálních otázek s potenciálem politického konfliktu.
- Rozčarování relevantní části politických elit a občanské společnosti z vývoje v Polsku v otázce právního státu.

Doporučení

- ČR by měla usilovat o vyřešení turówské kauzy zárukami a kompenzacemi bez ambicí trvalého zastavení těžby.
- Vláda vzešlá z podzimních voleb by měla co nejrychleji nastartovat bilaterální agendu rychlým svoláním vládních konzultací a usilovat o vyřešení dlouhodobých problematických otázek vztahů.
- ČR by měla využít momentu před českým předsednictvím v Radě EU k obnovení formátu 2+2 a spolupráci na tématech východní politiky.

Střední Evropa

The background of the cover is a solid blue color. Overlaid on this is a stylized, light blue map of Central Europe. The map is composed of several thick, wavy lines that represent geographical features like rivers and coastlines. A small, solid white circle is positioned in the center of the map, marking a specific location.

Pavλίna Janebová
Vít Dostál

„Tvrdím, že prací kteréhokoli ministra zahraničních věcí je především zajistit výborné, nadstandardní vztahy s nejbližšími sousedy“

— **Jakub Kulhánek**

29. 4. 2021

„Je skutečně hloupý názor považovat Visegrádskou skupinu za něco, co rozbíjí Evropskou unii. Jedno ze zásadních hesel Evropské unie je jednota v různosti. Určitě se nechceme vracet k bolševické jednomyslnosti. Názorová uniformita je často velice škodlivá.“

— **Miloš Zeman**

10. 2. 2021

„Byl bych strašně rád, aby evropské země spolupracovaly, aby taková spolupráce byla postavená na důvěře a respektu. Nemyslím si ale, že tlak, který občas Unie vyvíjí na Maďarsko a Polsko, povede k lepší spolupráci nebo zkvalitnění politické kultury napříč Evropou.“

— **Petr Fiala**

16. 7. 2021

Vedle bilaterálních vztahů se sousedními státy zůstala v uplynulém roce dominantním rámcem pro českou střeoevropskou politiku Visegrádská skupina. Kromě ní se nadále rozvíjela i spolupráce v rámci slavkovského formátu se Slovenskem a Rakouskem či Central 5, vytvořené v reakci na pandemii covidu-19. Substantivní zapojení ČR do Iniciativy Trojmoří navzdory zvyšujícímu se politickému zájmu nadále chybělo.

Visegrádská skupina v únoru oslavila třicáté výročí svého založení. Předsedové vlád u této příležitosti podepsali společné prohlášení, v němž zdůraznili vedle úmyslu nadále koordinovat své politiky ve vybraných oblastech na úrovni EU i svou podporu integrace států západního Balkánu do EU a důraz na oživení politiky Východního partnerství. Pozitivně lze hodnotit i úmysl navýšit roční rozpočet Mezinárodního visegrádského fondu o 2 miliony eur s cílem posílit aktivity v oblasti mobility mladých lidí a vizibilitu V₄ u mladé generace. Priority týkající se států západního Balkánu a Východního partnerství byly během polského předsednictví potvrzeny v rámci dubnového virtuálního setkání ministrů zahraničí států V₄ a Východního partnerství (za účasti ministra zahraničí Portugalska, předsedajícího Radě EU, Finska, Švédska a evropského komisaře pro politiku sousedství a rozšiřování) a červnového setkání ministrů zahraničí visegrádských států a zemí západního Balkánu. Zde se ministři V₄ vyslovili i pro zapojení států západního Balkánu do Konference o budoucnosti Evropy. Spolupráce v oblasti obranných politik států V₄ se věnovala také přípravě V₄ EU battleground, plánované pro první polovinu roku 2023.

V uplynulém období se nadále prohlubovalo rozdělení Visegrádské skupiny na ČR a Slovensko na jedné straně a Maďarsko a Polsko na straně druhé, vzhledem k nadále se zhoršujícímu stavu právního státu v obou zemích a oddalování politiky i rétoriky jejich vlád od mainstreamu EU. To vyvrcholilo na konci roku 2020, kdy Maďarsko s Polskem hrozily zablokováním přijetí unijního víceletého finančního rámce a fondu obnovy. Z iniciativy Polska visegrádské státy společně vyjádřily ČR podporu v souvislosti s kauzou Urbětice, ačkoli v důsledku požadavku Maďarska bylo jeho finální znění zmírněno. V české politické a mediální diskuzi Visegrád nadále představuje téma, na němž se demonstrují rozdílné ideologické představy o směřování české zahraniční politiky, což vede především u politiků ke snižování schopnosti realisticky vnímat české členství ve skupině a racionálně s ním pracovat.

Slavkovský formát, kterému od července 2020 do června 2021 předsedalo Rakousko, se v minulém roce zaměřil zejména na řešení témat souvisejících s pandemií covidu-19, ale i dopravou, energetikou, digitalizací, rozvojem, migrací a spoluprací se zeměmi západního Balkánu. Tomuto regionu se věnovalo březnové setkání ministrů zahraničí tří členských zemí a Portugalska, které v té době předsedalo Radě EU. Kontakty probíhaly i na premiérské a parlamentní úrovni. Slavkovský formát a aktivizace Rakouska v jeho rámci se ukazuje jako přínosná i pro česko-rakouské bilaterální vztahy, které dlouhodobě nenaplnují svůj potenciál.

Západnímu Balkánu se vedle tématu pandemie covidu-19 věnuje i spolupráce ČR, Maďarska, Rakouska, Slovenska a Slovinska v rámci uskupení Central 5. Navzdory

snaze Slovinska rozvíjet iniciativu i nad rámec řešení otázek souvisejících s pandemií a zajistit si tak stabilnější propojení se středoevropskými státy preferuje ČR zachování volného pojetí a praktického zaměření formátu. Hlavním cílem by podle ministra zahraniční Kulhánka aktuálně měla být adekvátní koordinace hraničních omezení mezi zeměmi s ohledem na další šíření nemoci covid-19.

V říjnu 2020 proběhl pátý summit Iniciativy Trojmoří v Tallinu s účastí prezidenta Miloše Zemana. Na letošním červencovém summitu ČR reprezentoval vicepremiér a ministr dopravy a průmyslu a obchodu Karel Havlíček. Přes deklarovaný důraz na rozvoj infrastruktury a praktický rozměr projektu ČR jako jedna z posledních zemí nepřispěla do Fondu Trojmoří. Stále také uvádí jako jediný vlastní prioritní projekt v rámci Iniciativy megalomanský a kritizovaný projekt kanálu Dunaj–Odra–Labe.

Předsednické role ve V₄ se v červenci 2021 ujalo Maďarsko. Maďarské předsednictví tradičně spadá do období předcházejícího parlamentním volbám a lze čekat, že vláda Fidesz předsednické role využije mj. pro prezentaci svých zahraničněpolitických schopností maďarským voličům, a bude se tedy snažit budovat image silného lídra. Priority předsednictví se dělí do tří pilířů – stabilita (ve smyslu budoucnosti EU, hospodářství a koheze a bezpečnosti), „znovuotevření“ (v hospodářství a společnosti) a partnerství (meziparlamentní spolupráce, vztahy ve formátu V₄+). Maďarsko otevřeně deklaruje vůli spolupracovat s paralelně probíhajícím slovinským předsednictvím v Radě EU, které by – díky politické blízkosti vlád obou zemí – mohlo přispět k posílení jeho hlasu na unijní úrovni, např. v rámci probíhající Konference o budoucnosti Evropy. Navzdory tomu, že politická pozornost bude ve stejném období v ČR upřena na (po)volební vývoj, měli by se její představitelé vyvarovat netečnosti a reaktivnosti. Zejména spolu se Slovenskem by měli bránit tomu, aby Maďarsko prezentovalo některé své silné pozice např. v oblasti fungování EU či typicky migrace jako sdílené všemi visehradskými zeměmi, pokud na nich nepanuje explicitní shoda. V rámci formátu V₄+ se plánují jednání s evropskými i mimoevropskými partnery. Kromě prioritních regionů západního Balkánu a Východního partnerství (kde hodlá V₄ pod maďarským vedením aktivně spolupracovat se Slovinskem na přípravě unijního summitu) jde mj. o Německo, Francii, Spojené království, baltské a severské státy, Jižní Koreu, Japonsko, Egypt, Indii, státy střední Asie či nově Maroko. Jednání v tomto formátu můžou být přínosná i pokud jde o vztahy s partnery mimo EU, nemají však valný smysl u států, s nimiž má ČR vybudované kvalitní bilaterální vztahy, a neměla by probíhat na jejich úkor.

I v nadcházejícím období lze očekávat další eskalaci vztahů mezi EU a Maďarskem a Polskem ohledně neuspokojivého stavu právního státu, nyní i v souvislosti s možným omezením čerpání prostředků z unijního postcovidového fondu obnovy. ČR by v reakci na tento vývoj měla zaujímat pragmatický postoj – hlasitou kritiku svých „sousedů“ neiniciovat, nicméně zároveň nebyť komplicem Budapešti a Varšavy v ne-

přijatelných krocích vůči demokratickým institucím a vybraným skupinám společnosti, svůj nesouhlas jim dát jasně najevo a v případě nutnosti se vůči nim na unijní úrovni jasně vymezit. To bude výrazně usnadněno, pokud se podaří redefinovat vnímání visegrádské spolupráce politiky i médií především v posledních šesti letech jako politického a hodnotového uskupení a navrátit jej do reálnějších pojmů praktické regionální spolupráce ve vybraných oblastech a politikách. Jedním z důležitých nástrojů této spolupráce je právě Mezinárodní visegrádský fond – důraz na reálné uplatnění navýšených prostředků příslibených v únoru premiéry na konkrétní aktivity např. v oblasti mobility mladých lidí je úkolem pro visegrádské státy v nejbližší době.

Ve srovnání s Visegrádskou skupinou se další formáty středoevropské spolupráce, jichž se ČR účastní, neteší takové míře mediální a politické pozornosti, byť jsou občas některými politickými představiteli uváděny coby alternativy „toxického“ Visegrádu. Takové úvahy české středoevropské politice nic nepřináší. Českým cílem nemá být vybrat si z existujících uskupení to, které ČR podle té které představy nejvíce hodnotově konvenuje, a následně jej upřednostňovat před ostatními. V české středoevropské politice by se jednotlivé iniciativy naopak měly navzájem, spolu s klíčovými bilaterálními vztahy, doplňovat. Z povahy věci by cílem regionální, resp. sousedské politiky mělo být nalezení formy a témat spolupráce se všemi relevantními partnery tak, aby bylo zajištěno stabilní soužití. V tomto kontextu by ČR měla využít období příprav na české předsednictví v Radě EU a všechny středoevropské iniciativy využít k vhodné koordinaci či komunikaci vlastních priorit.

Jednotlivé iniciativy je nezbytné hodnotit z hlediska jejich praktického přínosu. Slavkovský formát se za 6 let své existence ukázal být životaschopným, byť politicky nepřilíš exponovaným formátem, s výsledky ve výše zmíněných oblastech, jako je doprava nebo rozvoj, a ČR z jeho dalšího rozvoje jednoznačně benefituje. Další institucionalizace a rozšíření tematického záběru uskupení Central 5 nad rámec boje s důsledky pandemie covidu-19 by na druhé straně pro ČR nemělo velkou přidanou hodnotu.

Formátem, na který by ČR měla upřít zvýšenou pozornost, je Iniciativa Trojmoří. Cíle 3SI zahrnující zlepšování propojení ve střední a východní Evropě v oblasti dopravy, energetiky či digitalizace jsou dostatečně specifické a pro ČR jako součást regionu přínosné. Vzhledem k podpoře ze strany Spojených států Trojmoří zároveň představuje další platformu pro výraznější zapojení USA v regionu, resp. rozvoj česko-amerických vztahů. ČR by ale urychleně měla přijít s návrhy realistických projektů a přispět adekvátní částkou do investičního Fondu Trojmoří. V neposlední řadě by měla před svým předsednictvím v Radě EU úzce spolupracovat s Lotyšskem, které bude hostit příští summit v létě roku 2022 a provázat jeho zaměření se svými prioritami. ČR by měla usilovat o pořádání summitu Trojmoří v roce 2023.

Kontext

- 30. výročí existence Visegrádské skupiny a potvrzení dosavadních prioritních okruhů spolupráce doprovázené navýšením rozpočtu Mezinárodního visegrádského fondu o 2 miliony eur.
- Další rozvoj středoevropských formátů jako Slavkovský trojúhelník, Central 5 a Iniciativa trojmoří.
- Prohlubování konfliktů mezi Polskem a Maďarskem na jedné straně a evropskými institucemi na straně druhé, a to zejména v souvislosti se stavem právního státu v obou zemích.

Současnost

- Ambice maďarského předsednictví ve V4 před tamními parlamentními volbami; očekávatelná netečnost a reaktivita ČR v daném období, vzhledem k povolební situaci.
- Pokračující a polarizující se politická diskuze o přínosech a nákladech české účasti ve V4, ve které posilují radikální přístupy ke středoevropské spolupráci – buď V4 opustit, nebo ji výrazně prioritizovat.
- Absence dalších významných pokroků v rámci českého zapojení do Iniciativy Trojmoří, deklaratornímu zájmu o tento formát navzdory.

Doporučení

- ČR by měla využít středoevropské formáty spolupráce pro komunikaci a koordinaci svých priorit v rámci předsednictví v Radě EU.
- Je nezbytné racionalizovat českou diskuzi o Visegrádské skupině při současném sebevědomějším a emancipovanějším vystupování vůči některým partnerům, a to zejména bude-li nezbytné jasně stanovit, co je a co není společná visegrádská pozice.
- Je třeba pokročit v českém zapojení do Iniciativy Trojmoří, především příspěvkem do Fondu Trojmoří a výběrem vhodných prioritních projektů.

Západní Balkán

Iva Merheim-Eyre

„Nedovolíme Unii, aby se stala soudcem naší sdílené historie, našeho sebeurčení či jazyka, který používáme.“

— **Tomáš Petříček a Ivan Korčok**

17. 12. 2020

„Evropská unie je momentálně zaneprázdněna mnoha výzvami, zvláště dopady pandemie. Avšak další rozšiřování EU se nesmí stát obětí těchto výzev a musí pokračovat.“

— **Miloš Zeman**

5. 5. 2021

„Srbsko je náš dlouhodobý důležitý partner a stejně jako u dalších zemí západního Balkánu podporujeme jeho členství v EU. Já osobně jsem několikrát aktivně vystoupil na jednání Evropské rady s návrhem, aby v rámci řešení nelegální migrace a bezpečnosti Evropy bylo v schengenské zóně...“

— **Andrej Babiš**

10. 2. 2021

V uplynulém roce česká politická reprezentace ve svých prohlášeních opětovně deklarovala, že rozšíření EU o státy západního Balkánu patří mezi priority české zahraniční politiky. Přes několik veřejných vystoupení, především v koordinaci se Slovenskem a dalšími státy střední Evropy, se však České republice nepodařilo iniciovat významný posun v procesu rozšiřování. Ten byl na jednání Rady v listopadu 2020 zásadně narušen rozhodnutím Bulharska podmínit členství Severní Makedonie bilaterální smlouvou upravující otázky makedonské národní identity a historických kořenů makedonštiny (Bulharsko požaduje uznání, že jak makedonská identita, tak jazyk mají bulharské kořeny).

Velvyslanci ČR a Slovenska text závěrů z daného jednání Rady schválili, nicméně den nato oba státy využily právo veta. Obě ministerstva zahraničí vydala společné prohlášení otevřeně kritizující závěry jednání a vymezující se proti podmiňování procesu otázkami národního sebeurčení, o kterých EU nepřísluší rozhodovat. Důležitost, jakou ministři zahraničních věcí přikládají tomuto kroku, dokládá i to, že k celé věci napsali společný článek pro EUObserver, kde mimo jiné rozebrali důležitost zásad respektu k evropské diverzitě, jakož i právní jistotě v procesu rozšiřování.

Rozhodnutí Rady znamenalo nejen velké rozčarování makedonských partnerů, kteří pro vstup do EU změnili dokonce i název svého státu, ale celkové snížení důvěry v evropskou perspektivu v celém regionu. Rozporuplné emoce vyvolal také květnový výrok komisaře pro rozšiřování Olivéra Várhelyiho o možném rozdělení přístupových rozhovorů Severní Makedonie a Albánie a započetí rozhovorů prozatím pouze s Albánií. Proti takovému kroku se ohradilo Slovensko a Německo, které v době svého předsednictví v roce 2020 propagovalo zahájení přístupových rozhovorů obou zemí v červnu 2021.

Nové pokusy o vyjednávání s Bulharskem byly učiněny v květnu, kdy Várhelyi navštívil představitele nové prozatímní bulharské vlády ve snaze posunout vyjednávání před červnovými parlamentními volbami. Ve stejných dnech ministři zahraničních věcí Rakouska, Slovinska a ČR, kterou reprezentoval čerstvě jmenovaný Jakub Kulháněk, společně navštívili Severní Makedonii a Albánii. Ministři vyzvali členské státy EU, aby přestaly zdržovat proces přístupových rozhovorů. Integraci regionu označili za strategickou prioritu EU.

Důvěru v EU v regionu však oslabil i její reakce na covid-19. Přestože pandemie posunula diskuzi o rozšiřování na vedlejší kolej, znamenala také velkou příležitost ukázat, že solidarita a spolupráce mezi EU a státy západního Balkánu není jen prázdnou frází a že kromě příslibu členství EU může nabídnout i konkrétní benefity spolupráce. I přes slibný začátek v podobě příslibu pomoci v hodnotě 3 miliard eur na boj s koronavirem a ekonomickou obnovu a fakt, že do května 2021 Unie distribuovala zdravotnické vybavení v hodnotě 41 milionů eur, se v rozhodující otázce vakcinace EU projevila jako nespolehlivý partner.

Přestože se EU zavázala financovat 651 000 dávek od společností BioNTech a Pfizer všem partnerům v regionu, první dodávky v řádech desetitisíců vakcín se uskutečnily teprve v květnu 2021. Rusko a Čína přitom své vakcíny poskytují to-

muto regionu již celé měsíce. Problematickou se ukázala i distribuce vakcín v rámci multilaterálního programu COVAX, mezi jehož zakladatele patří i Evropská komise. Například Bosna a Hercegovina zaplatila za 1,2 milionu dávek, z nichž ještě v květnu 2021 nebyla dodána ani jedna. Oproti tomu průměrná proočkovanost v EU ve stejné době dosahovala téměř 55 %. ČR na důležitost evropské podpory vakcinace na západě Balkánu poukázala v lednu 2021. V dopise 13 členských států adresovaném Evropské komisi, který vyzval EU k zprostředkování vakcín pro státy Východního partnerství, vyjádřila také ČR jako jeden ze signatářů „silnou podporu“ myšlenke sdílení části vakcín přidělených členským státům se státy západního Balkánu v rámci iniciativy Team Europe. V roce 2020 vyčlenila ČR na tuto iniciativu celkem 250 milionů korun; od počátku letošního roku dalších 30 milionů. Bosna a Hercegovina, která patří mezi prioritní země dvoustranné rozvojové spolupráce, je však jedinou balkánskou zemí, kterou ČR v rámci tohoto programu podporuje. Na rozdíl od několika jiných států ČR nedarovala žádné vakcíny z vlastních zásob. Od roku 2020 však do regionu poslala zdravotnické a hygienické pomůcky v ceně několika milionů korun.

Přes příslib vakcín z EU a programu COVAX se na jaře 2021 několik balkánských států obrátilo s nákupem vakcín na Rusko a především Čínu. ČR se v březnu 2021 k rizikům ztráty kredibility EU vyjádřila v poměrně razantním dopise, který společně s 9 dalšími členskými státy adresovala vysokému představiteli Josepu Borellovi. Jeho signatáři mimo jiné volali po strategičtějším jednání se státy západního Balkánu, efektivnější komunikaci a nutnost vnímat geopolitické implikace přítomnosti dalších mezinárodních aktérů. Mezi konkrétními návrhy bylo přizvání balkánských států na Konferenci o budoucnosti Evropy. Tento dopis však bohužel neměl žádnou zásadní odezvu. Srbsko, které věnovalo desetitisíce vakcín okolním státům měsíce před prvními zásilkami z EU, otevřelo v červnu na svém území továrnu na Sputnik V.

Právě na vztahu se Srbskem se dá dobře ilustrovat typický rys současné české zahraniční politiky, kterým je nejednotnost přístupu Ministerstva zahraničí a prezidenta republiky. Tomáš Petříček byl jako ministr zahraničí zastáncem posílení geopolitického vlivu EU na západě Balkánu a odpovědného přístupu členských států. Tuto politickou linku v roce 2021 prosazoval v silném tandemu se Slovenskem. Až do odvolání Petříčka existovala silná spolupráce mezi ním a slovenským ministrem zahraničních věcí Ivanem Korčokem.

Na úrovni EU bylo zase viditelné duo Tomáš Szunyog (zvláštní zástupce EU pro Kosovo) a Miroslav Lajčák (zvláštní zástupce EU pro dialog mezi Bělehradem a Prištinou). Oba kromě jednání s politickými špičkami aktivně vystupují v tradičních a sociálních médiích jako prostředníci usilující o narovnání vztahů mezi Kosovem a Srbskem za přispění EU a širšího transatlantického společenství. Ve svých vystoupeních kladou důraz na jednání Kosova a Srbska jako rovnocenných partnerů v oblasti práv i povinností. Plně přitom využívají unikátní pozice ČR a Slovenska, které na Balkáně nejsou vnímány jako geopolitičtí hráči, ale jako státy, které se svou transformační zkušeností mají porozumění pro vývoj států balkánských. Pravěpodobně i díky proaktiv-

nímu přístupu výše zmíněné čtveřice byla podpora ČR více vidět jak v Bruselu, tak v samotném regionu.

Značně odlišnou komunikaci pak vidíme u Miloše Zemana, který v jednom z mála veřejných rozhovorů poskytnutých roku 2021 zopakoval své přesvědčení, že uznání Kosova ČR byla „chyba“. Ve stejném rozhovoru pro CorD Magazine rovněž Srbsko nazval „jedním z evropských lídrů ve vakcinaci“. Úspěch v tom přičítel, mimo jiné, využití ruských a čínských vakcín. Při návštěvě srbského prezidenta Aleksandra Vučiće v květnu 2021 se prezident netajil zájmem získat o srbské strategii více informací. Návštěva se týkala hlavně jednání o otázkách vstupu Srbska do EU a ekonomické spolupráci. Zazněla však i dlouhá omluva za bombardování Jugoslávie, které Zeman označil za „akt mocenské arogance“, jemuž byla ČR (pod jeho vedením) údajně zbabělá vzdorovat. Vučić naopak překvapil nabídkou daru 100 000 vakcín Pfizer/BioNTech. Jednalo se o první prezidentskou návštěvu od vypuknutí pandemie a druhé jednání s prezidentem Vučićem týkající se zkušeností se Sputnik V, to první vedl Andrej Babiš při návštěvě Srbska v únoru 2021. S ohledem na kontext těchto jednání působily obě návštěvy především jako snaha o budování vztahu s prostředníkem ruské vakcinační diplomacie v době, kdy se EU diplomacie snaží vytvořit protiváhu těchto vlivů.

Nejednotnost v komunikaci otázek souvisejících se západním Balkánem může snadno zkomplikovat předsednictví ČR v Radě EU v druhé polovině roku 2022. Vzhledem k tomu, že rozšíření EU o balkánské státy patří mezi prioritní body předsednictví, bude postoj ČR k rozložení geopolitických sil a budování dialogu na západě Balkánu pozorně sledován. Pokud chce ČR posunout proces rozšiřování dál, bude muset především přesvědčit členské státy, že spor mezi Bulharskem a Severní Makedonií nesmí stát v cestě zahájení přístupových rozhovorů. Bulharsko však není jediným členským státem, který má pochybnosti ohledně rozšiřování. Zhoršená ekonomická situace především na jihu Evropy, post-brexitová atmosféra a zjitřené vztahy mezi liberálními a konzervativními vládami členských států zesilují přítomnost hlasů volajících po zpomalení evropské integrace do doby, než dojde k přehodnocení současného modelu stále užší unie členských států. Strach ze zvýšené imigrace je dalším citlivým tématem. Pokud chce ČR pomoci tyto překážky odstranit, měla by využít předsednictví k budování bilaterálních vztahů, které mohou zvýšit důvěru mezi členskými státy a západním Balkánem.

Tomáš Petříček v říjnu 2020 oznámil, že ČR v rámci předsednictví chystá summit lídrů západního Balkánu a EU o otázkách rozšiřování a další spolupráce. Slovinsko, které předsedá Unii v druhé polovině roku 2021, se bude otázkou rozšiřování také intenzivně zabývat, a mimo jiné na toto téma chystá i summit. ČR by se měla pokusit na tyto aktivity navázat. To, jak silně bude ČR nakonec zájmy západního Balkánu prosazovat, záleží i na podzimních parlamentních volbách. Volební program koalice Piráti a Starostové je zatím jediným výslovně obsahujícím podporu evropské perspektivy

západního Balkánu. Program koalice Spolu mluví „pouze“ obecně o podpoře evropské integrace. Návštěva Jakuba Kulhánka ve Skopje naznačuje, že ČSSD hodlá v Petříčkově práci pokračovat.

Přestože právě probíhající Konference o budoucnosti Evropy ve svém společném prohlášení mluví o překonávání evropských geopolitických výzev a také těch spojených s migrací, členské státy prozatím nevyužily této platformy k posílení vztahů se státy západního Balkánu, kterých se tyto otázky bezprostředně týkají. Otevřený koncept konference kladoucí důraz na lokální aktivity členských států by byl přitom ideální příležitostí pro posílení bilaterální spolupráce například skrze veřejné debaty o tématech budoucnosti evropské integrace. Prohlášení konference mluví o pandemii jako o bezprecedentní zkoušce EU a její solidarity, která musí být překonána s důrazem na inkluzivitu a prosazování evropských hodnot ve světě. ČR by měla na konferenci připomenout, že bez urychlení pomoci v sousedství EU pandemii v dohledné době nepřekonáme.

Nakonec by však ČR neměla zapomínat, že snaha o rozšiřování EU může mít více podob. V době, kdy jednání o otevření přístupových rozhovorů nevykazují žádný posun, je důležité klást důraz i na menší gesta, která v každodenním životě sblížují EU s jejími sousedy. Zlepšení dopravního spojení, zvýhodněný roaming a jiné benefity využívané širokou společností mohou mít velmi pozitivní vliv na pověst evropské a české diplomacie a nemusí se přitom jednat o změny na evropské úrovni. Regionální koordinace V4 v podobných případech může být pro ČR stejně prospěšná.

Kontext

- Snížení důvěry v narativ o evropské perspektivě a partnerství způsobené zablokováním přístupových pohovorů členskými státy a pomalou distribucí vakcín.
- Odsunutí politických diskuzí o rozšiřování EU do pozadí kvůli pandemii covidu-19.
- Blížící se české předsednictví EU jakožto výzva v podobě koordinace členských států, především v případě odblokování přístupových rozhovorů se Severní Makedonií.
- Červencové parlamentní volby v Bulharsku jako malá naděje na nové uspořádání politických sil a dosažení dohody se Severní Makedonií.

Současnost

- Opatrně aktivní zapojení ČR do diskuze o budoucnosti západního Balkánu, především v koordinaci s dalšími středoevropskými státy.
- Rychlé přizpůsobení aktivit v rámci rozvojové pomoci potřebám spojeným s pandemií covidu-19 v roce 2021.
- Komplikovaná role ČR ve vyjednávání mezi Bělehradem a Prištinou z důvodu nejednotného přístupu české politické reprezentace k otázce nezávislosti Kosova.

Doporučení

- ČR by měla využít svého nadcházejícího předsednictví pro roli prostředníka při tvorbě bilaterálních vztahů mezi členskými státy EU a zeměmi západního Balkánu.
- ČR by měla prioritizovat rozšiřování a jeho konkrétní kroky jako klíčový cíl své zahraniční politiky. Dobrým symbolickým příkladem může být bilaterální zrušení poplatků za roaming sjednané v květnu 2021 mezi Řeckem a Srbskem.
- V duchu březnového dopisu Borellovi ČR by měla využít prostoru daného Konferencí o budoucnosti Evropy pro organizaci aktivit ve spolupráci s balkánskými státy a zviditelnění potřeby urychlení dodávek vakcín pro tento region.

Rusko

Anna Jordanová

„Na základě jednoznačných důkazů získaných vyšetřováním našich bezpečnostních složek musím konstatovat, že existuje důvodné podezření o zapojení důstojníků ruské tajné služby GRU, jednotky 29155, do výbuchu muničních skladů areálu Vrbětice v roce 2014.“

— **Andrej Babiš**

17. 4. 2021

„Rozhodli jsme se, že podle čl. 11 Vídeňské úmluvy zastopujeme počet ruských diplomatů v Praze na současném stavu našeho velvyslanectví v Moskvě.“

— **Jakub Kulhánek**

22. 4. 2021

„Při přípravě tendru na výstavbu 5. bloku Dukovan nerozhodujeme pouze o největší zakázce v historii naší republiky, ale také o tom, do které části světa chceme patřit. Jestli do té svobodné části světa nebo do té, kde lidé nemají možnost pomocí svobodných voleb ovlivnit chod věcí.“

— **Miloš Vystřčil**

31. 3. 2021

Po většinu sledovaného období zůstávaly vztahy České republiky s Ruskem napjaté. Česká vláda prostřednictvím tehdejšího ministra zahraničních věcí Tomáše Petříčka kritizovala zejména pokračující porušování lidských práv a nátlak na opozici ze strany Kremlu. Počínaje otravou Alexeje Navalného v srpnu loňského roku a zásahy na demonstracích na jeho podporu, kritikou zařazení organizace Prague Civil Society Centre a Člověka v tísni na seznam tzv. „zahraničních agentů“ (ne)konče. Nevládní organizace přinášely do českého informačního prostoru zprávy o dalších konkrétních kauzách – např. místní pobočka Memorialu o případu ruského historika Jurije Dmi-trijeva.

Zcela zásadním ve vztahu k Ruské federaci byl pro ČR duben a květen letošního roku, kdy premiér Andrej Babiš s místopředsedou vlády a úřadujícím šéfem Ministerstva zahraničí a vnitra Janem Hamáčkem oznámili získání důkazů o zapojení ruské vojenské rozvědky GRU do výbuchu muničních skladů ve Vrbětčích v roce 2014.

V návaznosti na toto odhalení se české vládě podařilo uskutečnit krok, o kterém se debatovalo fakticky již od roku 1989, ale pro který nebyla politická vůle – tj. významně snížit vysoký počet pracovníků na ruské ambasádě v Praze, na který pravidelně upozorňují české zpravodajské služby, a to i za cenu drastického omezení personálního zabezpečení českého velvyslanectví v Moskvě.

Následně se vztahy s Ruskem nadále zhoršovaly. Významným bodem bylo zařazení Česka jako jediné země po boku USA na tzv. seznam nepřátelských států, které mají podle Ruska provádět nepřátelské akce proti Ruské federaci či jejím občanům.

Kromě dokončení vyhoštění zaměstnanců ruské diplomatické mise v Praze vedla eskalace k jednání o vyloučení Rosatomu stejně jako čínské CGN z případného budoucího tendru na dostavbu jaderného bloku v Dukovanech. Senát v červenci vrátil návrh nízkouhlíkového zákona Sněmovně s požadavkem vyřazení firem z Ruska a Číny (a případně dalších rizikových zemí) i ze zakázek o údržbu a dalších s tím spojených služeb, ale také s požadavkem na další posílení kontroly parlamentu a bezpečnostních složek v tomto strategickém tendru.

Jaro letošního roku ukázalo, že kontinuita zahraniční politiky směrem k Ruské federaci se na domácí scéně snadno stává obětí vnitropolitických priorit jednotlivých politických aktérů. Opakované zpochybňování přítomnosti příslušníků GRU ve Vrbětčích prezidentem Zemanem a jeho okolím a jeho související přetrvávající útoky na bezpečnostní složky (BIS) vedly k zamlžení bezpečnosti a informační situace v Česku samotném a posloužily i ruské vnitřní propagandě proti Česku. Premiér Babiš sice prezidentovy výroky formálně odmítl, nicméně kýžená a dostatečně srozumitelná vyjasnění situace pro partnery doma i v zahraničí to nepřineslo.

Celková komunikační a politická krize, která vypukla na domácí politické scéně bezprostředně po odkrytí Vrbětčické kauzy, také výrazně přispěla k relativně slabé odpovědi spojenců z EU a NATO na výzvu premiéra k solidárnímu vyhoštění diplomatů.

Dalším hmatatelným dopadem této situace byla i debata kolem ruské necertifikované vakcíny Sputnik V, jejíž použití se prezident pokoušel prosadit po politické linii navzdory odbornému stanovisku tehdejšího odpovědného ministra zdravotnic-

tví. Tento rozpor se stal vděčným tématem pro různé dezinformační proudy, včetně těch proruských. Využití Sputniku V pro očkování v Česku se stalo po dubnu 2021 prakticky nemyslitelným z politického hlediska, navíc do ČR už začaly proudit dávky jiných vakcín v dostatečném množství. Zájem občanů ČR o očkování touto ruskou vakcínou bez schválení relevantními úřady nebyl vysoký, ale v kontextu celkové (dez)informační krize zůstal Sputnik V i kvůli slabé české odpovědi relativně silným tématem.

Rozdělení české politické reprezentace ve vztahu k Rusku už není jen konstatováním problémem, ale reálnou hrozbou, jejíž podceňování má své konkrétní důsledky. Zejména prohlášení z Pražského hradu se v tomto smyslu již nedají posuzovat jako pouze odlišný názor. Stejně jako se nedá přehlížet jednání ruského velvyslance na Pražském hradě s poradcem Nejedlým bez přítomnosti prezidenta či jiného formálního zástupce zvolené moci. Bez ohledu na další aktivity Miloše Zemana by česká vláda i další instituce (zejm. parlament) měly aktivně pracovat na zřetelné a jasné komunikační linii směrem k občanům i zahraničním aktérům, aby tento handicap alespoň vyvážily. Do této oblasti patří i formulování jasného postoje při jednáních se spojenci v EU a NATO o společných krocích vůči Rusku (a Bělorusku), nad kterými v současné chvíli probíhají bouřlivé diskuze v rámci obou aliancí.

Česko by se mělo v nadcházejícím roce snažit dosavadní úspěchy udržet; např. při obnovování aktivit české ambasády v Moskvě se nenechat dotlačit k opětovnému disproporčnímu navyšování počtu ruských zaměstnanců na velvyslanectví v Praze. To by pak mohlo být pro Česko dobrou vizitkou v budoucích vztazích se státy NATO a v bezpečnostní agendě, zejména po nástupu nové americké administrativy Joea Bidena.

Zároveň by česká politická reprezentace měla udržet v paměti vrbětické výbuchy v roce 2014 a jednání ruské vlády po letošním zveřejnění její účasti a vyvodit patřičné závěry pro širší nastavení vztahů a strategie vůči Rusku do budoucna. Intenzivní prolínání domácí a zahraniční politiky v této oblasti se dá očekávat i v následujícím období: ať již ve zmíněné politické a energetické oblasti, nebo v záležitostech spojených s domácí odolností a vnitřně bezpečnostní tematikou (viz případ dubnového zatčení a obvinění z terorismu několika proruských bojujících na Donbase).

Přínosnou se může v budoucnosti ukázat iniciativa současného ministra zahraničí Jakuba Kulhánka směřující k moderování strategické debaty o přístupu k Rusku napříč politickými stranami a k nalezení základního konsenzu. Sladění základních hodnot a priorit je zcela nezbytné pro smysluplnou zahraniční politiku českého státu a absenci tohoto konsenzu už nelze dále přehlížet. Obtížnou překážkou v tomto nicméně budou zásadně odlišné postoje některých stran a hnutí i jednotlivých vlivných činitelů.

Významným bodem ve vztazích s Ruskou federací by měla zůstat podpora demokracie a lidských práv. ČR by měla udržet svou dosavadní podporu demokratickým

skupinám a lidskoprávním a protikorupčním iniciativám, obzvlášť v současné době, kdy tlak vůči nim ze strany vlády a bezpečnostních orgánů kontinuálně roste (a před zářijovými parlamentními volbami v Rusku může ještě sílit). Proto je třeba připravit se na situaci, kdy někteří členové ruské opozice, médií či občanské společnosti budou nuceni zemi spěšně opustit. Česká vláda by pak měla zvážit své možnosti pomoci; samostatně (ve vízové oblasti) i ve spolupráci s dalšími institucemi. Příkladem může být letošní pomoc běloruským studentům, kteří nastoupili na české vysoké školy.

Podporu budou v následujícím období potřebovat i nezávislá ruská a ruskojazyčná média pokrývající dění v Rusku. ČR by mohla využít svých dosavadních zkušeností a kapacit v této oblasti (i z dalších regionů, např. Východního partnerství) samostatně, bilaterálně s dalšími státy nebo na relevantních multilaterálních platformách; včetně EU či Rady Evropy. Nabízí se i možnost využití nestátních a neformálních platform, např. v rámci iniciativy Přátelé svobodného Ruska, Prague Civil Society Centre nebo vedlejších projektů RFE/RL.

Zároveň je ale třeba nezapomínat na domácí mediální pole; problém politicky motivovaných dezinformačních kampaní napojených na ruský informační prostor zůstane zásadním tématem. A to i v kontextu budování všestrannější odolnosti české společnosti vůči negativním vlivům ze zahraničí, včetně Ruské federace. Česko v tomto kontextu už učinilo některé výrazné kroky: např. nový nástroj pro prověřování zahraničních investic (platný od května 2021), nové pravomoci pro Vojenské zpravodajství v oblasti kybernetiky aj; nicméně teprve v následujícím období se ukáže, nakolik budou tyto nástroje v praxi účinné a dostačující.

Kontext

- Tzv. „vrbětická kauza“ coby zásadní zlom v bilaterálních vztazích mezi Českem a Ruskou federací.
- Zvyšující se tlak na ruskou politickou opozici a nezávislé iniciativy, které ČR a další demokratické země podporují, zejména před parlamentními volbami v září.
- Postupně, i když pomalé a mnohdy bolestivé budování základního konsenzu mezi evropskými státy ve vztahu k Rusku na úrovni EU a (po nástupu nového prezidenta USA) i na úrovni NATO.

Současnost

- Připojení bezprostřední bezpečnostní dimenze k dlouhodobě lidskoprávní a humanitární agendě ČR v posledním období.
- Přetrvávající silné vazby některých českých politiků a ústavních činitelů na Moskvu v některých oblastech státní administrativy.
- Česko jako přímý cíl ruských nepřátelských aktivit.

Doporučení

- Česká politická reprezentace by měla chápat hluboké vnitřní rozdíly v náhledu na Ruskou federaci jako bezpečnostní riziko, jelikož jsou Ruskem jako riziko využívány, a udělat vše proto, aby bylo dosaženo základní shody ve vztazích k Rusku napříč politickými stranami a českou společností.
- ČR by měla usilovat o sjednocení pozice v rámci NATO a EU a jednotně a konzistentně prezentovat i svou pozici; jako přímý cíl ruských nepřátelských aktivit má k tomu možnosti i bezprostřední důvod.
- České instituce by měly pokračovat v podpoře nezávislých a demokratických iniciativ, ať už individuálně, bilaterálně, nebo na celoevropských platformách.
- ČR by ze současné situace ve vztazích k Rusku měla vyvodit konkrétní kroky k posílení své odolnosti, včetně posílení koordinace v boji s hybridními hrozbami či vystoupení z tzv. ruských bank sídlících v Budapešti.

Východní partnerství

The image features a solid blue background. In the upper left corner, the title 'Východní partnerství' is written in a clean, white, sans-serif font. The text is arranged in two lines: 'Východní' on the top line and 'partnerství' on the bottom line. The background is decorated with several light blue, wavy, hand-drawn style lines that meander across the page, creating a sense of movement and depth. A single, small white dot is positioned in the center of the page, acting as a focal point.

Pavel Havlíček

„Ministři zemí V4 znovu potvrdili svou silnou podporu Východnímu partnerství jako strategickému rozměru Evropské politiky sousedství a poukázali na jeho klíčovou roli pro stabilitu, bezpečnost a ekonomickou prosperitu v regionu. Znovu potvrdili hodnoty zakotvené v pražské deklaraci přijaté na summitu zakládajícím Východní partnerství v roce 2009.“

— **Společné prohlášení ministrů zahraničí
států Visegrádské skupiny**
29. 4. 2021

„Silně podporujeme úsilí a iniciativy členských států a Evropské komise sdílet vakcíny z přidělených kontraktů s nejbližšími sousedy v EU, jako jsou státy západního Balkánu.“

— **Tomáš Petříček**
6. 1. 2021

„Premiéři zemí V4 se zavazují k prosazování společných evropských cílů v oblasti dalšího rozvoje Východního partnerství, podpory evropských aspirací a orientace partnerů a prohloubení spolupráce se zeměmi Východního partnerství.“

— **Andrej Babiš**
17. 2. 2021

Evropská politika Východního partnerství v minulém roce prošla obdobím stagnace a odsunutím na druhou kolej. To souviselo především s pandemií covidu-19, ale také trojím odložením summitu Východního partnerství nejen ze strany chorvatského, ale následně i německého a portugalského předsednictví v Radě EU. A to navzdory faktu, že pouze do konce minulého roku bylo v platnosti tzv. 20 programových bodů do roku 2020, které představovaly plán naplňování cílů Východního partnerství. Po všech přesunech se klíčové setkání lídrů evropských členských států a Východního partnerství, které by mělo této politice dát nový výrazný impuls, uskuteční až na samotném konci 2021 pod patronátem slovinského vedení EU.

Do určité míry novou příležitost naopak představovalo zacílení evropského zájmu na některé slabiny představené Evropskou komisí v rámci reflexního procesu, včetně vlády práva, demokratických norem a dalších základních principů Východního partnerství. Právě ty se přitom v kontextu stále více se rozvírajících nůžek mezi evropskou nabídkou a východopartnerskou poptávkou a potřebou řešit konfliktní situace dostávají do popředí. Došlo rovněž ke spuštění nové iniciativy think tanků ze zemí Východního partnerství a zemí EU, do kterého se zapojilo hned několik českých subjektů. Network think tanků již představil několik oficiálních výstupů pro Evropskou komisi, včetně v oblasti vlády práva či společenské odolnosti a bezpečnosti jako nových témat Východního partnerství.

Samotný region východní Evropy a jižního Kavkazu si přitom prošel celou řadou krizí a bilaterálních eskalací. Kromě prodemokratických protestů v Bělorusku, které vypukly po 9. srpnu 2020 v souvislosti se zásadním způsobem zmanipulovanými prezidentskými volbami, otrásla regionem také pokračující eskalace ve vztazích mezi Arménií a Ázerbájdžánem a boje o Náhorní Karabach. S vnitřními problémy se potýkaly také Gruzie a Moldavsko, které byly ovlivněny komplexními vnitřními politickými procesy v souvislosti s jejich volebními procesy a politickou polarizací. Samostatnou kapitolu představovala Ukrajina, ve které sílil politický revizionismus, ale ještě výrazněji ji ovlivnila pokračující vojenská agrese ze strany putinovského Ruska.

Postoj české diplomacie v tomto kontextu byl poměrně konzistentní a držel se skupiny podobně smýšlejících států podporujících východní politiku EU. ČR se aktivně zapojila do řešení krize v Bělorusku a poměrně ostře reagovala i na dění v Ruské federaci a skrz evropské struktury také v Kyrgyzstánu, které se také ocitlo na evropské agendě na podzim minulého roku. V případě konfliktu o Náhorní Karabach česká diplomacie vyzývala k zastavení násilí, nabídla zprostředkování jednání mezi oběma stranami, ale jinak se držela pozice EU.

Kromě toho se česká vláda připojila ke skupině států vyzývajících k distribuci vakcín proti onemocnění covidem-19 a ochranného vybavení pro státy Východního partnerství, které byly v tomto smyslu odsunuly na druhou kolej nejen ve srovnání se zeměmi EU, ale také západního Balkánu. Ani přísun vakcín z multilaterálního programu COVAX se neukázal jako efektivní a naopak evropskou reputaci ve srovnání s jinými hráči v regionu podkopal. Situaci kompenzovaly jednotlivé státy EU, které začaly bilaterálně pomáhat, a to nejčastěji svým nejbližším sousedům. To bylo vidět

například v Moldavsku či na Ukrajině a v Gruzii. ČR se rozhodla pomáhat zejména prostřednictvím poskytování ochranného vybavení a další technické a finanční pomoci, ale své vlastní vakcíny zemím Východního partnerství nenabídla.

V ČR taktéž pokračovaly přípravy na nadcházející předsednictví v Radě EU v druhé polovině roku 2022, které může být pro agendu Východního partnerství dobrou příležitostí k posunutí některých prvků politiky na novou úroveň. V centru českého přístupu by se měly ocitnout zejména záležitosti spojené s odolností zemí Východního partnerství, ekonomickou obnovou po pandemii, ale například i zelenou transformací či vzděláváním a spoluprací v oblasti mezilidských kontaktů, včetně vzdělávání.

Na úrovni V₄ bylo významné visegrádské posvěcení úvah o posílení bezpečnostní spolupráce s asociovaným triem zemí, Ukrajinou, Moldavskem a Gruzii, které se objevilo ve společném prohlášení zemí V₄ k budoucnosti Východního partnerství z konce dubna tohoto roku. Kromě nich se Visegrád přihlásil také k základní hodnotové lince Partnerství a vyzval k solidaritě s východopartnerskými zeměmi s ohledem na ruskou agresi a pokračující problémy související s pandemií covidu-19 a následnou obnovou.

Před Východním partnerstvím stojí celá řada výzev v udržení této politiky jako rozumné a dostatečně ambiciózní cesty, která přivede země východní Evropy a jižního Kavkazu blíže k Evropě a pomůže jim posílit jejich suverenitu a územní celistvost, která je dlouhodobě zpochybňována ze strany Ruské federace. Z toho důvodu bude významné, aby se ČR ještě aktivněji zasazovala o obhajobu této východní politiky EU v budoucím období, kdy bude další udržitelnost této iniciativy některými zpochybňována.

V následujícím období bude zásadní vrátit Východní partnerství zpět na evropský pořad dne a využít příležitosti před nadcházejícím prosincovým summitem k přípravě a schválení dostatečně ambiciózní agendy pro budoucnost této politiky po roce 2021. Tzv. Joint Staff Working Document, tedy podkladový dokument popisující evropské priority v regionu Východního partnerství po roce 2020, některé takové příležitosti vytyčil, jakkoli očekávání spojená například s bezpečnostní agendou či hybridním působením byly ze strany Evropské komise zchlazeny. Nyní bude významné převést nově vzniklý seznam priorit modelovaný na základě starších 20 bodů do roku 2020, do praxe a konkrétních úkolů pro evropské instituce a členské státy. Právě v tomto ohledu se česká diplomacie může ukázat jako aktivní hráč, který převezme konkrétní závazky vycházející z dlouhodobých priorit ve východním sousedství.

Zároveň je jasné, že krize v regionu východní Evropy a jižního Kavkazu a ruská agrese proti Ukrajině, Gruzii, Moldavsku a dalším zemím regionu jen tak nepominou. Nicméně navzdory této nepřízni by ČR měla dále pracovat na schválení dostatečně ambiciózního rámce pro východní partnery, který by míru jejich očekávání uspokojil a přitom umožnil pokračování Partnerství pro všech šest zemí, jakkoli Bělorusko

oficiálně deklarovalo své stažení z Východního partnerství, na které bude česká diplomacie muset nově reagovat.

V tomto kontextu by se evropská a česká diplomacie měly zaměřit především na asociované Trio zemí, které prokazatelně usilují o bližší spolupráci s EU a formalizaci tohoto spojení. Česká podpora by měla být více vidět jak na straně EU, tak v rámci spolupráce s NATO, kde by ČR měla pokračovat v obhajobě prozápadní orientace Ukrajiny a Gruzie. Velkou příležitostí v souvislosti s posledním vývojem v zemi představuje dění v Moldavsku a konsolidace skutečně proreformně naladěných a prozápadně smýšlejících elit.

Česká diplomacie by v této souvislosti měla posílit svůj přístup vůči iniciativě Tria a dále ji pomáhat rozvíjet a získat pro ni diplomatickou a politickou podporu od spojenců v rámci EU, a to zejména s ohledem na užší bezpečnostní spolupráci a řešení regionálních konfliktů, společenskou odolnost, ekonomickou obnovu či podporu v oblasti řešení následků pandemie covidu-19 a distribuce vakcín. Nicméně dlouhodobým zájmem Česka zůstává pracovat se všemi šesti společnostmi, i kdyby to znamenalo orientovat se blíže na občany šestice zemí a více spolupracovat s opozičními kruhy, jako v případě Běloruska.

Česká diplomacie by měla využít všech nástrojů na bilaterální, regionální i multilaterální úrovni, aby do nového nasměrování Východního partnerství dokázala nasměrovat nejen dostatečné finanční prostředky, ale také přinést větší flexibilitu, která by jeho aktérům umožnila lépe si nastavit podmínky pro své fungování v jeho rámci. Dobrou příležitostí pro to bude představovat české předsednictví EU v druhé polovině roku 2022, které se i díky společnému postupu se Švédskem a Francií může stát dobrým momentem pro zviditelnění této politiky na evropské půdě. Přitom však nesmí ČR ustupovat ze svých závazků a jasně stanovené hodnotové orientace a zacílení na klíčové problémy, kterými i více než po 12 letech od spuštění politiky zůstávají boj s korupcí, vláda práva, demokratické procesy, lidská práva a podpora neziskového sektoru a médií.

To bude důležité zejména v případě budoucího evropského postoje vůči Bělorusku, kde by ČR měla hledat kreativní cesty, jak zemi a její občany do Východního partnerství zapojovat, ale přitom minimalizovat kontakty s diktátorským režimem Alexandra Lukašenka, který v zemi likviduje všechny formy protestu a stále více podřizuje svou zemi zájmům Moskvy. Situace kolem Náhorního Karabachu si bude vyžadovat podobně jasně vyhraněný hodnotový postoj, a to jak vůči bilaterálnímu konfliktu obou zemí, tak zapojení Ruska, Turecka a dalších aktérů do tohoto opět horkého konfliktu. Novou příležitostí pro českou diplomacii pak představuje iniciativa tzv. Krymské platformy, která se má na několika úrovních zabývat situací a konečným návratem Ruskem dočasně okupovaného poloostrova zpět Ukrajině.

Kontext

- Odsunutí Východního partnerství na druhou kolej s ohledem na pandemii covidu-19 a další evropské výzvy a priority.
- Mnohočetné krize, konflikty a stupňování ruské agrese v regionu východní Evropy.
- Tvrdý zásah pandemie covidu-19 v zemích Východního partnerství versus prozatím slabá pomoc EU s obnovou a poskytnutím vakcín i jiné podpory.

Současnost

- Vyjednávání a přípravy na klíčový summit evropské východní politiky a jeho přesnější nasměrování této iniciativy do nové dekády.
- Aktivní zapojení české diplomacie do diskuzí o dalším směřování politiky a řešení krizí ve východní Evropě, včetně Běloruska a dalších regionálních problémů.
- Větší uznání ze strany ČR a V4 hlubší diferenciacie Východního partnerství (Tria) a prosazování posílení bezpečnostního prvku v rámci této politiky.

Doporučení

- Česká diplomacie by měla prosazovat ambiciózní plán budoucího rozvoje Východního partnerství, který bude dostatečně flexibilní.
- ČR musí pokračovat ve svém silně normativně zacíleném přístupu vůči regionu východní Evropy a důrazně prosazovat základní pilíře Partnerství.
- ČR by měla pokračovat v koordinaci a přípravách na své nadcházející předsednictví EU, v rámci kterého by Partnerství mělo hrát významnou roli.

Ukrajina

The background of the page is a solid blue color. Overlaid on this is a stylized, abstract topographic map of Ukraine. The map is composed of several light blue, wavy contour lines that represent the country's geographical features. A small white dot is placed on the map, indicating a specific location, likely the capital, Kyiv.

Michal Lebduška

„V Kyjevě se konalo 2. zasedání Ukrajinsko-českého expertního fóra, jehož účastníci projednali spolupráci mezi Ukrajinou a Českou republikou v oblasti politiky, hospodářství, historie, boje s dezinformacemi aj. Zasedání fóra zahájili náměstci ministrů @VasylBodnar a @AlesChmelar.“

— **Velvyslanectví Ukrajiny v ČR**
26. 5. 2021

„Dnes v Bratislavě se státy skupiny C5 ladíme detaily cestování v našem regionu. Pak jsme s ministrem @DmytroKuleba jednali o situaci na Ukrajině a ujistili jsme ho o naší trvající podpoře.“

— **Jakub Kulhánek**
13. 5. 2021

„Po své návštěvě v Kyjevě jsem jak nikdy dříve přesvědčený v tom, že tato perspektiva je reálná pro celou Ukrajinu. Viděl jsem odhodlání a sílu ke změnám. Viděl jsem moderní společnost, která se dívá do budoucnosti. Česká republika udělá vše pro to, aby se evropské ambice Ukrajiny staly realitou.“

— **Aleš Chmelař**
14. 6. 2021

Zatímco před pandemií covidu-19 se kontakty mezi ČR a Ukrajinou velmi intenzivně rozvíjely a došlo po dlouhé době i k návštěvě českého premiéra v Kyjevě na podzim roku 2019, po jejím vypuknutí se tento trend prakticky zastavil. Od jara 2020 ČR podporuje Ukrajinu v boji proti pandemii. V dubnu loňského roku česká vláda vyhradila prostředky na mimořádnou humanitární pomoc, která byla na Ukrajinu opakovaně dodána a jejíž hodnota dosáhla ke květnu 2021 zhruba 1,7 milionu eur. Zároveň se ČR v rámci programu „V4 East Solidarity Programme for Eastern Partnership Countries“ podílela na pomoci na východě Ukrajiny.

Kromě omezení vzájemných kontaktů postihla pandemie především ukrajinskou diasporu v České republice, která se potýkala s omezeními možnostmi cestování a vládními nařízeními omezujícími vydávání víz. Čeští představitelé také upozorňovali na to, že se někteří cizinci dlouhou dobu nemohli zapojit do programu očkování. Na druhou stranu byly v souvislosti s Ukrajinou medializovány případy kupování falešných potvrzení o negativních testech na covid-19 na černém trhu, v důsledku čehož mohli být ukrajinští občané cestující do ČR zdrojem šíření nákazy.

Kvůli pokračujícímu rusko-ukrajinskému konfliktu zůstávají ve vztahu k Ukrajině klíčové otázky bezpečnosti. Přímou v zemi došlo v souvislosti s procesem deoligarchizace k poměrně tvrdému zásahu proti proruským silám v čele s oligarchou Viktorom Medvedčukem, který je považován za nejbližšího spojence Kremlu na Ukrajině. Kromě postihů konkrétních osob bylo zrušeno vysílání tří prokremelských televizních kanálů. V první polovině roku 2021 pak výrazně eskalovaly boje na frontové linii v Donbasu, což spolu se stahováním ruských vojenských jednotek k ukrajinským hranicím opět ukázalo, že situace v regionu je stále velmi napjatá.

Česká pozice zůstává konzistentní. Jakub Kulhánek se v květnu zúčastnil společného jednání ministrů zahraničí zemí Central 5, na které byl pozván i ukrajinský ministr zahraničí Dmytro Kuleba. Během schůzky ministři podpořili jak územní celistvost Ukrajiny, tak i její snahy o další euroatlantickou integraci. Setkání navázalo na předchozí ukrajinskou podporu ČR v souvislosti s kauzou Vrbětice, která představovala velmi pozitivní gesto. Kromě verbální podpory Česka zmínil ukrajinský ministr zahraničí Kuleba v telefonátu se svým českým protějškem i to, že Ukrajina je připravena přijmout české diplomaty, kteří byli vyhoštěni z českého velvyslanectví v Moskvě.

Kromě kontaktů na úrovni ministrů zahraničních věcí pokračovaly i další projekty. Na konci května 2021 se konalo Česko-ukrajinské podnikatelské fórum, které potvrdilo zájem o prohloubení hospodářské spolupráce mezi oběma zeměmi, a druhé Česko-ukrajinské mezivládní diskuzní fórum. K hlavním tématům diskuzního fóra patřila výměna praktických zkušeností v oblasti boje proti ruské propagandě a dezinformacím, ale také bilaterálních a multilaterálních vztahů či historické paměti a informací o právě vznikající tzv. Krymské platformě. Diskuzi nevládních organizací doprovedila návštěva náměstka ministra zahraničních věcí Aleše Chmelaře a konzultace na vládní úrovni.

V nejbližší době je klíčové obnovit kontakty přerušené pandemií covidu-19 a navázat na rozšiřující se česko-ukrajinské kontakty z předpandemického období. Pro budoucí rozvoj Ukrajiny je v tomto směru klíčový především rozvoj obchodu a podpora reforem, které budou rozhodovat o budoucnosti země a jejich euroatlantických ambicích. Prosazování nezbytné reformní agendy úzce souvisí s další liberalizací obchodních vztahů mezi EU a Ukrajinou. Stále platí, že klíčovou motivací jsou v tomto směru pro Ukrajinu možnosti, které se otevírají v souvislosti s asociačním procesem, z něhož významně těží i český byznys. Proto by ČR měla být v těchto oblastech aktivní nejen na bilaterální úrovni, ale i na úrovni EU.

Kromě toho by se česká diplomacie měla soustředit i na nové příležitosti otevírající se díky změnám v evropské politice Východního partnerství, které proběhly v létě 2021. Nové plány evropské východní politiky představené Evropskou komisí cílí na základní hodnoty Východního partnerství a umožňují české a evropské diplomacii dále rozvíjet vztahy se zainteresovanými východoevropskými zeměmi. Ukrajina mezi nimi představuje klíčového partnera, jehož zájem o tuto agendu je třeba udržet a dále motivovat, a to zejména před významným summitem Východního partnerství, který proběhne na konci tohoto roku.

V rámci oživení ekonomických kontaktů je pozitivním krokem plánované 9. zasedání Česko-ukrajinské mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, které se chystá v druhé polovině roku 2021. To by ale mělo být doplněno dalšími i symbolickými kroky ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu, ideálně návštěvou ministra a prvního vicepremiéra vlády Karla Havlíčka na Ukrajině, která byla v loňském roce zrušena kvůli první vlně pandemie.

Je nezbytné zachovat podporu Ukrajiny v oblasti bezpečnosti, což bude výzvou i vzhledem k blížícím se českým parlamentním volbám. Kromě české bezpečnostní podpory Ukrajiny ale v této oblasti existuje široký prostor i pro vzájemnou spolupráci a výměnu zkušeností. Ukrajinci totiž mají od roku 2014 bohaté praktické zkušenosti jak s bojem proti přímé ruské agresi, tak i hybridním hrozbám, dezinformacím a státní propagandě. Právě tato praxe může být pro ČR v důsledku kauzy Vrbětice a zhoršení vzájemných česko-ruských vztahů velmi užitečná. V neposlední řadě je nezbytné v souvislosti s touto kauzou i nedávnou eskalací konfliktu v Donbasu udržovat sankce vůči Ruské federaci do té doby, než dojde k plnému obnovení ukrajinské územní celistvosti, a být připraveni spolupracovat na jejich zpřísnění v případě další eskalace. Novou příležitostí pro setkávání a výměnu zkušeností může být i vznikající Krymská platforma, která se má zabývat ukrajinsko-ruským konfliktem i širšími bezpečnostními problémy v oblasti Černého moře.

Pandemie covidu-19 představuje také zásadní výzvu pro rozsáhlou ukrajinskou diasporu v ČR. Do budoucna by proto měly být nastaveny jasné mechanismy usnadňující pobyt cizinců ze zemí mimo EU v případě jakékoliv podobné krize tak, aby nezůstávali mimo systém. Přímo v souvislosti s pandemií by jim měl být co nejrych-

leji umožněn přístup k očkování. Zároveň je také nezbytné dále podporovat Ukrajinu v boji proti pandemii. Jakožto nečlenská země EU měla Ukrajina výrazně omezenější možnosti v získávání vakcín a zahájení vlastního očkovacího programu. Proto by bylo vhodné, kdyby se do budoucna česká humanitární pomoc směřující na Ukrajinu, ideálně ve spolupráci s dalšími partnery z regionu, soustředila ve větší míře na dodávky vakcín, kterých má ČR nadbytek. Spolupráce v oblasti zdravotnictví by nicméně neměla nahradit dlouhodobě rozvíjenou rozvojovou spolupráci ČR a Ukrajiny v jiných oblastech, a to zejména ve vzdělávání a školství.

Kontext

- Snížení intenzity vzájemných kontaktů v důsledku pandemie covidu-19 a zastavení předchozího pozitivního trendu.
- Negativní dopad omezení souvisejících s pandemií na početnou ukrajinskou diasporu v ČR.
- Pokračující ruská agrese vůči Ukrajině ústící v rozsáhlou eskalaci konfliktu v Donbasu.

Současnost

- Navázání na předchozí iniciativy v podobě česko-ukrajinského podnikatelského fóra a česko-ukrajinského mezivládního diskuzního fóra.
- Příprava na výjezd nového velvyslance ČR do Kyjeva.
- Vzájemná podpora a solidární reakce Ukrajiny na kauzu Vrbětice.

Doporučení

- MZV a MPO by mělo navázat na pozitivní trend z předpandemického období a rozšiřovat vzájemné bilaterální kontakty, které by měla doplnit návštěva na nejvyšší úrovni.
- S ohledem na kauzu Vrbětice by ČR měla prohlubovat spolupráci s Ukrajinou v bezpečnostní oblasti a využívat ukrajinské zkušenosti s bojem proti ruské agresi.
- ČR by měla podpořit Ukrajinu v boji proti pandemii dodávkami vakcín, ke kterým má Ukrajina jakožto nečlenský stát EU ztížený přístup.

Bělorusko

The background of the page is a solid dark blue. It is decorated with several horizontal, wavy lines in a lighter shade of blue, creating a sense of movement and depth. A single, small white dot is positioned in the center of the page, slightly below the horizontal midpoint.

Tereza Soušková

„Je neakceptovatelné, že běloruský režim zneužil mezinárodní letecké právo k pronásledování svých oponentů. Důrazně vyzýváme k vyšetření případu a k okamžitému propuštění Ramana Prataseviče a všech pasažérů letu #Ryanair do Vilniusu.“

— **Jakub Kulhánek**
23. 5. 2021

„Byli jsme hrdým partnerem Mistrovství světa v ledním hokeji 28 let. Ale respektujeme a podporujeme lidská práva. Proto #SKODA nebude sponzorovat Mistrovství světa v ledním hokeji 2021, pokud Bělorusko bude jedním z pořadatelů.“

— **Škoda Auto**
16. 1. 2021

„Svjatlaně Cichanouské jsem vyjádřil uznání za vše, co dělá pro Bělorusko. Podporujeme běloruský boj za demokracii a základní práva. Česko má s přechodem k demokracii zkušenosti – jsme připraveni je sdílet a Bělorusku tak pomoci.“

— **Tomáš Petříček**
13. 10. 2020

„Ujistil jsem ji [Svjetlanu Cichanouskou], že naši podporu v boji za svobodu a dodržování lidských práv bude mít vždy.“

— **Andrej Babiš**
8. 6. 2021

Vývoj v Bělorusku byl v loňském roce nesen dvěma hlavními událostmi. První byla světová pandemie koronaviru a druhou zfalzifikované prezidentské volby z 9. srpna 2020, za jejichž vítěze se označil Alexandr Lukašenka a které byly podnětem pro masové protesty Bělorusů. Demonstrace volající po demokratických reformách dlouhodobě nenacházejí ohlas u představitelů režimu, který se je naopak snaží umlčet od samého začátku. Režim na pokračující protesty reagoval zatýkáním, policejním násilím, mučením ve věznicích, zastrašováním a propouštěním zaměstnanců, vyloučením studentů a pedagogů či nucenou emigrací. Kandidáti na prezidentský post a hlavní opoziční osobnosti byli zatčeni nebo donuceni emigrovat, což byl i případ hlavní Lukašenkovy opoziční protikandidátky Svjatlany Cichanouské, která se nyní nachází v Litvě, odkud se věnuje mezinárodní advokacii a jedná o podpoře pro běloruské opoziční hnutí. Režim rovněž podnikl zátah na členy opoziční tzv. Koordinační rady, jejíž členkou byla i známá spisovatelka Svjatlana Alexijevičová. Na její podporu před zadržením se u ní v bytě shromáždilo několik diplomatů včetně českého velvyslance v Bělorusku Tomáše Pernického.

ČR se zapojila do trojího evropského uvalování sankcí proti vybraným ekonomickým subjektům a příslušníkům běloruského režimu spojeným s falzifikací výsledků běloruských prezidentských voleb a potlačováním protestů. Primárním cílem sankcí bylo vedení země, nikoli plošně běloruští občané. Na seznamu se nyní nachází 166 lidí včetně samotného Alexandra Lukašenky, který nesmí cestovat do členských zemí EU a byl mu zmrazen majetek, jež v EU vlastní. Spolu s ním se na sankční seznam dostali i vysocí armádní představitelé, soudci nebo rektori škol, kteří vyloučili studenty za účast na protestech. Kromě osob se sankce týkají i 15 běloruských společností úzce napojených na běloruský režim.

Česká vláda vyjádřila demonstrantům podporu. Premiér Babiš v srpnu 2020 přirovnal situaci v Bělorusku k dění v Československu v roce 1968 a vyzval k opakování voleb. Dokonce se sešel s běloruskou krajanskou komunitou u nás. Nicméně na summitu V4 se odmítl setkat s opoziční lídryní Svjatlanou Cichanouskou s odůvodněním, že nechce udělat unáhlený krok, který by nebyl v souladu s celoevropským postojem. S Cichanouskou se poté setkal alespoň virtuálně ministr zahraničních věcí Tomáš Petříček, a to formou videokonference Fora 2000.

Reakce na násilí proti protestujícím vzešla po veřejném nátlaku i od českých a západních soukromých společností, kdy např. automobilka Škoda Auto oznámila, že nebude sponzorovat Mistrovství světa v ledním hokeji, pokud se bude odehrávat v původně plánovaném Bělorusku (v partnerství s Lotyšskem). Bělorusko jako reakci na odebrání pořadatelsví zavedlo embargo na dovoz výrobků automobilky na šest měsíců.

V zemi probíhal rozsáhlý zásah proti opozičním médiím a neziskovým organizacím. Běloruský režim zablokoval většinu nezávislých a opozičních médií v zemi, mnoho z nich bylo zařazeno na seznam extremistických organizací. V kancelářích i domovech zaměstnanců těchto organizací a médií policie provedla razii a samotní pracovníci byli vyslýcháni a někteří zadrženi. Zásahy se týkaly např. největšího zpra-

vodajského serveru Tut.by, běloruské pobočky polské televize Belsat, Rádia Svobodná Evropa/Radio Liberty, lidskoprávního centra Vjasna a mnoha dalších.

Zátah režimu proti opozičním médiím vyvrcholil dne 23. 5. , kdy bylo letadlo společnosti Ryanair mířící z Atén do Vilniusu donuceno za doprovodu běloruské stíhačky k přistání v Minsku, jelikož se na jeho palubě měla údajně nacházet bomba. Po přiletu byl zadržen cestující Raman Pratasevič, který působil v zahraničí jako opoziční aktivista a novinář a podílel na založení telegramového kanálu Nexta. Informační a aktivistické kanály Nexta a Nexta Live fungující na sociální síti Telegram byly v minulém roce jedněmi z hlavních zdrojů informací o protestech a již na podzim zařazeny na seznam extremistických organizací.

Zadržení letadla s Pratasevičem bylo bezprecedentním ohrožením a porušením civilní letové bezpečnosti v Evropě a vyžádalo si jasnou a rozhodnou reakci jak na národní, tak evropské úrovni. Ministr zahraničí Jakub Kulhánek předvolal běloruského velvyslance, aby mu za ČR sdělil ostrý protest vůči chování Běloruska. Evropští lídři v reakci na zatčení Prataseviče a zadržení letadla zavedli nový, doposud největší balíček sankcí. Mimo jiné zakázali vstup běloruským aerolinkám Belavia do evropského vzdušného prostoru, prohlásili běloruský letecký prostor za nebezpečný pro civilní přepravu a důrazně doporučili evropským leteckým společnostem, aby se přeletům nad Běloruskem vyhýbaly.

Na začátku června Svjatlana Cichanouská přijela na čtyřdenní návštěvu do ČR na pozvání předsedy Senátu Miloše Vystrčila. Pronesla řeč v Senátu PČR, kde poděkovala za podporu Bělorusku a ocenila konkrétní kroky, které ČR podnikla, a vyzdvihla humanitární program MEDEVAC. Miloš Vystrčil ji označil za vítězku prezidentských voleb. Cichanouská se rovněž setkala s prezidentem Milošem Zemanem a premiérem Andrejem Babišem, kteří jí vyjádřili podporu v boji za svobodu a dodržování lidských práv. Kromě nejvyšších státních představitelů se Cichanouská setkala i s lídry české opozice, zástupci neziskové sféry, několika velvyslanci a také s místní běloruskou komunitou.

Česko dlouhodobě podporuje občanský a neziskový sektor v Bělorusku prostřednictvím grantů a projektů v rámci programu transformační spolupráce a sdílení českých zkušeností v zahraničí TRANS. Po zfalšovaných prezidentských volbách a násilné reakci režimu na demonstrace se ČR rozhodla navýšit fond na podporu Bělorusů o 10 milionů korun. Z těchto peněz je financována především humanitární a lékařská pomoc pro postižené Bělorusy. Česká diplomacie ke koordinaci aktivit velmi efektivně využívá kontaktů mezi běloruskou komunitou žijící v ČR a neformálních konzultací s českou neziskovou scénou. To kombinuje s již nabytým know-how z podpory občanských společností v nedemokratických zemích, což by do budoucna mělo pokračovat.

Česku se poměrně dobře daří obcházet při podpoře běžných Bělorusů spolupráci s režimem. Pomoc byla zacílena především na poskytování humanitární a právní po-

moci a relokací. V rámci programu MEDEVAC přijelo do ČR 89 Bělorusů, kteří utrpěli zranění následkem násilných policejních zásahů nebo mučení a kterým byla poskytnuta psychologická, pooperační nebo rehabilitační péče. Stejně tak několik českých univerzit i díky evropským finančním prostředkům nabídlo stipendia studentům z Běloruska, kteří vlivem politické situace v zemi nemohou dostudovat nebo byli kvůli své protirežimní aktivitě perzekvováni. Za zmínku stojí i to, že běloruská lidskoprávní organizace Vjasna letos obdržela cenu Homo Homini za ochranu lidských práv udělovanou každoročně Člověkem v tísní, a to z rukou pražského primátora Zdeňka Hříba.

V Bělorusku je do budoucna velký potenciál pro posílení kulturní diplomacie a vzájemných mezilidských kontaktů, které souvisí s nedávným zavedením vízového zjednodušení pro Bělorusy cestující do EU. V případě změny režimu se může jednat o zajímavý směr, kterým by se česká diplomacie mohla vydat. V tomto kontextu by bylo strategické přistoupit ke zřízení Českého centra v Minsku, jakkoli pro to dnes v zemi není politické prostředí a tato agenda je na druhé koleji. Ani za současné situace však rozhodně nelze rezignovat na prosazování lidskoprávní agendy, která je klíčová i s ohledem na protesty proti zfalšovaným prezidentským volbám a s nimi související represe.

Vzhledem k protestům, násilné reakci režimu a jednání jako např. ohrožení mezinárodního letu a zatčení opozičního aktivisty Prataseviče se Bělorusko vzdáilo EU jako nikdy předtím. Rovněž došlo k oficiálnímu zmaření kontaktů v rámci formátu Východního partnerství. Za současného nastavení je dialog s běloruským režimem prakticky nemožný, země se od loňských prezidentských voleb ještě více přimkla k Rusku, v němž vidí jediného spojence, který může udržet současnou vládu u moci. Vzájemné vztahy se tak spíše budou utužovat a Bělorusko se bude víc připoutávat do ruského orbitu. O to významnější je proto zacílení české podpory na občanskou společnost a běloruskou opozici, jejíž oficiální zastoupení v Praze chce česká diplomacie po vzoru Litvy zřídít.

Kontext

- Bezprecedentní eskalace situace po prezidentských volbách v srpnu 2020, pokračující perzekuce opozice, aktivistů a potlačování nezávislých informačních zdrojů běloruským režimem.
- Ohrožení evropské letové bezpečnosti vynuceným přistáním letadla s běloruským opozičníkem Pratasevičem na palubě a jeho následné uvěznění.
- Tlak Ruska na užší připoutání Běloruska v důsledku povolebních protestů.

Současnost

- Relativně rychlá a jednotná reakce EU, vyhlášení sankcí proti běloruským režimním představitelům a společností.
- Velmi efektivní pomoc ČR v rámci humanitární, lékařské a vzdělávací oblasti postiženým Bělorusům.
- Nedávná návštěva Svjatlany Cichanouské ČR a setkání s nejvyššími státními představiteli.

Doporučení

- Je třeba ukázat jasnou a tvrdou linii zvláště v souvislosti se zadržením Prataseviče.
- ČR by měla pokračovat v dobře nastavené pomoci běloruské opozici, občanské společnosti a Bělorusům perzekvovaným režimem.
- ČR by se měla snažit o koordinaci svých aktivit i na mezinárodní úrovni (Rada Evropy, OBSE, EU, OSN), což by přispělo k lepší efektivitě pomoci.
- V případě změny režimu je možné uvažovat o posílení ekonomické a kulturní diplomacie, například otevřením Českého centra v Minsku.

Lidská práva v zahraniční politice

Gabriela Svárovská

„Jako ministr zahraničí podporuji výzvu některých států OSN vůči Číně. Sami jsme se k situaci lidských práv v Číně vyjádřili opakovaně, ať už v národních vyjádřeních v Radě pro lidská práva nebo společně jako EU. Na vládě jsme se bohužel tentokrát na tom, zda připojíme podpis za ČR, neshodli...“

— **Tomáš Petříček**

7. 10. 2020

„Vyhrocená situace v Bělorusku potvrzuje, že česká i evropská politika potřebují další nástroje na posílení své lidskoprávní politiky. Tuto roli může zastat tzv. Magnitského zákon umožňující uvalovat sankce na lidské zřůdy porušující lidská práva. Zákon na ochranu lidských práv, tedy jeho českou verzi, předložím na podzim v Poslanecké sněmovně.“

— **Jan Lipavský**

31. 8. 2020

„Česká republika dlouhodobě nenaplnuje některé mezinárodní standardy lidských práv, například ještě plně nepřijala Istanburskou úmluvu [...].“

— **Anna Šabatová**

21. 7. 2020

Rok 2020 přinesl v české lidskoprávní zahraniční politice podstatný útlum aktivity způsobený částečně pandemií koronaviru, reflektující určitý útlum celoevropský. Přinesl chvilkovou naději na oživení díky solidní reakci na zmanipulované volby a brutální povolební násilí v Bělorusku, mnoho promarněných šancí a několik nových položek na seznamu domácích úkolů. Přetrvávajícím problémem zůstává podceňování významu agendy lidských práv v zahraniční politice a nekompatibilita jednotlivých zahraničněpolitických aktérů. Z nich plyne nepředvídatelnost české lidskoprávní zahraniční politiky a její vytrácející se rozpoznatelnost na fórech a v agendách, kde bývala ČR vyhledávaným partnerem.

Péči diplomatů, vedených spíše profesionální ctí než politickým zadáním, pokračovalo působení v Radě OSN pro lidská práva (ČR je členem tohoto orgánu v letech 2019–2021). Veřejně však zůstalo nezaznamenáno, ČR se viditelně nepřipojila k žádné mezinárodně sledované aktivitě států EU. Zvládlo se předsednictví tzv. lidské dimenze OBSE.

V Radě OSN pro lidská práva ČR spolupředložila rezoluce EU k lidskoprávním situacím v KLDK a Myanmaru a také ke svobodě náboženství či vyznání a právům dítěte. Tradičně ve svých vystoupeních podpořila práci zvláštních zpravodajů OSN a několikrát se ohradila proti nespravedlivému stíhání a věznění konkrétních obránců lidských práv, novinářů, aktivistů a intelektuálů, jmenovitě z Běloruska, Ruska, Číny a Íránu. Ministr zahraničí Tomáš Petříček se zúčastnil akce uspořádané k 10. výročí mandátu zvláštního zpravodaje OSN pro práva na pokojné shromažďování a sdružování, jednoho z neaktivnějších expertních lidskoprávních mandátů v rámci OSN, který ČR spoluustanovila v roce 2010. Vzápětí se však odmítl připojit k rezoluci kritizující zákon o státní bezpečnosti, který na Hongkong uvalila ústřední čínská vláda s cílem dále omezit obyvatelům této enklávy právě svobodu sdružování a shromažďování, svobodu projevu, médií a další občanská a politická práva.

ČR přispěla k přijetí globálního sankčního režimu EU, který umožní cílená opatření vůči fyzickým i právnickým osobám, subjektům a orgánům ve smyslu státních i nestátních aktérů v případě jejich odpovědnosti za závažné porušování lidských práv kdekoli na světě. Aktivně vystupovala také v přípravě Akčního plánu EU pro lidská práva a demokracii na léta 2020–2024, dokumentu, který určuje rámec pro práci Delegací EU.

Pokračovalo financování lidskoprávních a demokratizačních projektů v rámci Programu transformační spolupráce, pro které však pandemický rok znamenal množství překážek kvůli omezení cestování a osobních kontaktů. Byla poskytována vízová pomoc a další podpora konkrétním ohroženým obráncům lidských práv a novinářům.

Z hlediska geografie byla největší pozornost věnována Rusku, Číně a Bělorusku. Celkově se geografické priority české lidskoprávní politiky povážlivě zúžily pod věrohodné minimum. Z hlediska tematického nadále převládal důraz na obránce lidských práv, působení občanské společnosti, svobodu projevu a médií a boj proti mučení, tedy témata, v nichž si během let ČR vybudovala zkušenost a jistý kredit.

Lidská práva v Rusku stojí ve stínu bezpečnostních a geopolitických otázek, ačkoli rozměr jejich porušování je zásadně důležitým ukazatelem charakteru tamního

systému postaveného na korupci bezpráví. Zájem o tuto agendu a osud občanské společnosti v Rusku se projevil prohlášeními k největším excesům a protestem proti prohlášení dvou českých nevládních organizací za „nežádoucí“ (Člověk v tísni již v roce 2019, nadační fond Prague Civil Society Centre v prosinci 2020). MZV v obou případech reagovalo veřejným odmítnutím a podniklo kroky, aby podobná prohlášení učinila i EU. Opakované výhrady k porušování lidských práv v Rusku vznášené českou diplomacií v Bruselu mírně přispěly i k zabránění pokusů o opětovné sblížení EU a Ruska v době, kdy se vedení v Kremlu chovalo agresivně v domácí i zahraniční politice, včetně vůči Západu.

ČR se nepostavila proti podepsání investiční dohody EU-Čína např. kvůli v Číně široce praktikované nucené práci. Na zasedání tzv. Třetího výboru Valného shromáždění Spojených národů v New Yorku se česká delegace odmítla připojit k prohlášení odsuzujícímu čínské represe v Sin-ťiang a Hongkongu, které podpořilo 39 demokratických států, z toho 20 členů EU. Ministr zahraničí toto rozhodnutí odůvodnil nesouhlasem vlády, ačkoli v dřívějších dobách by prohlášení ve zjevném souladu s dlouhodobým českým postojem schválil velvyslanec při OSN, případně pověřený náměstek ministra. Překážkou byl údajný nesouhlas prezidenta republiky, jehož se však vláda ani MZV nemusí v takové situaci z ústavního hlediska dotazovat.

Dění v Bělorusku před srpnovými prezidentskými volbami a zejména po nich oživilo dvacetiletou tradici podpory občanské společnosti v této zemi. Předseda vlády s jinak omezeným zájmem o zahraniční politiku správně vystihl příležitost, aby se ukázal v několika razantních vyjádřeních jako nesmlouvavý demokrat. Avšak ani ne o měsíc později vetoval pozvání Svjatlany Cichanouské, exilové vůdkyně běloruské opozice uznávané většinou Evropy, na summit V₄ v Lublinu. Ministr zahraničí se setkával s nevládními organizacemi i s diasporou, zajímal se o osudy politických vězňů a v prvních dnech po volbách navštívil i běloruský servis Rádia Svoboda. Vláda poskytla finanční podporu Bělorusku na humanitární a občanské potřeby na roky 2020 a 2021, finance na konkrétní projekty, zdravotní pomoc obětem represí a jejich rodinám, rehabilitační pobyty, podporu nezávislých médií a občanské společnosti, však musela hledat ministerstva ve vnitřních zdrojích. MZV nakonec vyhradilo 8 milionů ze slíbených 10 alespoň na rok 2020. Ministerstvo vnitra realizovalo program MEDEVAC; díky spolupráci s místní běloruskou diasporou bylo do ČR transportováno na léčení do konce roku 60 osob. Další instituce, včetně českých vysokých škol, samospráv a kulturních či církevních institucí poskytly pomoc a morální podporu desítkám potřebných. Jsou to především tito aktéři, kteří vývoj v Bělorusku nadále sledují, veřejně připomínají a tím pomáhají udržet i zájem oficiální zahraniční politiky.

Od roku 2004 disponuje MZV finančním nástrojem na podporu své lidskoprávní a prodemokratické politiky. Rozvoj Programu transformační spolupráce však v posledních letech stagnuje jak z hlediska rozpočtu, tak personálně. Program, který více než 15 let dovoluje doprovázet politické a diplomatické kroky účinnou finanční podporou realizovanou jak českými nevládními organizacemi, tak zastupitelskými úřady ČR, je spolu s celou kapitolou, kam patří i rozvojová spolupráce a humanitární pomoc, vše-

lijak ořezáván a jeho rozvoj je podvazován. V roce 2020 měl Program transformační spolupráce k dispozici již druhým rokem omezený rozpočet ve výši 70 milionů korun (navýšený ve výsledku celkem na 81,5 mil. korun). To neodpovídá ani strategické důležitosti agendy lidských práv a podpory demokracie ve světě, ani českým možnostem ve vládním i nevládním sektoru.

Nesplněným domácím úkolem číslo jedna zůstává ratifikace Úmluvy Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí z roku 2011. To je nepřijatelné pro evropský stát, který tvrdí, že prosazování respektu k lidským právům je jeho významná priorita. Situace kolem ratifikace této úmluvy mimo jiné odhaluje, jak je ČR málo připravená vzdorovat dezinformacím a nastavit hráz zasévání strachu, rozdělování společnosti a rozkladu politické soudržnosti.

Pro návrat k věrohodné politice ochrany a podpory lidských práv a demokracie je zásadní její navrácení mezi strategické priority zahraniční politiky, nejlépe v nové koncepci zahraniční politiky, kterou MZV předloží po nadcházejících parlamentních volbách. Klíčové bude obsazení postu ministra či ministryně zahraničních věcí osobou se silným politickým mandátem, která bude schopna znovu nastolit a efektivně vykonávat koordinační roli v zahraniční politice a pracovat na její konsenzuálnější podobě. V příštím období by měla být rovněž aktualizována Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce z roku 2015.

Respekt k lidským právům a demokratickým principům je základním stavebním kamenem mezinárodního systému, za nějž je ČR spoluzodpovědná a na jehož udržení má životní zájem. Sem patří rovněž systematické vzdorování rozkladným snahám v mezinárodních organizacích, jakými jsou Rada Evropy, OBSE i OSN.

Sledování problematiky lidských práv a stavu demokracie ve světě je průřezovým úkolem, jehož koordinace logicky náleží věcně příslušnému Odboru lidských práv a transformační politiky. Ten musí být dostatečně personálně zajištěn, aby byl schopen nejen vyhodnocovat informace plynoucí z multilaterálních, bilaterálních a unijních zdrojů, ale také navrhopvat adekvátní kroky a jejich plnění koordinovat. Nedostatečným personálním zajištěním trpí lidskoprávní agenda i na zastupitelských úřadech. MZV by mělo posílit svou expertizu i systematickou spoluprací s nevládními experty a akademickou sférou, např. formou pravidelných konzultací a operativních analýz zadávaných na kompetitivní bázi širšímu okruhu potenciálních dodavatelů včetně zahraničních.

Stav lidských práv je důležitým ukazatelem např. pro včasnou detekci narůstajících konfliktů, humanitárních krizí a nekontrolované migrace. V tomto smyslu je nutné lépe promítnout lidskoprávní ohledy do bezpečnostní politiky a rozvojové spolupráce. Ani v rozvoji ekonomických vztahů není agenda lidských práv a demokracie bez významu. Úroveň korupce a celkový stav právního státu, včetně nezávislosti justice, jsou důležitými měřítky pro posouzení investičního klimatu. Spojení jakékoli

české firmy s využíváním otrocké či dětské práce či pronásledováním nezávislých odborů je rizikové z hlediska reputace jak obchodní společnosti samotné, tak jejího domovského státu.

Geografické priority lze do značné míry převzít z minulých období a setrvat na důrazu na východní Evropu a šířeji evropské sousedství. Z hlediska tematického je nadále relevantní důraz na občanská a politická práva a principy řádné správy, především svobodu projevu a médií a svobodu sdružování ve smyslu uplatnění občanské společnosti, jakož i boj proti mučení. Nelze opomíjet práva hospodářská, sociální, kulturní či environmentální ani otázky rovnosti a nediskriminace; zde lze doporučit především jejich prosazování pomocí transformačních projektů občanské participace a rozvoje a posilování místních komunit, s patřičným přesahem do rozvojové spolupráce. Speciálně v budování demokratické změny „zdola“ je v českém nevládním sektoru kvalitní know-how. Lidskoprávní a demokratizační agendu mimo prioritní teritoria a témata je třeba realizovat prostřednictvím dlouhodobé či příležitostné spolupráce s podobně smýšlejícími státy v EU i mimo ni, tak aby dělba práce odpovídala možnostem české diplomacie, sledovaným cílům i kritériu všestranné prospěšnosti.

Zahraniční politiku v oblasti lidských práv je třeba lépe provázat s domácími nástroji, například protikorupčními a sankčními. V tomto smyslu se jako nejpotřebnější jeví tzv. český Magnitského zákon, ke kterému v září loňského roku proběhl seminář na půdě Poslanecké sněmovny.

Lidskoprávní zahraniční politika nemůže být oddělena od ochoty a schopnosti naplňovat mezinárodní standardy doma. Plné přijetí Istanbulské úmluvy je součástí (geo)politického souboje o funkční mezinárodní systém na ochranu lidských práv, v němž bychom rozhodně neměli stát stranou. Za zamyšlení stojí v této souvislosti role a váha Rady vlády pro lidská práva, kterou jako „výkonná místopředsedkyně“ řídí zmocněnkyně vlády pro lidská práva, předsedá jí však přímo předseda vlády. Odpověď na otázku, kolik prostoru v takové situaci zbývá v Radě pro odborná doporučení, je nasnadě. Istanbulská úmluva svým obsahem nijak zásadně nevybočuje ze současného mezinárodního lidskoprávního diskurzu a její jednotlivá ustanovení už upravuje stávající česká legislativa. ČR by však – a to nejen s ohledem na Úmluvu, ale především kvůli řešení problému samotného – měla dobudovat některé nástroje prevence a soustředit se i na správné zacházení s oběťmi domácího a sexuálního násilí. Odmítání ratifikace je signálem rezignace na účast v systému regionální spolupráce v oblasti lidských práv, která je zásadní pro udržení jemného přediava vztahů v Evropě, jehož význam dalece přesahuje oblast lidských práv.

Kontext

- Závažné lidskoprávní krize ve světě zastíněny v ČR a v EU domácí koronavirovou pandemií a opakovanými lockdowny.
- Souvislost mezi nesvobodou, korupcí a špatným vládnutím na jedné straně a omezenou důvěrou obyvatel a schopností vlád adekvátně reagovat na pandemii na straně druhé.
- Vztah mezi rizikovostí potenciálních zahraničních partnerů ve strategických zakázkách a lidskoprávní situací v jejich zemích; nedostatečná vládní expertiza v této oblasti.

Současnost

- Chybějící strategické pojetí lidských práv v zahraniční politice, nedostatečné prolínání s ostatními oblastmi (např. bezpečností a ekonomikou), neodpovídající personální i finanční zdroje.
- Nevyužitý potenciál programu transformační politiky, „značky“ české lidskoprávní zahraniční politiky.
- Ztráta reputace ČR jako státu s aktivní lidskoprávní politikou, oslabení potenciálu k vytváření koalic s podobně smýšlejícími státy.

Doporučení

- V nové koncepci zahraniční politiky, kterou MZV předloží po parlamentních volbách, by měl být definován strategický význam agendy lidských práv a podpory demokracie. Následně by měla být aktualizována Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce a její priority.
- Zahraniční politiku v oblasti lidských práv je třeba provázat s domácími nástroji na jejich ochranu a prosazování, včetně protikorupčních nástrojů a možností zavádět cílené sankce, např. podle návrhu tzv. českého Magnitského zákona.
- ČR by měla neprodleně ratifikovat tzv. Istanbulskou úmluvu Rady Evropy.

Mezinárodní migrace

The background is a solid blue color. It features several light blue, wavy, abstract lines that resemble topographic contour lines or stylized waves. These lines are scattered across the page, with a notable concentration in the upper and lower portions. In the center of the page, there is a single, small white dot.

Sylvie Burianová
Hana Votradovcová

„Chceme, aby se migrace stala jednou z klíčových otázek vzájemných vztahů EU a třetích zemí. Potom můžeme lépe spolupracovat na odstraňování příčin nelegální migrace, vylepšovat azylové a hraniční systémy daných zemí nebo pomáhat s návraty a bojem proti převaděčství.“

— **Jan Hamáček**

11. 5. 2021

„Pozitivní je, že tam nejsou kvóty, to je pro nás velice důležité. Stejně jako možnost jednotlivých členských států, aby solidárně podpořily [země v nouzi], ale aby si vybraly jak.“

— **Andrej Babiš**

24. 9. 2020

o novém paktu o migraci a azylu

„Samozřejmě je potřeba pracovat na tom, aby ti lidé mohli zůstat ve svých domovských zemích. Ale politika EU, která problém hází na krk Řecku a Itálii, přičemž ostatní se od toho distancují, je nespravedlivá a nelidská.“

— **Karel Schwarzenberg**

1. 11. 2020

Českou migrační politiku v posledním roce ovlivnily zejména zveřejnění Paktu o migraci a azylu na evropské úrovni a snaha minimalizovat škody způsobené restrikcemi v oblasti pracovní mobility v důsledku pandemie covidu-19. Mezinárodní migrace byla následkem probíhající pandemie covidu-19 odsunuta jako téma domácí i zahraniční politiky spíše do pozadí. Celosvětové šíření nákazy a zavádění restrikcí pohybu s ní spojených snížily migrační toky i krátkodobou mobilitu na evropské i světové úrovni. Rok 2020 zaznamenal nejnižší míru neregulární migrace do Evropy od roku 2013. Přestože pandemie pozdržela implementaci mnoha iniciativ v oblasti migrační politiky, postoj Česka v této tematicce zůstává konzistentní s důrazem na externalizaci kontroly migrace v podobě prevence nelegální migrace a posílení ochrany hranic, rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc a zároveň podporu legální ekonomické migrace. Mezi úspěšně probíhající iniciativy ve třetích zemích lze zařadit pokračující zdravotně-humanitární program MEDEVAC poskytující lékařskou péči zranitelným skupinám obyvatelstva v regionech zasažených migrací na Blízkém východě, v severní Africe a v širším Sahelu, zatížených velkým množstvím uprchlíků nebo v místech bez dostupné specializované odborné péče, ale rovněž ve východní Evropě (Bělorusko, Gruzie, Ukrajina). Kladně lze hodnotit taktéž implementaci programu Pomoc na místě v podobě finanční a technické podpory balkánských států za účelem posílení kapacit v oblasti azylové politiky či přijímání migrantů. V tomto ohledu lze zmínit například materiální humanitární pomoc zaslanou v lednu tohoto roku do Bosny a Hercegoviny či finanční podporu Řecka.

Na migraci odkázala únorová deklaráce premiérů V₄ k třicetiletému výročí partnerství, a to v podobě výzvy k zajištění „řádného fungování schengenského prostoru, zastavení migračních toků, řádné ochrany hranic a spolupráce v oblasti azylu a konsenzuální reformy společného evropského azylového systému“. Společně s Estonskem a Slovinskem visegrádské státy představily v prosinci 2020 společnou pozici k Novému paktu o migraci a azylu, v níž vytykají Paktu především absenci vyvážení principů odpovědnosti a solidarity a vyzdvihují nutnost dobrovolnosti relokací či jiných způsobů přijetí migrantů spolu se zohledněním možných nestabilit a migračních toků ze všech (i. e. východních) sousedních zemí. Na druhé straně státy V₄ uvítaly zejména odstranění povinného relokačního mechanismu migrantů v podobě kvót, které dlouhodobě odmítají. Pozitivně lze hodnotit schválení poskytnutí 100 milionů korun českou vládou v září minulého roku na společný projekt V₄ a Německa v objemu až 30 milionů eur cílící na ekonomickou a technickou pomoc Maroku jako zdrojové a tranzitní zemi nelegální migrace, a to z pohledu potenciálního rozvoje země, vzdělávání a vytváření příležitostí pro mladé lidi.

V dlouhodobém měřítku lze jen velmi těžko předpovídat dopad pandemie na migrační toky. Podobně jako ve většině evropských zemí byli na pracovním trhu v ČR pandemií negativně zasaženi zejména lidé závislí na pracovní mobilitě. Přestože došlo

ke snížení neregulérních migračních toků do Evropy, nedošlo k jejich úplnému zastavení; velká část migrantů se v reakci na zavedené restriktce přesunula na jiné, mnohdy mnohem nebezpečnější trasy. V dlouhodobém výhledu lze vzhledem k pokračujícím konfliktům na Blízkém východě a v Africe, chudobě a socioekonomické deprivaci a již znatelným dopadům změny klimatu očekávat pokračování migračních toků do Evropy; s ohledem na předpovídanou postpandemickou ekonomickou recesi je nutné počítat i s jejich krátkodobým nárůstem. Rozsah a pravděpodobná mediální vizibilita těchto toků v post-covidové Evropě nepochybně posílí negativizující migrační rétoriku a praxi politik na domácí i evropské scéně, a to i s ohledem na blížící se sérii volebních klání jak v ČR, tak napříč Evropou. Tato rétorika se s největší pravděpodobností odrazí ve vyjednávání o Migračním paktu. Komplikace byly předvídaný – Komise aktuálně předpokládá schválení v roce 2023. Dopad covidu a rozcházející se pozice členských států ale mohou jednání dále výrazně pozdržet. Sporným bodem bude zejména flexibilní solidární mechanismus a tzv. screening příchozích na evropských hranicích. V návaznosti na tragédie ve Středomoří a medializaci neakceptovatelných podmínek uprchlických táborů bude silný akcent položen, minimálně ze strany institucí EU, na otázku lidských práv migrantů a zajištění jejich důstojnosti na evropském území. V širším kontextu ne-liberálního směřování Maďarska a Polska lze nejen v důsledku nesouladu v migračních politikách předvídat další názorové štěpení států V₄ od zemí ‚evropského centra‘. V dlouhodobějším horizontu je tedy třeba vyhnout se tomu, aby otázka migračních politik přispěla k izolaci ČR v EU. Součástí evropských jednání bude i nepříjemná diskuze o budoucích vztazích s Tureckem, dnes již tradičním migračním partnerem EU. Turecko, hostící bezmála 4 miliony uprchlíků, usiluje o revizi kontroverzní migrační dohody z března 2016. Podepsání nové dohody a snaha zastavit příchod neregulérních migrantů z Turecka čelícího široké kritice ze strany lidskoprávních organizací bude pravděpodobně na straně EU provázeno ústupky ne nutné ve prospěch samotných migrantů.

V druhé polovině roku 2022 čeká Česko předsednictví v Radě Evropské unie. Po svém předchůdci Francii může očekávat, že migrační pakt, ať už v jakékoliv podobě, bude jednou ze stěžejních agend jeho předsednictví. Paradoxně se tak Česko stane prostředníkem jednání o Paktu, který samo neschvaluje. Blokování jednání by ovšem mohlo české pozici uškodit. Zmírnění sekuritizační rétoriky a přijetí přístupu k migraci jako přirozenému jevu by mohlo ukázat ČR jako aktéra otevřeného širší diskuzi. V tomto ohledu bude Česko nuceno postavit se před otázkou nakolik se vymezit vůči silně sekuritizační rétorice a praxi visehradských partnerů, zejména Maďarska. V tomto kontextu připomeňme, že zvýšený počet žadatelů o azyl je otázkou, která se Česka, podobně jako dalších států V₄, dotýká pouze okrajově. Nalezení kompromisu bude i kvůli nestejnomyšlnému ‚zatižení‘ jednotlivých členských států velmi obtížné. Sám navrhovatel Paktu, Evropská komise, nepočítá se schválením v představené podobě. Česká pozice by měla nadále podporovat vybudování evropského migračního systému, jenž bude flexibilní a udržitelný. Tedy zvládně reagovat jak na zátěžové situace, tak na běžnou praxi. Povinné relokace, stejně jako přenesení většiny odpověd-

nosti na hraniční státy EU, nejsou dlouhodobě udržitelné. Zásadním aspektem nové evropské migrační a azylové politiky by mělo být skutečné sdílení odpovědnosti při zachování legálních způsobů migrace, a to nejen v rámci EU, a na druhé straně snaha pomoci lidem, již se k žádosti o azyl v Evropě uchylují ze závažných a opodstatněných důvodů - válečných konfliktů či pronásledování, ale i kvůli nevyhovující lidskoprávní a humanitární situaci v hostitelských zemích. Česká zahraniční politika v otázce migrace měla zůstat pevně zakotvená v evropském rámci a v obhajobě liberálně-demokratických principů.

V budoucnu se bude třeba zaměřit na pokračování bi- i multilaterální spolupráce a pomoci státům na nadále frekventované balkánské trase a zemím původu migrantů, a to zejména za účelem podpory demokratických a tržních principů a udržitelného ekonomického rozvoje. Jedním z klíčových regionů je pro ČR v tomto ohledu Afrika, a především pak subsaharský region. Projekty směřované přímo na zastavení migrace ve třetích zemích podmiňující finanční pomoc zavedením restriktivních opatření mají přitom nízkou úspěšnost z dlouhodobého hlediska a mohou potenciálně vytvářet mnoho dalších negativních jevů (posílení napětí v oblasti, podpora korupce, ozbrojení militantních skupin, ad.). Samotný vztah mezi rozvojovou asistencí a migrací je velmi komplikovaný a rozhodně jej nelze označit za kauzální. Klíčovým krokem v migrační politice je vnímání migrace jako přirozeného jevu. Snaha o úplné zastavení migrace nemá reálné šanci na úspěch a je pouhou populistickou formulí. V tomto ohledu je nezbytné, aby česká podpora v rámci migrační politiky směřovala spíše než k zastavení migrantů jako takovému k vytvoření takových podmínek ve třetích zemích, které umožní dosáhnout uspokojivé a důstojné životní úrovně většině obyvatel ve své zemi původu. Primárně by se tak česká politika měla soustředit na boj s chudobou, podporu lidských práv, vyrovnání se se změnou klimatu a budování základní infrastruktury pro budoucí rozvoj. Zcela zásadní pak je, aby spolupráce se třetími zeměmi probíhala v rámci partnerství, kdy tyto země budou mít zajištěné své místo u jednacího stolu a budou součástí jak rozhodovacích procedur, tak implementace jejich výstupů.

Kontext

- Krátkodobé utlumení mobility a migračních toků v důsledku pandemie covidu-19, upozadění zahraničněpolitických otázek spojených s migrací.
- Zveřejnění nového paktu o migraci a azylu, který usiluje o vytvoření nového evropského fungujícího a udržitelného systému migrační politiky na principech férového sdílení odpovědnosti, řešení otázek neregulérní migrace, hledání způsobů migrace legální či partnerské spolupráce se zeměmi původu a hostitelskými státy.
- Po utlumení mezinárodních migračních toků v reakci na celosvětové šíření pandemie očekávaný krátkodobý nárůst migračních toků směřujících do Evropy.

Současnost

- Úsilí ČR o prevenci nelegální migrace, zpřísnění ochrany hranic a posílení rozvojové spolupráce a humanitární pomoci.
- Přetrvávající spíše skeptická pozice ČR vůči Paktu kritizující absenci vyvážení principů odpovědnosti a solidarity.
- Český vládní přístup k migraci coby nežádoucímu jevu a nebezpečí pro společnost, využívání tématu v rámci vnitropolitického boje.

Doporučení

- Česko by mělo prosazovat migrační politiku obhajující liberálně-demokratické principy.
- ČR by měla podporovat účinné hledání společné evropské pozice v migrační politice napříč názorovým spektrem a neizolovat se v rámci kooperace mezi středo- (a východo-) evropskými státy.
- Finanční pomoc směřující ke třetím státům by neměla být určena na zastavení migrace jako takové, ale na udržitelný ekonomický rozvoj a vytvoření důstojných životních podmínek.
- Země původu migrantů musí být brány jako rovnocenní partneři v migrační politice. Je třeba, aby se podílely nejen na implementaci, ale i na schvalování migračních iniciativ.

České zbrojní exporty

„... i na Ministerstvu zahraničí se problematice vývozu zbraní a vojenského materiálu věnujeme, jsme součástí licenčního řízení. Nechceme, aby se vyvážely do konfliktních oblastí a dostaly se do rukou lidí jednajících proti zájmům ČR a jejích spojenců.“

— **Jakub Kulhánek**

26. 4. 2021

„Já jako ministr zahraničí podporuji export českého obranného průmyslu, ale určitě nepodporuji snahy překupníků vyvážet vojenský šrot, neboť tam je riziko, že se dostane do nepovolaných rukou.“

— **Jakub Kulhánek**

26. 4. 2021

„... každý krok, který pomůže našim firmám s vývozem jejich produktů, vítám, protože to bude mít pozitivní dopad na naši ekonomiku včetně zaměstnanosti a také na zachování kapacit našeho obranného průmyslu, které je třeba udržet pro případné krizové situace.“

— **Jana Černočová**

23. 11. 2020

V oblasti vývozu zbraní a vojenského materiálu z České republiky bylo v uplynulém období rušno. Pokračovala ekonomicky úspěšná léta exportérů, přičemž se masivně vyváželo i do zemí zapojených do regionálních konfliktů či porušujících lidská práva. Ministerstvo obrany realizovalo několik nových iniciativ, které mají české firmy dále podpořit. Intenzivnější a kritičtější ale byla i veřejná debata.

Českému obrannému průmyslu, který se z více než 90 % orientuje právě na export, se i v pandemickém roce 2020 nadmíru dařilo. S objemem necelých 18 mld. Kč byl téměř vyrovnán rekord z doposud nejúspěšnějšího roku 2016. To nás může těšit z hlediska ekonomické diplomacie. Z technologické perspektivy je pak pozitivní i pokračující reorientace odvětví od přepravek techniky z dob Varšavské smlouvy – včetně výše citovaného „vojenského šrotu“ – k produktům s vyšší přidanou hodnotou.

Z hlediska ochrany lidských práv či regionální stability je ale málo potěšující, že mezi největší příjemce znovu patřila řada represivních či do regionálních konfliktů zapojených států, např. Saúdská Arábie, Alžírsko či Spojené arabské emiráty. Dopad na regionální konflikty, lidská práva, humanitární situaci či podporu terorismu přitom patří mezi povinná kritéria při udělování vývozních povolení. Úředníci sice neformálně potvrzují, že pro licence do problematických zemí existují určitá omezení, např. jsou údajně povolovány pouze dodávky, které nelze použít proti demonstrantům či jsou schvalovány zbraně jen pro některé z různých bezpečnostních složek daného státu. Tato kritéria jsou ale interní v rámci MZV a nemají žádný oficiální status navenek. Nelze je tedy kontrolovat, vymáhat či o nich vůbec vést informovanou veřejnou debatu.

Dílčím pozitivem je, že Česká republika je jednou z mála evropských zemí, které provádí kontroly, zda dodané zbraně skutečně skončily u deklarovaného příjemce a nebyly dále přeprodány. Podle vyjádření MZV pro švédský institut SIPRI jde však jen o zhruba 10 kontrol ročně, tedy u méně než 1 % udělených licencí.

Výrazné podpory se obranný průmysl dočkal od Ministerstva obrany. Na jaře 2021 byla zřízená specializovaná Agentura pro mezinárodní obrannou spolupráci (AMOS), jejíž cílem je dát vývozcům možnost prodávat zboží pomocí dohod zaštitěných přímo českým státem (government-to-government). Agentura, která je součástí rezortu obrany, má za úkol zastřešit a podepsat případný obchod s cílovou vládou, zajistit certifikaci zboží, ale také pomoci sjednat finanční podporu, např. u České exportní banky či pojišťovny EGAP. Podle dostupných informací si chce AMOS partnery vybírat a podporovat jen takové zakázky, které budou vyráběny v Česku a budou z nich zde také odváděny daně. Naplňování těchto ambicí bude ale možné posoudit až za několik let.

Pokračovala také intenzivní ekonomická diplomacie MO, a to např. v podobě řady cest, jednání a memorand s potenciálními zákazníky. Pohled na cílové destinace ukazuje, že se jednalo především o státy Afriky a Blízkého východu, tedy opět většinou o konfliktní oblasti či represivní režimy. Byla také zveřejněna série videospotů pod názvem #VimeCoMame, která propaguje tradici a úspěchy obranného průmyslu na případech konkrétních firem. Vedle společností s českými majiteli

jsou sem však zařazeny i ty s vlastnickou strukturou v daňových rájích, jejichž explicitní podpora ze strany státu vyvolává z hlediska veřejného zájmu značné otazníky.

Z hlediska demokratické kontroly je naopak potěšující, že se v posledním roce podařilo do jisté míry oživit doposud spíše skomírající zájem veřejnosti a médií o tematiku zbrojních exportů. Zvýšeného zájmu nevládní sféry (zejména Nesehnutí a Amnesty International), novinářů či akademiků si ostatně všímá i příslušná výroční zpráva Ministerstva průmyslu a obchodu. Přispěly k tomu dále dvě události, které poukázaly na bezpečnostní, politická i morální rizika vyplývající z obchodu se zbraněmi v přímém vztahu k ČR.

První z nich byla válka v Náhorním Karabachu, v níž Ázerbájdžán nasadil těžkou bojovou technikou od českých výrobců. V blízkém sousedství EU a NATO se tak bojovalo českými zbraněmi, které se tam vůbec neměly dostat. Zboží bylo totiž vyvezeno navzdory embargu OBSE, o jehož obcházení veřejnost ví jen díky dobré práci investigativních novinářů, a státní orgány jej naopak doposud uspokojivě nevysvětlily. Ázerbájdžán se navíc těšil podpoře Turecka, do nějž Česko několik měsíců před začátkem války opět povolilo vydávání vývozních licencí, dříve pozastavených kvůli tureckým operacím v Sýrii. Nevládní organizace v čele s Nesehnutím a Amnesty International otevřeným dopisem apelovaly na tehdejšího ministra Petříčka, aby byly licence do Turecka opět pozastaveny, avšak reakce se nedočkaly.

Druhou událostí pak bylo odhalení pravé příčiny výbuchu ve Vrbětících, které – samozřejmě kromě nepřijatelných aktivit ruské GRU – poukázalo také na bezpečnostní rizika související právě s obchodem a skladováním zbraní na českém území. Majitel skladovaných zbraní, bulharský podnikatel Emilian Gebrev, po prvotním zapírání přiznal, že dodávky měly v roce 2014 směřovat na Ukrajinu. To by bylo v rozporu s tehdejší politikou české vlády a není jasné, v jaké podobě či jestli vůbec proběhlo licenční řízení k vývozu. Předmětem vyšetřování je také zapojení provozovatele skladu. Detailní informace vzhledem k citlivosti přípravu a probíhajícímu šetření neznáme. Je však zřejmé, že aktivity některých obchodníků neprospívají zájmům českého státu ani bezpečnosti jeho občanů.

Trendy v oblasti vývozu zbraní naznačují, že zřejmě nelze očekávat žádné zásadní změny. České vývozce s největší pravděpodobností čekají další úspěšné roky. V roce 2020 byly uděleny licence v podobné hodnotě jako v letech předchozích, které se promítnou do budoucích statistik vývozu zbraní. Také globální trh se zbraněmi v důsledku vyostřování geopolitického soupeření nadále roste.

Exportní potenciál českého průmyslu by pak měly dále posilovat výše zmíněné aktivity Ministerstva obrany, ale také jeho probíhající konsolidace a s tím související výraznější vstup předních českých hráčů na světové trhy. Nejvýznamnějšími příklady jsou akvizice amerického Coltu Českou zbrojovkou, partnerství mezi Czechoslovak

Group a německým Rheinmetallem, či probíhající odkup Aera Vodochody společnou firmou českého Omnipolu a maďarského investora.

Výrobci a vývozci zbraní se pak budou zřejmě těšit pokračující podpoře politické reprezentace. Tradičně proexportní linii razí představitelé současné exekutivy: prezident Zeman, premiér Babiš a fakticky i vládní ČSSD, i když volební program sociálních demokratů k tématu mlčí (stejně jako v případě SPD, KSČM i hnutí Přísaha). Změnu politiky pak nelze čekat od koalice SPOLU, která se ve svém programu k podpoře exportu dokonce explicitně hlásí s poukazem na jeho ekonomické výhody (a naopak bez vysvětlení, jak je to slučitelné s „havlovskou“ tradicí podpory demokracie a lidských práv, ke které se program rovněž zavazuje).

S opatrnou kritikou stávající praxe tak – vedle marginálních Zelených – přichází pouze Piráti a Starostové. Příslušné pasáže programu jsou ale značně nejasné. Přihlášení k lidským právům a snaze omezovat vývoz k „autoritářům“ se tu střetává s tvrzením, že koalice usiluje pouze o potírání již v současnosti nelegálního obchodu a neprosazuje nová omezení. Naprostá většina vývozu do represivních, lidská práva porušujících či válčících režimů je však se současným českým právem kompatibilní. Nelegální obchod je pochopitelně stíhán již dnes. Klíčová je naproti tomu otázka slučitelnosti exportů se zájmy i deklarovanými hodnotami české zahraniční politiky, a tedy i její konzistentnosti, efektivity a důvěryhodnosti.

Prvním krokem ke zlepšení je v tomto ohledu posílení transparentnosti a demokratické kontroly licenčního procesu, který dnes probíhá za zavřenými dveřmi příslušných ministerstev. Naprostým minimem by mohlo být včasné zveřejňování informací o udělených povoleních, kde by pravidelné výroční zprávy mohla doplnit např. čtvrtletně aktualizovaná online databáze. Žádoucí je také ustavení parlamentní kontroly, a to např. skrze průběžné a bezodkladné informování příslušných výborů o udělených licencích (po vzoru Německa) či zdůvodňování velkých strategických zakázek před poslanci (po vzoru Nizozemska).

Posílení transparentnosti by pak mohlo přispět k druhému kroku, kterým je jasnější a veřejně zdůvodněné navázání na české zahraničněpolitické priority. Pokud se současná vládní reprezentace i většina opozice zaštiťují podporou lidských práv, měly by také vysvětlit, jak je s ní slučitelný masivní vývoz zbraní do zemí, které patří k nejhorším na světě v jejich porušování. Totéž pak platí ve vztahu k dalším deklarovaným prioritám: závazkům bojovat proti organizovanému zločinu, terorismu či proliferaci zbraní nebo snaze pomáhat stabilizaci a rozvoji regionů, odkud do Evropy směřují hlavní migrační toky.

Konkrétních kroků se nabízí řada – a mnohé z nich by ani nemusely být v rozporu s často legitimními zájmy na soběstačnosti obranného průmyslu či podpoře výzkumu, vývoje a výroby špičkových technologií. Česko by například mohlo zaujmout tvrdší pozici vůči licencování modernizace a přeprdeje staré techniky z dob Varšavské smlouvy, která má pro Česko minimální přidanou technologickou i bezpečnostní hodnotu, přičemž ale nachází značné uplatnění právě u problematických zákazníků. Pro jakoukoliv podporu ze strany státu by pak měly být veřejně stanoveny i skutečně

vymáhány jasné podmínky v ekonomické oblasti (výroba i zdanění v ČR), ale třeba i v podobě kodexu, kde by se firmy zavazovaly ke společenské odpovědnosti – jak s tím počítají např. dokumenty OSN a dalších organizací. Česko by také mělo dále rozvíjet a zintenzivnit své postlicenční kontroly, a to zejména pro oblast obzvlášť rizikového zboží, tedy ručních a malých zbraní či munice.

Kontext

- Pokračování ekonomicky úspěšných let českého vývozu zbraní a vojenského materiálu.
- Rozsáhlý vývoz mj. do států zapojených do regionálních konfliktů a porušujících lidská práva.
- Probíhající konsolidace obranného průmyslu a posilování klíčových hráčů.

Současnost

- Nové aktivity Ministerstva obrany na podporu českých exportérů.
 - Podpora exportů nebo nezájem o téma ze strany relevantních politických sil (s výjimkou koalice Piráti a Starostové).
 - Narůstající zájem médií a nevládní sféry o téma.
-

Doporučení

- Vláda by měla jasněji propojit schvalování vývozu zbraní se zájmy a hodnotami české zahraniční politiky.
- Licenční řízení by mělo být transparentnější a otevřenější demokratické kontrole, např. v podobě přímého zapojení parlamentu.
- Vláda by mělo zaujmout tvrdší pozici v licencování obchodu se zastaralou technikou z dob Varšavské smlouvy.
- Ministerstvo zahraničních věcí by mělo posílit a rozšířit postlicenční kontroly v místech dodání.

Český přístup k NATO

Jakub Kufčák

„Abychom mohli realizovat ambiciózní alianční vizi, bude nezbytné náš postup podpořit i zdrojově, včetně zvýšení společného financování NATO. Česká republika si toho je plně vědoma.“

— **Lubomír Metnar**

1. 6. 2021

„My držíme závazek nárůstu, ale prostě vzhledem k ekonomické krizi, která vlastně postihla celý svět, Českou republiku nevyjímaje, tak vidím jako nereálné, že bychom v roce 2024 mohli dát dvě procenta HDP.“

— **Alena Schillerová**

12. 6. 2020

„Troufnu si tvrdit, že naše obranné plány jsou v tuto chvíli naprosto k přepracování.“

— **Blanka Cupáková**

(ekonomická náměstkyně ministra obrany)

5. 7. 2021

Pandemie covidu-19 probíhající se zvýšenou intenzitou od podzimu 2020 se v aliančním rámci projevila ve dvou hlavních ohledech. Zaprvé, projevila solidaritu, ochotu a rychlost spojenců sdílet prostřednictvím existujících aliančních mechanismů pomoci např. lékaře, plicní ventilátory a další nedostatkové prostředky. Zadruhé, došlo napříč státy NATO k bezprecedentnímu zapojení ozbrojených sil na pomoc civilním orgánům bojujícím s pandemií. Pro NATO a jednotlivé národní civilní i vojenské orgány to byla nedocenitelná zkušenost a praktická zkouška mechanismů národní krizové reakce.

Na pozadí pandemie covidu-19 pak pokračoval již šestým rokem nárůst obranných výdajů států NATO, který nastartovala ruská anexe ukrajinského poloostrova Krym v roce 2014. Nastoupivší americká administrativa prezidenta Bidena změnila pouze formu komunikace se spojenci, nikoliv obsah americké alianční politiky. Zdá se tak, že pokračuje i pomalé sblížování amerického a evropského postoje v NATO vůči mocenskému soupeření s Ruskem a v poslední době čím dál více také s Čínou. V roce 2019 byl na summitu NATO odstartován důležitý modernizační proces s názvem NATO 2030, který měl za cíl předložit návrhy na přizpůsobení Aliance aktuálnímu a budoucímu bezpečnostnímu prostředí. Na letošním červnovém summitu spojenci agendu NATO 2030 schválili a učinili první kroky k její realizaci. Konečně byl odsouhlasen začátek procesu aktualizace zastaralého Strategického konceptu NATO z roku 2010, ale v principu také s tím související značné navýšení společného rozpočtu NATO. Jak nový Strategický koncept NATO, tak s ním spojené náklady zejména na navýšení počtu personálu centrály NATO spojenci plánují schválit na summitu v roce 2022.

K procesu NATO 2030 zaujala ČR konstruktivní stanovisko a ministr obrany Metnar podpořil jak klíčové návrhy na navýšování společného rozpočtu NATO, tak důležitost vztahů NATO a EU, které by se měly stát jednou z priorit českého předsednictví v Radě EU ve druhé polovině roku 2022. Slabší byla naopak koordinace ústavních činitelů při komunikaci a žádosti o solidaritu spojenců v souvislosti s výbuchem muničního skladu ve Vrbětčích v roce 2014, ze kterého české tajné služby viní agenty ruské vojenské rozvědky GRU. Spojenci nicméně deklarovali ČR solidaritu a vyjádřili hluboké znepokojení nad destabilizujícími akcemi Ruska. Vrbětický případ dostatečně poukázal na to, že ČR není pouze bezpečné „zázemí“ NATO obklopené spojenci, ale součást východního křídla Aliance. Tomu by měla odpovídat i dnes neadekvátní připravenost české silniční a železniční infrastruktury a schopnosti přijmout na území ČR velké množství spojeneckých jednotek reagujících na potenciální krizi.

Česká republika během pandemie covidu-19 pomoc vysílala i přijímala. Došlo i k bezprecedentnímu vnitřnímu nasazení AČR k podpoře boje s pandemií, díky kterému posílila prestiž armády v očích veřejnosti. Tímto podpořená veřejná poptávka po navýšování rozpočtu armády by mohla pomoci při tlaku na pokračování růstu obranných výdajů jako podmínky pro dotažení modernizace AČR. ČR se nadále pohybuje na chvostu států NATO s nízkými obrannými výdaji, které se navíc nejnověji staly i předmětem politických bojů mezi menšinovou vládou a vládou tolerující KSČM. Přes tyto problémy vládnoucí koalice v roce 2021 nakonec naplnila závazek vydávat na obranu 1,4 % HDP.

Udržení plánovaného tempa navyšování obranných výdajů v následujících letech je však velmi nepravděpodobné, a přitom naprosto klíčové pro úspěšnost modernizace zejména konvenčních sil pro kolektivní obranu, tj. přezbrojení mechanizované brigády na nová bojová vozidla pěchoty. V tomto největším modernizačním projektu AČR je favorizován americký ASCOD nebo britsko-švédský CV90 před německým Lynxem. Do předvídatelnosti tohoto procesu však zasáhl předseda vlády skrze Ministerstvo průmyslu a obchodu s požadavkem, aby případný dodavatel musel postavit v Česku novou továrnu majoritně vlastněnou státem – a to na základě dopisu německého Rheinmetallu nabízejícího předsedovi vlády otevření společného výrobního podniku podobně jako v Maďarsku. Ministerstvo obrany naopak požaduje, aby komplexní servisní podporu po celou dobu životnosti bojových vozidel zajistila VOP CZ ze 100 % vlastněná státem, která by získala i výrobní licence k vysoutěženým obrněncům. I bez dalšího zdržení by dodávky nových obrněnců měly začít v roce 2023 a skončit v roce 2027, tj. o 2 roky později než byl původní plán a slib ČR poskytnout NATO pro případ kolektivní obrany již přezbrojenou těžkou mechanizovanou brigádu.

Hlavním úkolem pro Českou republiku jako člena NATO zůstává posílení vlastních kapacit, kterými přispívá k alianční obranné politice. ČR by měla využít „covidový“ i „vrbětický“ moment, aby se začala chovat jako aktivní součást Aliance, např. prostřednictvím zvýšení zapojení v alianční přítomnosti v Pobaltí.

Epidemie ukázala, že ČR kromě všeobecně probíraných obranných výdajů dlouhodobě přehlíží i důležitost národních, civilně-vojenských cvičení se zapojením nejvyšších politických představitelů státu. Často chaotické rozhodování vlády během krizové situace vrhá špatné světlo na důvěryhodnost rozhodování vlády v případě realizace českých spojeneckých závazků pro kolektivní obranu. Důvěryhodnosti ČR nepomáhá ani lehkovážnost, s jakou vláda přistupuje k slibům daným spojencům ohledně českých výdajů na obranu a modernizaci schopností AČR pro kolektivní obranu NATO. Česká republika musí dlouhodobě udržet tempo růstu obranných výdajů v souladu se schválenými modernizačními plány AČR, které by v opačném případě musely být poněkolkrát zcela přepracovány. Zvýšenou pozornost by měla vláda věnovat také oblasti vojenské mobility, kde ČR prozatím plní funkci spíše objízdny hlavních evropských koridorů na ose západ–východ. Přípravena by však ČR měla být i na situace, kdy se posilové jednotky z dalších zemí NATO budou muset shromáždit v České republice. Dlouhodobou ambicí ČR by mělo být navýšit závazek ke kolektivní obraně NATO z jedné mechanizované brigády na dvě.

Bez činů vedoucích k posílení vlastní připravenosti, vlastních schopností a kroků k reprioritizaci českých příspěvků k ochraně východního křídla NATO zůstane ČR nadále „černým pasažérem“ a obyvatelem bezpečného prostředí, které za nás chrání naši více odpovědní spojenci. Důležitým signálem může být pokrok v oblasti spolupráce NATO s EU během českého předsednictví Rady EU, které je příležitostí posunout na

vyšší úroveň propojení národních schopností, aliančních požadavků a nástrojů evropské spolupráce např. v oblasti vojenské mobility nebo reformy sil rychlé reakce NATO a EU. Nadále proaktivní by ČR měla zůstat v otázce podpory navyšování společného rozpočtu NATO. Bez navýšení společného rozpočtu hrozí, že schválené priority vyplývající z reformní agendy NATO 2030 zůstanou pouze na papíře. Klíčová však budou i jednání při zpracování a schvalování nového strategického konceptu NATO. ČR by měla podporovat větší posun k reflektování nepřátelského postoje Ruska a rostoucího soupeření s Čínou, a to i na úkor bilaterálních vztahů.

Kontext

- Směřování transatlantické spolupráce k větším synergiím při mocenském soupeření s Ruskem a Čínou.
- Potvrzení závazků spojenců na červnovém summitu pokračovat v navyšování národních výdajů na obranu a návrh navýšit v budoucnu také společný rozpočet NATO.
- Otestování politické jednoty spojenců a limitů společných demokratických i geopolitických zájmů díky aktualizaci Strategického konceptu NATO.

Současnost

- Nedostatečné výdaje ČR na obranu, ohrožení plánovaného tempa zvyšování výdajů, a tím pádem modernizačních plánů AČR.
- Chaotické rozhodování vlády při epidemii související s nedostatkem civilně-vojenských cvičení a z toho plynoucí oslabená důvěryhodnost naplnění českých závazků ke kolektivní obraně.
- V oblasti vojenské mobility ČR nadále spíše „objízdnou trasou“. Pouze pomalé zlepšování schopností hostitelské země.

Doporučení

- ČR by měla využít „vrbětický moment“ k jasné prioritizaci východního křídla NATO a zvětšení své role a zapojit se v alianční přítomnosti v Pobaltí.
- ČR by měla dokončit plánovanou reformu AČR. Snížení rozpočtu nebo zpomalení vyzbrojování by mělo katastrofální dopady a oslabilo by schopnost teritoriální obrany ČR a NATO.
- Dlouhodobou ambicí ČR by mělo být navýšit závazek ke kolektivní obraně NATO z jedné mechanizované brigády na dvě.

Transatlantické vztahy

The background is a solid blue color. It features several light blue, wavy, horizontal lines that flow across the page, resembling topographical contour lines or stylized waves. A single, small white dot is positioned in the upper-middle section of the page, slightly to the left of the center.

Petr Boháček
Matěj Jungwirth

„Evropská unie a USA by si neměly jen konkurovat, ale měly by také více spolupracovat v oblasti technologií, výzkumu, vývoje a inovací... Nakoupili jsme americké vrtulníky. Věříme, že taková investice posiluje naše vzájemné atlantické partnerství.“

— **Andrej Babiš**

17. 6. 2021

„Pokud chceme [ve vědě a inovacích v rámci NATO a EU] hrát zásadnější roli, která by odpovídala našemu výzkumnému, vývojovému a výrobnímu potenciálu, musíme investovat více prostředků.“

— **Tomáš Kopečný**

25. 5. 2021

„Spojené státy jsou naším klíčovým partnerem, se kterým bychom měli usilovat o spolupráci v celé řadě oblastí, včetně nových technologií (například kyberbezpečnost, 5G či umělá inteligence). Bez USA se neobejdeme ani v hledání řešení globálních problémů.“

— **Karel Havlíček**

9. 11. 2020

Transatlantické vztahy zůstávají základním pilířem pro bezpečnost, stabilitu a rozvoj Evropy a České republiky. Euroatlantický prostor čelí řadě výzev, které nejsou ze své povahy čistě vojenského charakteru, vyžadují nevojenská řešení a přesahují tak rámec NATO, tradičního základního kamene transatlantické spolupráce. Vzhledem k výrazné asymetrii česko-amerických bilaterálních vztahů je pro ČR hlavním instrumentem transatlantických vztahů Evropská unie a český přístup a přínos k celounijní transatlantické pozici.

Uběhlé období se neslo v duchu naděje na novou éru transatlantických vztahů po jejich čtyřletém oslabování během vlády Donalda Trumpa. Joe Biden se jako první americký prezident za posledních 11 let zúčastnil (byť virtuálně) jednání Evropské rady, potvrdil neotřesitelnost NATO a platnost článku 5 Severoatlantické smlouvy. Kromě mírnější rétoriky ohledně nízkých obranných výdajů členských států se americká administrativa také přestala otevřeně vymezovat proti Evropskému obrannému fondu jako hrozbě pro prodej amerických zbrojních systémů do Evropy. Místo toho byly Spojené státy přizvány k participaci na klíčovém projektu unijně financované Stálé strukturované spolupráce (PESCO) v oblasti kritické vojenské mobility. Washington také vyjednává o dohodě o spolupráci s Evropskou obrannou agenturou (EDA), do které chce Brusel zahrnout i zmírnění dlouhodobě nedotknutelného striktního omezení na import evropských zbrojních systémů do USA. I přes rozvoj obranné spolupráce EU–NATO, včetně koordinace v oblasti procesů obranného plánování, ale obavy z duplicity v obranných aktivitách přetrvávají.

Avšak posílení transatlantických vztahů v bezpečnostní rovině stále brzdí slabá a nejednotná Evropa, která v řadě ohledů není Spojeným státům spolehlivým partnerem. Nová americká vláda společně s EU zatlačila na Rusko v podobě sankcí v reakci na otravu opozičního politika Alexeje Navalného. Nicméně v otázce Nord Stream 2 či během napětí při rozsáhlém vojenském cvičení ruských jednotek u ukrajinských hranic zůstaly přístupy Washingtonu a Bruselu odlišné. V kauze Vrbětice zůstala EU pouze u symbolických diplomatických kroků, k čemuž přispěl i špatně koordinovaný postup ČR.

Zahraničněpolitická roztržičnost EU se dále projevila v relativně pomalém hledání konsenzu v reakci na demonstrace v Bělorusku, v otázce izraelsko-palestinského konfliktu či právě ohledně stavby plynovodu Nord Stream 2. Naopak vůči Číně lze vnímat na transatlantické rovině rostoucí soulad. EU jako první uvalila sankce na čínské představitele kvůli koncentračním „převýchovným“ táborem pro ujgurskou menšinu, což Spojené státy napodobily o dva měsíce později. EU nakonec pozastavila ratifikaci investiční smlouvy s Pekingem a místo obnovení diskuzí o obchodních jednáních mezi USA a Čínou se ve Washingtonu, ale i v Bruselu otevřela diskuze o obchodní dohodě a větší spolupráci s Tchaj-wanem.

Po nástupu Bidenovy administrativy se EU a USA dohodly na ukončení některých dovozních cel na americké a evropské zboží a dočasný smír byl uzavřen i v dlouhotrvajícím obchodním sporu mezi atlantickými leteckými hegemony – Boeingem a Airbusem. Důležitým vývojem na ekonomické rovině bylo přijetí minimální 15%

sazby daně pro největší globální korporace bez ohledu na to, kde formálně sídlí, během červencového summitu OECD.

Vedle tradiční ekonomické spolupráce má narůstající důležitost pro transatlantickou vazbu také oblast nových technologií a změny klimatu. Na začátku března navrhla předsedkyně Evropské komise novému americkému prezidentovi vytvoření Transatlantické technologické aliance. Díky návratu USA k Pařížské dohodě mohou být Brusel a Washington znovu hlavními spoluhybateli v oblasti klimatických politik, kde EU tlačí USA k ekologičtější pozici. V klíčovém tématu uvedení uhlíkového cla proti sobě ale zatím stojí velmi ambiciózní evropský přístup se zdrženlivým postojem nové americké administrativy.

Ve dvou hlavních transatlantických tématech v oblasti koronavirové pandemie – vzájemném uznávání očkování proti covidu-19 a otázce uvolnění patentů na vakcíny proti covidu-19 – nelze vidět jasnou shodu. Překvapivá podpora Joea Bidena návrhu na uvolnění patentů na vývoj vakcín byla ze strany Evropské komise vnímána kriticky. Faktem je, že EU exportovala do třetích zemí násobně více vakcín než USA nebo Velká Británie.

Zatímco předchozí čtyři roky signalizovaly snahu EU zvýšit svou geopolitickou váhu vymezením se proti USA jako svému historickému patronovi, nadcházející dekáda bude ve znamení hledání nových způsobů funkční transatlantické spolupráce. EU a její členské státy budou muset značně investovat do budování kapacit v obraně, technologiích či do zahraničněpolitické jednoty, aby se Evropa stala pro Spojené státy přínosným partnerem a transatlantická vazba nepozbyla smyslu. Otázkou zůstává, zda-li se najde dostatečná politická vůle a schopnost takové ambice naplnit. Strategická autonomie jako geopolitický cíl EU bude zejména záviset na tom, jak bude prakticky naplněna v ekonomické, technologické a klimatické rovině.

V nové agendě EU–USA pro globální změny EU vyzdvihuje zejména spolupráci v oblastech řešení pandemie, změny klimatu, technologického rozvoje, podpory demokracie a multilateralismu, zatímco bezpečnost je upozaděna. To odpovídá tomu, že geopolitické soupeření se již dávno neodehrává primárně ve vojensko-bezpečnostní rovině, ale spíše v ekonomicko-technologické, což by měla transatlantická spolupráce také reflektovat. Oblasti od umělé inteligence, kvantových počítačů, kybernetických technologií přes velká data, polovodiče, robotiku či 5G a kosmické technologie jsou více určujícím měřítkem nejen geopolitické síly, ale celkového stavu ekonomiky a společnosti.

Pro EU, jejíž největší síla a kompetence leží právě v oblasti hospodářství a normativní regulaci trhu, je podpora vědy, výzkumu a inovací logickým polem působnosti. I přesto ale v technologiích a inovacích dramaticky zaostává. Posílení transatlantické technologické spolupráce se jeví jako možné řešení. EU bude muset vybalancovat snahu o posílení evropské technologické, inovační a ekonomické konkurenceschop-

nosti a samostatnosti na jedné straně s rozvojem vzájemně přínosné transatlantické spolupráce v oblasti vývoje a inovací na straně druhé. Evropa si také bude muset vybrat mezi protekcionistickou podporou evropských národních šampionů a posilováním konkurenčního a inovativního prostředí jednotného trhu a spolupráce s třetími zeměmi. Bez férově nastavených mechanismů napříč celou EU mohou znevýhodněné a slabší státy, včetně ČR, dávat přednost bilaterální spolupráci s USA a nákupu amerických technologií místo posilování jednotné pozice EU a evropských průmyslových a technologických kapacit. Stejně tak si budou muset vybrat Spojené státy, zda-li budou nadále na úkor posilování (ale i zvyšování průmyslové autonomie) Evropy prosazovat zapojení amerického zbrojního průmyslu do evropské obranné spolupráce.

Boj se změnou klimatu má velký potenciál stát se jedním z hlavních témat transatlantické spolupráce. Konkrétní příležitostí bude téma uhlíkového cla na dovoz vyžadující intenzivní koordinaci mezi EU a USA. Bez úspěšné koordinace napříč Atlantikem může být uhlíkové clo naopak zdrojem sporu. Střet protekcionistických politik bude nadále představovat riziko pro transatlantické vztahy. Bidenova „Buy American“ iniciativa, která americkou vládu a úřady nabádá k tomu, aby ve veřejných zakázkách bylo upřednostňováno zboží a produkty vyrobené v Spojených státech i na úkor levnějších dovozů z EU, se tak může jednoduše dostat do konfliktu se snahami EU o ochranu a posílení vlastní ekonomiky.

ČR nemůže k transatlantickým vztahům přistupovat vybíravým způsobem a oscilovat mezi bilaterálním a unijním přístupem, naopak by měla konstruktivně a aktivně přispívat k formulování společné unijní pozice vůči USA v celé řadě transatlantických jednání, která se přímo dotýkají i českých národních zájmů.

Kromě oblasti 5G, ve které si ČR vybuodovala jasnou pozici, ale není jasné, jaká je česká pozice v dalších konkrétních transatlantických tématech a jak ji Praha chce na unijní úrovni prosazovat. To platí pro téma korporátní daně, uhlíkového cla, znovunalezené podpory liberálních demokracií, ochrany soukromí v digitálním prostředí či oblast technologického vývoje definující geopolitický vliv.

Vytvoření technologické transatlantické rady by položilo základní stavební kámen pro koordinaci mezi USA a EU. ČR si ale musí vnitřně jasně vymezit klíčové oblasti národní vědecko-technologické excelence, kterými by mohla přispět v rámci EU k technologické spolupráci napříč Atlantikem, a adekvátně tomu uzpůsobit svou vědeckou diplomacii jak uvnitř EU, tak i vně.

Tradiční podoba transatlantické spolupráce mezi EU a USA již ale nemusí být vzhledem k provázanosti globální ekonomiky dostatečná. Transatlantická vazba by se měla zaměřovat na co největší zapojení nejen Velké Británie a Kanady, ale i rozšíření pevného formátu spolupráce se zeměmi, jako je Austrálie, Jižní Korea, Japonsko či Tchaj-wan. V tomto smyslu může ČR přispět existujícími vazbami s Tchaj-wanem a rozšířit je o další technologickou, ekonomickou a investiční spolupráci.

Kontext

- Nová americká administrativa jako příležitost pro oživení a posílení transatlantických vztahů.
- Technologické, ekonomické a geopolitické zaostávání Evropy.
- Přesun geopolitického soupeření Západu s Čínou a dalšími zeměmi mnohem více na technologicko-ekonomickou rovinu.

Současnost

- Rozvoj technologické, klimatické a ekonomické spolupráce jako hlavní oblasti budoucích transatlantických vztahů.
- Spolupráce EU–USA jako hlavní platforma pro naplnění potenciálu transatlantických vztahů namísto bilaterálních vztahů.
- Posilování zahraničněpolitické jednoty, obranných kapacit a technologicko-ekonomických schopností EU jako nejefektivnější cesta k upevnění transatlantických vztahů.

Doporučení

- ČR by neměla k transatlantickým vztahům přistupovat vybíravým způsobem a oscilovat mezi bilaterálním a unijním přístupem, a naopak by měla konstruktivně a aktivně přispět k formulování silné společné unijní pozice vůči USA.
- ČR by měla identifikovat několik klíčových technologických oblastí na světové úrovni, které bude na transatlantické rovině dlouhodobě rozvíjet.
- V otázkách ekonomické, klimatické a technologické transatlantické spolupráce se musí ČR aktivně zapojit do unijních jednání na ministerských a dalších úrovních.

Spojené království

Kryštof Kruliš
Ondřej Mocek

„Po několika letech je brexitový proces skoro dokončený. Díky @MichelBarnier za dohodu, se kterou UK souhlasí. Pro EU a Spojené království je to historický okamžik. Brexit s dohodou je skvělá zpráva pro statisíce lidí a obchodníků!“

— **Andrej Babiš**
25. 12. 2020

„Nepátrejme nyní, kdo ustoupil více, ale pusťme se rychle do ratifikace.“

— **Jan Zahradil**
25. 12. 2020

„Takže všem Evropanům říkám: je čas nechat brexit za sebou, naše budoucnost se odehrává v Evropě.“

— **Ursula von der Leyen**
24. 12. 2020

Rok 2020 byl pro vztahy mezi ČR a Spojeným královstvím poznamenán definitivním vystoupením Británie z EU. Ačkoliv byl tento náraz kompenzován přechodným obdobím do konce roku 2020, nešlo o politicky harmonické období. Celý uplynulý rok byl ve znamení vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci, která byla nakonec uzavřena těsně před vypršením přechodného období, a to 24. prosince 2020. Pro Českou republiku tak do poslední chvíle nebylo jisté, jaká pravidla budou platit od 1. ledna 2021, a to se týkalo jak občanů cestujících do Spojeného království, tak i firem, které na ostrovech obchodují. Selhání politických reprezentací na obou stranách spočívající v neúnosném prodlužování nejistoty občanů a firem až na samotnou hranu bylo částečně zastíněno pandemií covidu-19 a celkovým ochlazením ekonomických vztahů v jejím důsledku.

V otázce jednání o podobě budoucího vztahu je potřeba pozitivně kvitovat politickou pozici ČR, která plně držela evropskou linii. ČR (stejně jako ostatní státy EU) nevedla se Spojeným královstvím žádné paralelní rozhovory, které by jednotu EU oslabovaly. Výsledná dohoda zajišťuje nulová cla pro velmi široké spektrum zboží a je doprovázena poměrně liberálními podmínkami pro posouzení původu výrobků. Nominálně je tak úspěchem a může napomoci mimo jiné udržení českých exportérů na ostrovním trhu. Bez dohody by od 1. ledna 2021 například ve Spojeném království začala platit relativně vysoká cla na dovážené automobily. Nevýhodou však je odsunutí řady sporných otázek vzájemného obchodu do budoucna s možností postupného oslabování dosaženého režimu zóny volného obchodu. Pokud by se Spojené království do budoucna rozhodlo vzdalovat se regulačním pravidlům EU a docházelo by tak ke zvýhodnění britských výrobců, může EU dle uzavřené dohody přistoupit ke znovuzavedení cel. Potenciální spory tak vyřešeny nebyly, ale dohoda nastavila mantinely, ve kterých se mají odehrávat. Eskalaci obchodních sporů mezi EU a Spojeným královstvím do budoucna bude bránit hlavně vzájemná hospodářská propojenost a vědomí, že vyhrocení konfliktu by nebylo výhodné ani pro jednu ze stran.

Při sledování vztahů se Spojeným královstvím je v současné době důležité věnovat pozornost postavení českých občanů, dopadu brexitu na pozici ČR v EU a pobrexiové rozvíjení a kultivaci vzájemných vztahů. Občané EU, EHP a Švýcarska, kteří na území Spojeného království začali žít do 31. prosince 2020, mohou na základě dohody o vystoupení Spojeného království z EU do 30. června 2021 zažádat o přidělení statusu usazené osoby, který jim zaručuje doživotní možnost pobytu na území Spojeného království, a to včetně neomezené možnosti vycestování a návratu do země. Status usazené osoby se může týkat také 50 až 70 tisíc občanů ČR. První měsíce po brexitu nevedly k hromadným návratům českých občanů a status usazené osoby přináší výhodné postavení garantované mezinárodními závazky. Ostatní občané ČR se musí při vstupu na území Spojeného království podrobit standardní imigrační kontrole. Pro práci ve Spojeném království je vyžadováno splnění podmínek bodového imigračního systému, který zohledňuje jazykové schopnosti, stupeň dosaženého vzdělání, obor povolání a výši sjednaného příjmu. Žadatelé o dlouhodobá pracovní či studijní víza ve Spojeném království také musí počítat s poplatky, které jsou výrazně vyšší, než platí

britští občané za obdobná víza v schengenském prostoru. V polovině roku 2021 navíc ve Spojeném království začala sílit debata o zpoplatnění i krátkodobých víz. ČR by měla nerovnost v poplatcích za vstup do Spojeného království a do schengenského prostoru sledovat a v závislosti na vývoji této otázky případně ve spolupráci s dalšími členskými státy EU a unijními institucemi přistoupit k diplomatickým krokům podpořeným hrozbou navýšení poplatků za víza do schengenského prostoru pro britské občany.

V kontextu odchodu Spojeného království z EU je potřeba zmínit i změnu situace v samotné EU. Spojené království bylo po celou dobu českého členství v EU jednoznačně politickým partnerem, zejména v otázce dalšího prohlubování integrace. Britové zaujímali zdrženlivý postoj ke společné měně, nesnažili se tlačit institucionální evropskou integraci příliš rychle dopředu a poměrně efektivně byli schopni vyvažovat zájmy Německa a Francie. Zároveň silně podporovali integraci vnitřního trhu EU, včetně dokončení volného pohybu služeb a vytvoření unie kapitálových trhů, a dbali na otevřený přístup EU k mezinárodním obchodním dohodám. Velmi ambiciózní přístup měli a mají Britové také k otázce ochrany klimatu, aniž by přitom odmítali jadernou energetiku. ČR velmi často tyto myšlenky buďto také prosazovala, nebo o nich alespoň uvažovala. Odchod Spojeného království může do budoucna znamenat oslabení vlivu ČR v EU a zvýraznění české pozice na integrační periferii mimo eurozónu. Pokud bude chtít ČR zůstat na svých pozicích, bude muset hledat pro své názory širší a často ad hoc koalice, neboť se nedá očekávat, že by politický prostor po Britech obsadil stejně vlivný hráč.

Česko-britské vztahy byly v posledních 12 měsících poznamenány nejen brexitem, ale také covidovou krizí. Spory ohledně vakcín britsko-švédské firmy AstraZeneca se staly celoevropským tématem. Spojené království těžilo zejména z efektivnějšího zasmluvnění dodávek od AstraZeneca a mělo také lepší možnosti ovlivnit směřování dodávek vakcín v době jejich největšího nedostatku. Britové tak v kombinaci s praktikováním delšího časového ostupu mezi první a druhou dávkou vakcín mohli první dávku nasadit výrazně dříve a širšímu okruhu osob, než tomu bylo v EU. Výpadky v dávkách této firmy byly na jaře 2021 trnem v oku mnohým evropským státům. V ČR pak tyto rozpaky umocňovala masivně se šířící covidová nákaza. Česká republika tak velmi tlačila na Evropskou komisi, aby zvolila dostatečně represivní opatření proto, aby AstraZeneca plnila své závazky vyplývající ze smlouvy. Ve hře bylo i omezení vývozu vakcín z území EU do Spojeného království, které ČR ve své době podporovala. EU po debatách s britskými představiteli nakonec k tomuto kroku nepřistoupila, a to i kvůli stále emotivní pobrexitové době a neobratné formulaci návrhů unijních opatření na kontrolu pohybu vakcín, která by v případě implementace znamenala zavedení hraničních kontrol na citlivé hranici mezi Irskou republikou a Severním Irskem.

Vztahy s UK nicméně doznaly i dílčích pozitivních impulsů. Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím dala možnost Spojenému království účastnit se v následujících 7 letech unijního vědeckém programu Horizon Europe na základě statusu asociované země. Britští vědky tak mohou podávat přihlášky do

programových výzev a vytvářet vědecké týmy s kolegy z EU. Dohoda však nepočítá s účastí Spojeného království v unijním programu Erasmus+ v následujícím programovém období pro roky 2021–2027. Pokračování studentských výměn se Spojeným královstvím je nadále možné na základě meziuniverzitních partnerských dohod. Vysoké školy by se měly na rozvoj těchto dohod s britskými univerzitami soustředit. Mohou však narážet na své rozpočtové limity a zájem o výměnu ze strany studentů ve Spojeném království. Vláda Borise Johnsona v souvislosti s opuštěním programu Erasmus oznámila vytvoření nového výměnného programu pro britské studenty. Nový Turingův program podporuje studentské výměny do země po celém světě, což ve srovnání s programem Erasmus+ může mít za následek omezení kapacit pro výměnné programy mezi Spojeným královstvím a EU, včetně Česka. Vzhledem k oblíbenosti Spojeného království českými studenty je to rozhodně ztráta.

Britská a česká sportovní média, fanouškovskou obec i politiky rozdělily kontroverze spojené s odvetným osmifinálovým zápasem Evropské ligy mezi Slávií Praha a Rangers FC, ve kterém byl český fotbalista Ondřej Kúdela obviněn z rasistických výroků, za což byl následně i potrestán. Případ ukázal na skutečnost, že prostředí Spojeného království se nám díky rozšíření angličtiny může zdát blízké, ale pro tento dojem si ne vždy dostatečně uvědomujeme existující kulturní a společenské odlišnosti. Na obou stranách je pak zapotřebí větší míra empatie, respektu a budování schopnosti nazírat svět i očima druhé strany.

Celkově je možné říci, že britsko-české vztahy jsou dominantně určené vztahem Spojeného království a EU. Česko se v tomto případě nesnaží s Británií dojednat paralelní dohody a chápe EU jako obránce svých zájmů. Tento postoj je důležité držet i do budoucna, neboť země jako Česko může v rámci jednání s tak silným hráčem, jako je Spojené království, v rámci společných evropských jednání získat více, než kdyby jednala samostatně.

To ale neznamená, že by ČR měla rezignovat na budování ambiciózních vztahů se Spojeným královstvím. Právě naopak. Po brexitu naroste potřeba efektivního fungování české ekonomické diplomacie v Británii. Trh Spojeného království bude i do budoucna důležitým cílem našich exportérů. Česká republika si s Británií dlouhodobě drží pozitivní saldo obchodní bilance. Londýn i po brexitu navíc nadále zůstane důležitým globálním finančním centrem s velkou koncentrací poradenských služeb, které pomáhají k přístupu na trhy na všech kontinentech. Spojené království si i do budoucna udrží silný ekosystém technologických startupů a zůstane tak vhodným cílem pro první kroky našich začínajících technologických firem při expanzi mimo EU.

Kontext

- Uzavření jednání o podobě budoucích vztahů po brexitu pouhý týden před datem konce přechodného období, uplatňujícího pro vzájemný obchod stále ještě pravidla vnitřního trhu.
- Nulová cla pro velmi široké spektrum zboží a poměrně liberální podmínky pro posouzení původu výrobků jako výsledek dohody. Přetrvávající sporné otázky vzájemného obchodu do budoucna s možností odrolování dosaženého režimu zóny volného obchodu.
- Vyjednávání ČR stejně jako ostatní členských států se Spojeným královstvím pouze skrze EU, a tedy maximální efektivita společného vyjednávání.

Současnost

- Vztahy ČR a Spojeného království i po brexitu dominantně určeny v rovině vztahů EU – Spojené království.
- Vzájemné vztahy EU a Spojeného království v první polovině roku 2021 negativně poznamenány otázkami spojenými s přístupem k vakcínám proti covidu-19. Kontroverzní kroky Spojeného království spočívající v jednostranném prodloužení přechodných období pro zavedení kontrol na hranici v Irském moři.
- Konec britské účasti na unijním programu Erasmus+ v následujícím programovém období pro roky 2021–2027. Realizace případných studijních výměn pouze na základě meziuniverzitních dohod. Zachování účasti ve vědeckém programu Horizon Europe.

Doporučení

- ČR může v rámci většiny jednání se Spojeným královstvím získat více, když se jí podaří iniciovat celounijní postup, než kdyby jednala samostatně. Příkladem může být případný spor o nerovnoměrné zpoplatnění vstupních víz do Spojeného království ve srovnání s poplatky za víza do schengenského prostoru.
- ČR by po brexitu měla usilovat o silné zastoupení své ekonomické diplomacie v Londýně, a to nejen s ohledem na trh Spojeného království, ale také s ohledem na možnosti, které Londýn nabízí pro české firmy jako globální finanční centrum.
- Pro české technologické startupy je nadále velmi důležité umět spolupracovat s ekosystémem technologických firem v Británii a využívat tamní trh pro případnou globální expanzi a networking.
- ČR a její vysoké školy by se měly po brexitu soustředit na rozvoj dohod s britskými univerzitami a zajistit tak možnost alespoň částečného pokračování výměnných pobytů ve Spojeném království, které jsou mezi českými studenty populární. To by byla také jedna z cest, jak nadále přispívat k posilování vzájemné společenské a kulturní empatie a porozumění mezi ČR a Spojeným královstvím. K jejímu rozvíjení může být po brexitu méně příležitostí než předtím.

Čína

The background of the page is a dark blue color. Overlaid on this background is a stylized, light blue topographic map of China. The map consists of numerous wavy, horizontal lines of varying thicknesses, representing contour lines or elevation changes. In the center of the map, there is a small, solid white circle.

„Situace je neúnosná. A přitom jako pořadatel olympiády se Čína hlásí k étosu úcty ke každému. Jsem hrdý, že @Senat_CZ se postavil proti zneužití olympiády.“

— **Pavel Fischer**

17. 6. 2021

„Ve formátu ,17+1‘ například není prostor na dialog. Čína k ostatním státům přistupuje s nadřazeností kolonizátora — přezíravě nastavuje agendu a květnatě titulovanými memorandy slibuje lepší zítřky.“

— **Jan Lipavský**

16. 2. 2021

„Některé země EU se sice mírně ohradily proti slovníku čínských představitelů, ale spolupracovat a obchodovat s Čínou budou velmi čile dál. To je realpolitik. Nám zůstane pachuč z hrůzně devótní cesty na Tchaj-wan a Černý Petr v ruce.“

— **Jiří Ovčáček**

1. 9. 2020

Na konci roku 2020 po politicky a mediálně exponované návštěvě předsedy Senátu Miloše Vystrčilůna na Tchaj-wanu téma Číny ustoupilo ve veřejné debatě do pozadí. Bilaterální vztahy prakticky zamrzly. Mezi Prahou a Pekingem ustaly všechny kontakty na vyšší diplomatické úrovni, pokud pomineme účast prezidenta Zemana na virtuálním summitu iniciativy 17+1 (16+1). K obnovení komunikace došlo až s telefonátem čínského prezidenta Si Ťin-pchinga s prezidentem Zemanem v červenci 2021.

Cílem summitu 17+1 (resp. 16+1) v únoru 2021 z pohledu Číny bylo především dokázat, že kooperace v tomto formátu je stále životaschopná a bude nadále pokračovat. Summit poprvé hostil čínský prezident Si Ťin-pching, což automaticky zvýšilo jeho diplomatickou úroveň. Pro Čínu však summit nebyl úspěchem. Šest participujících zemí poslalo na summit „pouze“ kabinetní ministry, což je největší míra absence nejvyšších politických představitelů od vzniku formátu. Poprvé také na summitu kvůli absenci konsenzu nebyly přijaty závěrečné „směrnice“, které tentokrát nahradil „plán aktivit“ na příští rok.

Krátký projev prezidenta Zemana byl v zasetí značně překonaných koncepcí Nové hedvábné stezky, když mluvil o zapojení českých firem do projektu, včetně výstavby vysokorychlostních železnic mezi Čínou a Evropou. Praxe ukazuje, že spíše než o konkrétní projekty jde v Nové hedvábné stezce o PR nálepku čínské zahraniční politiky. Na rozdíl od stavby nové infrastruktury (nemluvě o nereálné vysokorychlostní železnici) leží praktický potenciál spolupráce například v oblasti rostoucích toků zboží mezi Čínou a Evropou, kde však vzhledem ke geografické pozici hraje primární roli Polsko.

V kontextu nedostatku vakcín proti covidu-19 na jaře 2021 se rýsovala možnost využití čínských vakcín i Českou republikou. Prezident Zeman v březnu 2021 požádal čínského prezidenta o dodání vakcín Sinopharm, a to na základě žádosti premiéra Babiše. Podle prezidentova mluvčího Ovčáčka čínská strana okamžitě souhlasila s jejich poskytnutím. Sama Čína ale tyto informace nepotvrdila. K žádné konkrétní dohodě nakonec nedošlo a podle dostupných informací ani neproběhla oficiální jednání. Otázka využití „východních“ vakcín nakonec ustoupila do pozadí vzhledem k dostatečným dodávkám v rámci společného unijního schématu. Česká republika se do „vakcínové diplomacie“ zapojila i aktivně, když vláda v rámci distribuce nadbytečných vakcín rozhodla v červenci 2021 poskytnout Tchaj-wanu 30 000 dávek vakcíny proti covidu-19 (vakcíny předtím Tchaj-wanu darovala také Litva a Slovensko).

V oblasti ekonomických vztahů pokračoval dlouhodobý útlum spolupráce. Čínská státní firma CITIC v červenci 2021 odprodala svůj majoritní podíl v mediální agentuře Médea Jaromíra Soukupa. Čínská společnost CGN byla v březnu 2021 vyřazena z možnosti ucházet se o tendr na Dukovany. Všechno ale nasvědčuje tomu, že společnost neměla o tendr reálný zájem, a její účast byla spíše formalitou. I proto bylo rozhodnutí ji vyřadit politicky průchodné, především za situace, když se před odhalením kauzy Vrbětice stále počítalo s účastí ruského Rosatomu. V případě vyřazení CGN argumentoval ministr Havlíček zhodnocením bezpečnostních rizik, ale také nedostatečnými referencemi z projektů v zahraničí.

V otázce zapojení čínských firem do strategických projektů doposud nedošlo k vyřazení konkrétních dodavatelů z budování 5G sítí a vláda zvolila vyčkávací taktiku.

Avšak v kontextu amerických sankcí vůči firmě Huawei a celkové nejistoty budoucí podoby regulačních rámců se Huawei přirozeně stal méně atraktivním partnerem. Výsledkem toho bylo i rozhodnutí telekomunikační společnosti CETIN v říjnu 2020 upřednostnit v interním tendru před Huawei firmu Ericsson.

Postoj ČR k dalšímu omezování autonomie Hongkongu ze strany čínské centrální vlády po prosazení zákona o národní bezpečnosti v červnu 2020 byl rozporuplný. V říjnu 2020 se Česko nepřidalo ke společnému apelu 39 zemí v OSN vyjadřujících znepokojení se situací v Hongkongu a Sin-tiangu. Důvodem byl podle médií nesouhlas premiéra Babiše a prezidenta Zemana argumentujících snahou vyhnout se dalšímu vyostření vztahů s Čínou po Vystrčilově návštěvě Tchaj-wanu. Ministerstvo zahraničních věcí však v jiných případech vícekrát vyjádřilo znepokojení nad porušováním čínských závazků v Hongkongu. Česko navzdory unijní iniciativě nevyovědělo extradiční smlouvu s Hongkongem, kromě Portugalska jako jediná z evropských zemí. Vláda argumentovala tím, že smlouva je nastavena tak, že ji nelze zneužít pro politické účely. Vypovězení smlouvy však mělo být především symbolickým aktem. Česko se na druhé straně rozhodlo v souladu s unijním postupem implementovat rozšíření zbrojního embarga na Čínu i na Hongkong.

V otázkách lidských práv, Tchaj-wanu, Hongkongu či Tibetu hrál už jako tradičně významnou roli parlament. Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny přijal v březnu 2021 usnesení apelující na vládu, aby se vyjádřila k „hrubému porušování lidských práv“ v Sin-tiangu. Senát následně v usnesení z června 2021 promluvil o „genocidě“ ze strany čínského režimu a vyzval k politickému bojkotu olympijských her v Pekingu. Senát také schválil usnesení volající po podpoře zapojení Tchaj-wanu do Světové zdravotnické organizace (WHO) a vyzval vládu k vypovězení extradiční smlouvy s Hongkongem. Tyto kroky vedly jako obvykle k ostrým veřejným reakcím ze strany čínské ambasády.

Stagnující vývoj česko-čínských vztahů byl v kontrastu s dynamickým rozvojem v relaci EU-Čína. Na konci roku 2020 bylo oznámeno úspěšné ukončení vyjednávání o bilaterální investiční dohodě (Comprehensive Agreement on Investment, CAI). I když uzavření rokování bylo v souladu s časovým harmonogramem, pro mnohé bylo v kontextu zhoršujících se evropsko-čínských vztahů v roce 2020 překvapením. Hlavním motorem vyjednávání bylo německé předsednictví a samotná kancléřka Angela Merkelová. Ze strany některých členských států, například Polska, se ozývala kritika, že nebyly v otázce finalizace jednání dostatečně konzultovány. EU také nebrala v potaz výzvy nastupující Bidenovy administrativy, aby v přístupu k Pekingu zvolila postoj koordinovaný s USA.

Čeští představitelé se, minimálně veřejně, debaty o CAI aktivně nezúčastnili. Nebylo proto reflektováno, co by tato průlomová dohoda pro Česko vlastně přinesla. Osud CAI je po sérii odvetných sankcí mezi EU a Čínou kvůli porušování lidských práv v Sin-tiangu z března 2021 nejasný. Evropský parlament podmiňuje jednání o CAI odvoláním sankcí ze strany Číny, k čemuž Čína s největší pravděpodobností nepřistoupí.

EU zároveň přijala nebo plánuje implementovat vícero tzv. autonomních nástrojů, které mají reagovat na nerovnováhu v evropsko-čínských ekonomických vztazích bez ohledu na ochotu Pekingu plnit své závazky. Jedním z nich je mechanismus na prověřování zahraničních investic. Česká národní legislativa vstoupila v platnost v květnu 2021.

Bidenova administrativa ve Spojených státech ve většině oblastí politiky vůči Číně pokračovala v trendu nastoleném Trumpovou administrativou. Větší důraz začala klást na užší koordinaci se spojenci, včetně evropských zemí, i když ty (především Francie a Německo) nesdílejí všechna východiska americké politiky a stále odmítají vnímat Čínu jako primární geopolitického rivala.

V kontextu česko-čínských vztahů můžeme v předvolebním období očekávat kontinuitu současné trajektorie, tedy stavu „hibernace“. V případě triumfu opozice ve volbách a úspěšného vytvoření nové vlády může Čína a zahraniční politika obecně představovat jednu z hlavních třecích ploch mezi vládou a prezidentem. Prezident se může snažit případnou asertivnější politiku vlády vůči Pekingu aktivně sabotovat, nebo minimálně realizovat vlastní autonomní agendu. Sporná bude v případě realizace určitě i plánovaná cesta prezidenta do Číny v roce 2022.

Hlavními tématy budou stále lidská práva v Sin-tiang, Tibet a Hongkong, vztahy s Tchaj-wanem či čínské zapojení do strategických odvětví ekonomiky. Nová vláda může schválit formální vyloučení čínské společnosti Huawei a jiných čínských firem z možnosti poskytovat komponenty pro výstavbu 5G sítí a také omezit jejich zapojení v jiných senzitivních odvětvích. Můžeme očekávat i aktivnější kontakty s Tchaj-wanem v kontextu volnější interpretace české politiky jedné Číny. Agenda Tchaj-wanu bude pravděpodobně více reflektována i na evropské úrovni vzhledem k možnosti jednání o obchodní dohodě mezi EU a Tchaj-wanem.

Ze strany současné opozice jsou slyšet hlasy o potřebě tvrdší politiky vůči Číně, a to často jako součást přehodnocení přístupu k „východním mocnostem“, včetně Ruska. Vláda, která bude k Číně aktivně kritická, může akcelarovat i některé již probíhající trendy v jiných oblastech. V roce 2021 například Vysočina rozvázala vztahy s čínskou provincií Chu-pej, přičemž se odkázala na absenci konkrétní spolupráce. Podobné přehodnocení vztahů na regionální úrovni, které původně zaznamenaly dynamický růst na začátku minulé dekády, můžeme očekávat i ze strany jiných krajů nebo měst. Stejně trendy lze predikovat například i v otázce akademické spolupráce s čínskými partnery, kde jsou si české univerzity stále víc vědomy možných bezpečnostních a etických rizik. Podobnou situaci můžeme nakonec sledovat i v dalších západních zemích.

Otázky vyvolává pokračující účast Česka na formátu 17+1 (16+1). Zástupci Pirátů apelují na ukončení české participace, a to v rámci koordinovaného „vystoupení“ s dalšími členskými státy, které na formátu participují. Osud formátu samotného je po de facto odchodu Litvy nejasný. Více zemí naznačuje, že i když budou na formátu dále

participovat, budou mu přikládat v kontextu vztahů s Čínou nižší význam a budou prioritizovat evropskou a bilaterální dimenzi vztahů.

Z pohledu Číny má význam Česka ve formátu klesající tendenci. V plánu aktivit z posledního summitu chybí například zmínka o každoročním Čínském investičním fóru, které se pod hlavičkou iniciativy konalo v Praze. V původní verzi kolující před summitem se tato událost ještě nacházela. Fórum se nekonalo už v roce 2019. Tehdy údajně v souvislosti se zhoršujícími se vztahy v atmosféře kontroverzí kolem partnerství Praha – Peking. Ve většině původních prioritních oblastí z pohledu České republiky (civilní letecká přeprava, zdravotnictví, export zemědělských produktů) nepřinesla spolupráce doteď žádané výsledky.

Čína v rámci formátu sází především na podporu Maďarska a Srbska jako nejbližších bilaterálních partnerů. (Staro)novým trendem v souvislosti s klesajícím entuziasmem některých participujících zemí je také čínský důraz na Polsko, což dokazují intenzivní diplomatické kontakty mezi dvěma zeměmi na začátku roku 2021. Peking doufá, že pozitivní pohled Polska na vzájemnou spolupráci může vést k řetězovému efektu i v sousedních zemích.

Českou politiku vůči Číně bude významně formovat vývoj evropského přístupu. Parlamentní volby čekají v září i Německo, a právě jejich výsledek bude klíčovým determinantem budoucího kurzu evropské politiky vůči Číně. Více středo- a východoevropských států volá po využití formátu „27+1“ v přístupu k Peking. Je otázkou, jestli těmto výzvám dokáže vyjít vstříc také Německo, které navzdory rétorické podpoře společného přístupu neváhá přistupovat vůči Číně unilaterálně, případně v rámci francouzsko-německého tandemu. Summit v tomto rozšířeném formátu, který se měl konat v Lipsku v létě 2020, byl zrušen kvůli pandemii a plány na jeho náhradu zatím nebyly oživeny. Němečtí Zelení, kteří mají šanci zásadně mluvit do povolebního vývoje, slibují přeorientovat německou politiku vůči Číně od dominance ekonomických zájmů. Zelení také deklarují, že německá politika bude v jejich režii víc europeizována.

Případná změna německé strategie vůči Číně, včetně přehodnocení snah o prohlubování ekonomické vzájemné závislosti s Čínou, si zasluhuje větší zájem i v ČR. V české debatě je pozornost věnována především přímému ekonomickému napojení na Čínu, které je často marginalizováno. Ve skutečnosti však hraje Německo důležitou mediační roli českého napojení na čínskou ekonomiku, například jako finální exportér českých meziproduktů. Strukturální změny v německé ekonomice, pro kterou je Čína klíčový exportní trh, by tak mohly mít významný dopad i na českou ekonomiku.

Evropská politika vůči Číně by do budoucna měla být více zasazena do širšího přístupu k indo-pacifickému regionu. V dubnu 2021 schválila Evropská rada závěry o unijní indo-pacifické strategii. Ta by měla nastítnit kurz pro posílení evropské přítomnosti v tomto geopoliticky významném regionu. Cílem je přispět k regionální stabilitě a bezpečnosti, posílit ekonomické vztahy a podporovat lidská práva, demokracii a vztahy s partnery se sdílenými hodnotami. I v tomto kontextu bude i pro Česko důležité dále rozvíjet vztahy s demokratickými státy v regionu, jako jsou Jižní Korea, Japonsko nebo Indie.

Kontext

- Pokračující přehodnocování evropského přístupu k Číně.
- Kontinuita americké politiky vůči Číně i za Bidenovy administrativy.
- Rostoucí asertivita Číny v kontextu kritiky za porušování lidských práv v Sin-ťiang, omezování autonomie Hongkongu.

Současnost

- „Hibernace“ česko-čínských diplomatických a ekonomických vztahů.
- Rostoucí prominence konfliktních témat – Sin-ťiang, Hongkong, Tibet, lidská práva, Tchaj-wan.
- Přehodnocování smyslu spolupráce s Čínou v různých oblastech, včetně vztahů na úrovni regionální samosprávy.

Doporučení

- Nová vláda by měla vykonat audit české zahraniční politiky vůči Číně a aktualizovat českou strategii v kontextu nové geopolitické reality.
- Česká republika by měla přehodnotit význam pokračujícího zapojení do formátu spolupráce Číny se zeměmi střední a východní Evropy například zpracováním komplexního auditu přínosů formátu.
- Český přístup k Číně by měl být zasazen do širšího přístupu k regionu Indo-Pacifiku po vzoru spojeneckých koncepcí.
- V otázce porušování lidských práv a mezinárodních závazků ze strany Číny by měla ČR zaujmout konzistentní kritické stanovisko a tato témata vznášet na všech úrovních vzájemných vztahů.

Blízký východ

Karolína Lahučká
Filip Sommer

„Plníme naše sliby. Česká republika bude mít plnohodnotnou diplomatickou misi v Jeruzalémě. Představuje to další milník v naší spolupráci a dokazuje to, že si uvědomujeme důležitost tohoto velkého města.“

— **Andrej Babiš**

11. 3. 2021

„Stát Izrael čelí nehoráznému, barbarskému útoku. Chci vyjádřit podporu a solidaritu státu Izrael, který má jasné a nezcizitelné právo se bránit. Vyvěším proto izraelskou vlajku na budově Černínského paláce“

— **Jakub Kulhánek**

14. 5. 2021

„Pro rok 2021 Česká republika slibuje další pomoc v hodnotě 7 milionů eur pro Sýrii a sousední země.“

— **Tomáš Petříček**

29. 3. 2021

„Česká republika podporuje Berlínský proces, mediační aktivity OSN a všechny další kroky, které pomohou nastartovat politický dialog. Vítá rovněž srpnovou dohodu na klidu zbraní. EU se prostřednictvím operace IRINI angažuje také při vymáhání zbrojního embarga ustaveného Radou bezpečnosti OSN.“

— **Tomáš Petříček**

21. 9. 2020

Blízký východ je kvůli své poloze v sousedství Evropy z mnoha pohledů pro Česko a EU důležitým regionem. Nicméně česká zahraniční politika vůči regionu je dlouhodobě založena spíše na reakcích na jednotlivé konflikty a vývoj v regionu než na jasné a strategické koncepci, kterou by aktivně prosazovala. Navíc se často odklání od přístupu EU, čímž už tak nejednotný postoj ještě dál tříští. Většina regionu se nadále potýká s nestabilitou a dlouhodobě trvajících konflikty, což ve velké míře ovlivňuje i evropskou bezpečnost. Navíc i Blízký východ byl po celý rok výrazně ovlivněn pandemií covidu-19, což jeho situaci nejen po humanitární stránce zhoršilo.

ČR nadále pokračuje v silně proizraelské orientaci, kterou posílila i vakcinační politika. V únoru zaslal Izrael symbolický dar vakcín ČR s příslibem dalších. V březnu otevřela ČR diplomatickou úřadovnu v Jeruzalémě, kde premiér připomněl nesouhlas ČR s šetřením zločinů na palestinském území před ICC, což vyvolalo velkou kritiku ČR mezi arabskými státy. Během této Babišovy návštěvy Izrael také nabídl ČR zapojení do vývoje nové vakcíny. V květnovém obnovení palestinsko-izraelských bojů se česká politická špička otevřeně postavila na stranu Izraele, čímž šla proti většině v EU, která usiluje o vyrovnanější postoj k oběma stranám. Ve vyjádřeních vrcholných českých politiků úplně chybí zmínění mírového řešení této eskalace a osvětlení aktuálních a krátkodobých příčin konfliktu. Hlasitá podpora Izraele ze strany českého velvyslance v Kuvajtu neprospěla místním zájmům ČR, obzvláště v době kontroverzního bombardování Gazy.

Nikam se v uplynulém období neposunula ani otázka otevření zastupitelských úřadů a navázání strategických vztahů v Maskatu a Dauhá, jejichž význam po ukončení blokády Kataru opět vzroste. Ve vztahu k Saúdské Arábii ČR nedokázala dostatečně využít vakua způsobeného zhoršením vztahů mezi královstvím a dalšími evropskými zeměmi, zejména pak Německem, a zúročit nové příležitosti nejen v oblasti ekonomiky, ale i vědy a výzkumu či prohlubování kulturní spolupráce. Pokud se ČR rozhodne pokračovat v jasné podpoře proizraelského křídla na Blízkém východě, Saúdská Arábie, ale i další země Zálivu se nabízejí jako přirození partneři. V posledních měsících navíc začala Saúdská Arábie napřímo jednat s Íránem, což jen podtrhuje obecnou snahu Bidenovy administrativy o novou íránskou dohodu. Vztahy ke všem aktérům tohoto uspořádání jsou tak pro ČR do budoucna klíčové a v případě chytré diplomacie i výhodné.

V Sýrii se přesunula pozornost více na boj s ekonomickou a humanitární krizí, které v době pandemie problémy této země ještě prohloubily a dostaly společnost do silnější závislosti na zahraniční pomoci. ČR se v souladu s politikou EU aktivně angažuje na humanitárních projektech v oblasti zdravotnictví a obnovy postižených regionů. Poslala například podporu do nemocnice v Latákii či do zdravotnických zařízení v Damašku a Aleppu. Pozornost EU se upírala i na květnové prezidentské volby, které Západ označil za nesvobodné a nelegitimní.

Írák je nadále zmítán protivládními protesty, které zde trvají od října 2019. Česko však tyto snahy volající po potírání korupce, zahraničního (hlavně íránského) vlivu v zemi a sektářského politického dělení nepodpořilo. ČR se angažuje hlavně v rámci operace proti ISIS – od roku 2014 podporuje globální koalici v boji proti této tero-

ristické organizaci, zejména prostřednictvím speciálních výcvikových týmů. Od února 2021 má Česko v zemi 6 pracovníků podílejících se na chodu mise OIR a mise NATO v Iráku. Schválený mandát ale počítá s vysláním až 80 příslušníků armády. Mimo vojenské působení nicméně můžeme mluvit o takřka neexistujících vztazích ČR s Irákem, což je i vzhledem k historii vztahů mezi zeměmi záležející.

ČR zcela pochopitelně přistupuje zdrženlivě k paralyzované politické situaci v Libanonu. Nabízí se ovšem větší prostor pro české angažmá jak v otázce nepřímých vyjednávání s Izraelem o podobě námořní hranice, tak v otázce rekonstrukce zničeného Bejrútu po loňském výbuchu v přístavu. Vztahy s Jordánskem, které bylo zejména za minulé vlády vnímáno jako klíčový partner ČR na Blízkém východě, se zásadně neposunuly kupředu a dávají tak tušit utlumení českého zájmu, který postrádá dlouhodobou vizi.

Vztahy s Tureckem ovlivňovaly především turecké aktivity v sousedství – na Kavkaze, ve východním Středomoří či v Sýrii – které způsobily krizi ve vztazích s EU. Ta od prosince diskutovala možnost zavedení nových sankcí vůči Turecku. Proměna turecké rétoriky vůči EU na jaře 2021 naopak podnítila obnovení debaty o posilování vzájemných vztahů, o což se na bilaterální rovině snaží i ČR, a to zejména skrze ekonomickou diplomacii. Dobré vztahy mezi ČR a Tureckem na diplomatické a zpravodajské úrovni ukázalo i propuštění dvou Čechů vězněných za terorismus po ročním vyjednávání v létě 2020. Spolupráce s Tureckem je spojena i se situací v Libyi, kde se Turecko aktivně vojensky angažuje v podpoře dočasné vlády, která vznikla pod záštitou OSN za účelem dovedení země do prosincových voleb. Bohužel EU zde nenavázala na své loňské snahy a na vyjednávání o dalším vývoji se aktivně nepodílela.

V kontextu aktuálního turbulentního vývoje v Afghánistánu přistoupila Bezpečnostní rada států ke stažení českých diplomatů z kábulské ambasády. Navíc rozhodla o přijetí afghánských tlumočnicků pomáhajících české armádě, kteří o evakuaci sami požádali.

Česká zahraniční politika by v následujícím období měla přijít s ucelenou vizí a stanovením hlavních priorit, které bude během příštích let vůči regionu Blízkého východu prosazovat. Stejně tak by se měla aktivně zasazovat o vznik konzistentní strategie vůči regionu na úrovni EU, jinak Blízký východ zůstane pod vlivem třetích mocností. S ohledem na konflikty a humanitární krizi v regionu by ČR měla zvolit vyrovnanou strategii aktivního prosazování lidskoprávní linie, která často ustupuje do pozadí ekonomickým a partikulárním zájmům.

Česká zahraniční politika by měla usilovat o trvalé vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu založeného na podpoře dvou nezávislých států, což v projevech představitelů ČR na podporu Izraele chybí. Jednostranné řešení zde dlouhodobý mír nepřinese a je třeba uznat problémy na obou stranách a snažit se o objektivní přístup. Tento postoj je potřebný nejen v rámci jednotné linie EU, kterou by ČR měla následovat, ale

zejména v diplomatických vztazích s arabskými státy, v nichž otázka Palestiny opět nabývá na významu.

ČR by měla prosazovat aktivní postoj EU vůči dalšímu vývoji v Sýrii s tlakem na politickou transformaci země po proběhlých volbách v souladu s rezolucí OSN, na které je závislá i možnost výraznější finanční pomoci při obnově Sýrie ze strany EU. Česká republika by měla aktivně využít svou ambasádu v Damašku k podpoře evropského dohledu nad přísunem humanitární pomoci do země a podpořit proces vnitrostátního odsouzení občanů EU, kteří mají podíl na terorismu a porušování lidských práv v Sýrii. Česko by dále v rámci EU mělo podpořit proces spravedlivých, nezávislých a demokratických voleb v Iráku a Libyi jakožto jediné možné cesty k suverénním a nezávislým státům a aktivně usilovat o vyvinutí tlaku na mezinárodní monitoring těchto voleb pod mandátem OSN.

EU by měla využít i současného pozitivního vývoje svých vztahů s Tureckem a přimět ho k efektivnější spolupráci doplněné stahováním vojsk z území Sýrie. Vstřícné kroky vůči Turecku by česká diplomacie měla prosazovat při důrazu na dodržování lidských práv a principů právního státu, protože jen dialogem, nikoliv nátlakem lze ve vztazích s Tureckem dosáhnout změn. ČR by se s ohledem na postoj k migraci měla aktivně podílet na konstruktivní debatě nad aktualizací migrační dohody a podporovat stabilizaci Sýrie. Stejně tak by měla řešit aktivnější a strategickou politiku vůči vývoji v Libyi, jejíž stabilita je pro bezpečnost EU zásadní, i s ohledem na migraci, a to například větším zapojením do mediálních jednání o mírovém procesu či prosincových volbách. Aktivní politika by zde mohla pomoci také řešit situaci ve východním Středomoří, kde Libye a Turecko tvoří hlavní opoziční linii vůči evropským plánům.

Vzhledem k blížícím se parlamentním volbám bude důležitá i podpora stabilizace politické situace v Iráku. V rámci NATO by se čeští vojáci i nadále měli podílet na boji s terorismem, který výrazně ovlivňuje i politické dění v EU. Vzhledem k aktuální situaci v Afghánistánu by ČR měla v rámci NATO a spolu s dalšími spojenci zaujmout jasný postoj vůči nové vládě Tálibánu, který by měl sloužit jako protiváha pozice Ruska a Číny. ČR by pak v Afghánistánu měla proaktivně vyjednávat dodržování lidských práv, zejména práv žen a dívek. S opatrností je třeba přistupovat k složité politické situaci v Libanonu. Podporu by si zasloužila především libanonská armáda, která tvoří zásadní protiváhu hnutí Hizballáh a jejíž koheze je narušena bezprecedentní ekonomickou krizí v zemi. Stejně tak by ČR měla podporovat stabilizaci společnosti v strategicky důležitém Jordánsku.

Vzhledem k pokračujícím několikastranným jednáním s Íránem by měla být česká ekonomická diplomacie připravena navázat intenzivní vztahy s touto zemí v případě uvolnění mezinárodních sankcí, neboť se jedná o velmi lukrativní trh. Tyto vztahy by měla ČR vyvažovat zvýšením technologické spolupráce se Saúdskou Arábií a Spojenými arabskými emiráty a konečně reflektovat geopolitickou realitu povýšením diplomatických vztahů s rostoucím Katarom a Ománem. ČR by zároveň měla věnovat zvýšenou pozornost oblasti Rudého moře, které se začíná profilovat jako nastupující klíčový bezpečnostně-ekonomický region.

Kontext

- Krátkodobé obnovení izraelsko-palestinského konfliktu a změna politického vedení Izraele.
- Ukončení katarské diplomatické krize a počátek diplomatických vztahů mezi Izraelem a Perským zálivem.
- Rostoucí ekonomická krize v regionu, posílená pandemií covidu-19 (Turecko, Libanon, Sýrie ad.).

Současnost

- Absence strategické politiky vůči arabským státům s ohledem na silně proizraelský postoj české diplomacie.
- Nekoncepční politika vůči většině zemí regionu s absencí dlouhodobé vize (Jordánsko, Irák, země Zálivu i severní Afriky).
- Podpora rozvoje vztahů ČR, respektive EU, s Tureckem v kontextu uvolňování napětí mezi oběma stranami po loňské krizi.

Doporučení

- ČR by měla aktivně podporovat svobodné a spravedlivé volby pod dohledem OSN (Sýrie, Libye, Irák) a další politické transformace zemí v regionu.
- I s ohledem na české členství v EU a NATO je třeba klást větší důraz na zachování objektivitu a vyvažování lidskoprávní linie a ekonomických zájmů na Blízkém východě.
- ČR by měla následovat tradiční linii humanitární politiky v regionu a soustředit se především na země sužované konflikty a prohlubující se ekonomickou krizí.
- Česká nejen ekonomická diplomacie by měla představit dlouhodobější strategii a být připravena na proměny a nové výzvy v regionu (Írán, státy Zálivu, Turecko atd.).

Afrika

The background of the page is a solid dark blue color. Overlaid on this background is a faint, light blue topographic map of the African continent. The map uses contour lines to represent elevation and geographical features, with the highest elevations in the north and south, and lower elevations in the interior. The map is centered on the continent, with the word 'Afrika' written in white at the top left.

„Naše pomoc a přítomnost je pro stabilizaci a zlepšení ekonomické situace v Mali klíčová. Pomáháme tím i naší bezpečnosti a naše evropská mise mi dává smysl. Když se to ale nepovede, mohou zvítězit snahy nastolit agresivní islám, po kterém velká část obyvatel Mali podle mě přitom nijak zvlášť netouží.“

— **František Ridzák**

(ředitel Agentury komunikačních a informačních systémů)
27. 1. 2021

„Když jsme k tomu přičetli naši aktivní účast v operaci Takuba, která tvoří součást mise Barkhane, tak opravdu Armáda České republiky zní mezi partnery velmi pozitivně a Česká republika – nejen armáda – tím nesku-tečným způsobem získala, co se týká prestiže. Takže to hodnotím velmi pozitivně.“

— **František Ridzák**

7. 2. 2021

„Stabilita v oblasti Sahelu je pro Evropu velmi důležitá. Proto jsme součástí mezinárodních sil v Mali a naši vojáci zde odvádějí skvělou práci. V loňském roce jsme veleli jednotkám celé výcvikové mise EU a v roce 2022 bychom chtěli znovu.“

— **Lubomír Metnar**

1. 4. 2021

Podobně jako celý zbytek světa byl i vývoj v subsaharské Africe v uplynulém roce ovlivněn pandemií covidu-19. Původní předpoklad, že obyvatelé kontinentu budou epidemií zasaženi výrazněji než v jiných regionech, se ovšem nenaplnil a z hlediska čísel nakažených pandemií ve většině zemí subsaharské Afriky nepropukla ve výraznější míře. Je ovšem pravda, že na danou skutečnost může mít vliv i způsob sběru dat a jeho vyhodnocování. O to větší dopad ale mohou mít následně ekonomické důsledky, které budou dlouhodobějšího charakteru. Představitelé jednotlivých států v subsaharské Africe na situaci zároveň nereagovali jednotným způsobem. Situace se různila od naprostého zlehčování (např. Tanzanie) přes ostrážitost při zachování většiny ekonomických aktivit (např. Etiopie, Kamerun) až po snahu zneužití k posílení nedemokratických tendencí (např. Keňa, Nigérie). Jako pět hlavních důvodů toho, proč epidemie na kontinentu neměla následky na životech v takové míře jako na jiných kontinentech se uvádí: včasná reakce, většinová podpora přijatých opatření, mladá populace, příhodné klima a celková zkušenost s pandemiemi podobného rozsahu.

Ačkoli se přímý dopad pandemie na kontinent dá hodnotit jako nízký, lze očekávat, že nepřímé dopady se dostaví v horizontu následujících let. Vakcínová politika velmocí a podpora zdravotnictví ze strany zemí globálního severu mezi běžnými obyvateli kontinentu obecně zůstala spíše bez povšimnutí. Vysoká proočkovanost je jednou z priorit spolupráce ze strany EU, přičemž evropskou pomoc ve svůj ekonomický prospěch využívají některé politické elity kontinentu. V současné fázi je celková proočkovanost zemí na velmi nízké úrovni a v některých státech k červnu 2021 ještě očkovací kampaň nezačala. Naopak prvním státem subsaharské Afriky, který zahájil očkování vakcínou Sputnik, byla Guinea (Conakry) již v lednu.

V regionu pokračovalo či se odehrálo několik významných konfliktů. Za zmínku stojí konflikt s islamisty v provincii Cabo Delgado v Mosambiku, separatistické tendence provincie Tigray a vojenská reakce etiopské vlády, nestabilní situace ve státech Sahelu, tj. Burkina Faso, Čadu a Mali, či eskalace předvolebního násilí v Pobřeží slonoviny, Republice Kongo a Středoafričské republice. Podobně jako ve většině regionů světa dále v uplynulém roce v subsaharské Africe došlo ke zpomalení růstu HDP, i když velmi nerovnoměrně, a například Etiopie a Guinea (Conakry) si dokázaly udržet růst HDP přes 5 %. K největšímu ekonomickému ochlazení na kontinentu došlo v regionu jižní Afriky (JAR, Botswana a Namibie). Státy závislé na těžbě ropy (Angola, Nigérie, Konžská republika a Rovníková Guinea) byly ekonomickými konsekvencemi sice také zasaženy ve větší míře, ale jejich ekonomický rozvoj je na sestupu již od roku 2016. Významnou ranou se pandemie covidu-19 stala také pro ekonomiky závislé na expatech a jimi posílaných remitencích. Pravidelná ekonomická injekce ze strany diaspory cestující domů během svátků (Vánoce, ramadán) také byla nižší než v předchozích letech.

Z pohledu vztahu České republiky k teritoriu pandemie přišla v nejméně vhodnou dobu, kdy se vláda ČR rozhodla k větší aktivitě v regionu. Návštěva ministra Petříčka na podzim roku 2019 v Etiopii měla být důležitým impulsem stejně jako plánované zavedení přímé letecké linky mezi Prahou a Addis Abebou. Bohužel do

tohoto rozvoje zasáhly velmi nepříjemně vnější faktory. Plánovaná prioritizace Sahelu tak i přes celou řadu dílčích úspěchů v uplynulém období ani nemohla být v komunikaci s veřejností úspěšná a český mediální prostor se spíše věnoval jiným tématům. Navzdory politickému upřednostňování jiných témat postupně dochází k stabilizaci agendy jako jedné z prioritních, což lze dokázat jmenováním zvláštního zmocněnce pro Sahel v září 2020. Jako úspěšné lze dále hodnotit působení Armády ČR, která v Mali poprvé vedla mezinárodní misi, a to konkrétně výcvikovou Evropské unie EUTM. V daném kontextu se také potvrdila důležitá role čerstvě ustanoveného (říjen 2019) zastupitelského úřadu v Mali. Bohužel proces i vinou nestabilní situace v Mali stále zůstává na půli cesty, a zatímco v Bamaku je velvyslanectví, jeho představitelem je stále „pouze“ vedoucí zastupitelského úřadu akreditovaný jen pro Mali, a ne pro okolní státy Sahel G5. To by se mělo změnit s rotací velvyslanců akreditovaných v Abuji, Akkře a Dakaru, v jejichž působnosti státy Sahelu G5 momentálně jsou.

ČR se v uplynulém roce poměrně úspěšně dařilo získat renomé v kontextu prioritizace Sahelu na mezinárodní scéně. To je možné demonstrovat i na úsilí obsadit pozici speciálního zmocněnce pro Sahel v rámci Evropské služby pro vnější činnost, kterou ČR jen těsně nezískala. Bohužel zatímco úřednický aparát si na tomto poli vede poměrně schopně, chybí viditelnější podpora ze strany nejvyšších ústavních činitelů – prezidenta a premiéra. Naštěstí obavy, že se bude jednat pouze o téma ministra zahraničí Petříčka se nenaplnily a tématu se ujal i ministr Kulhánek, což dává naději, že české působení by se mohlo rozvíjet dlouhodobě. Navzdory proběhlému státnímu převratu v Mali byla totiž mise pod vedením AČR hodnocena partnery jako úspěšná, a to především díky teritoriální decentralizaci výcviku. Dále došlo k zahájení českého působení v úkolovém uskupení Takuba v rámci operace Barkhane, která se věnuje protiteroristickým aktivitám. Na druhou stranu důraz na vojenskou oblast může být z dlouhodobé perspektivy kontraproduktivní, což se ukazuje při současných jednáních o novém uspořádání v Mali. Je tak potřeba rozvíjet již zahájené projekty na podporu občanské společnosti, které mají potenciál přispět k dlouhodobé stabilizaci, jak se předpokládá v dříve schválených programech. Bohužel s příchodem pandemie bylo rozhodnuto o alokaci finančních prostředků na jiné projekty v zemích s rezidentním zastoupením. To poněkud rozměnilo stanovené priority a (alespoň zpočátku) znovu nastolilo nevyslovenou otázku, zda bude pro ČR stabilizace Sahelu skutečnou prioritou, která má šanci se dlouhodobě rozvíjet.

Ve stínu pandemie se v uplynulém roce řešila otázka vzájemných vztahů mezi EU a státy Afriky – tzv. dohoda post-Cotonou. V prosinci bylo Evropskou radou schváleno znění, které je v současné době v legislativním procesu, který má být ukončen do letošního listopadu. Smlouva počítá s partnerským vztahem, který by narovnal dlouhodobou dominanci evropské strany nad agendou a ekonomickými prostředky. Zároveň se počítá s větším a rovnoprávnějším zapojením afrických partnerů. To může pro ČR představovat příležitost, neboť africké země pak mohou stát o spolupráci a dialog s dalšími zeměmi EU.

Navzdory pozitivním náznakům v kontextu prioritizace Sahelu je česká zahraniční politika stále na půli cesty. V nadcházejících letech bude nezbytné vyhodnotit první krátkodobé plány pro Sahel, včetně kritické evaluace našich střednědobých a dlouhodobých kapacit. Jedná se totiž o oblast, která prochází výraznými demografickými, klimatickými a identitárními proměnami.

V nadcházejících letech proto nelze očekávat uklidnění – spíše naopak. Znovu bude nezbytné přitáhnout k regionu pozornost nejvyšších politických představitelů. Na nižších úrovních bude pro Česko zásadní příprava specialistů na oblast Sahelu, a to včetně jazykové znalosti a jejich dlouhodobého pobytu v oblasti, například i formou univerzitní spolupráce. Další prioritou by měla být snaha o diverzifikaci působení ekonomické diplomacie v celé Africe tak, aby dominantní agendou nebyla podpora českého obranného průmyslu. Současná pandemie například ukázala, že zdravotnictví je na kontinentu poměrně perspektivní oblastí pro spolupráci s českým soukromým sektorem a výzkumnými institucemi.

S ohledem na pandemii se také ukázalo, že České republice se v uplynulých letech vyplatil rozvoj diplomatického zastoupení v podobě otevíraných honorárních konzulátů. Navzdory rozdílné kvalitě a závislosti na osobě konzula se stávají důležitým mechanismem při rozvoji vzájemných vztahů. V daném kontextu je pak dále třeba přivítat a podpořit iniciativu na vyhledávání absolventů a absolventek škol v bývalém Československu. Větší zapojení diaspory, univerzit a neziskového sektoru bude pro naše další působení na kontinentu naprosto klíčové.

V souvislosti se zvýšenou aktivitou na evropské úrovni a redefinicí vzájemných vztahů se České republice otevírá prostor pokračovat v nastolené trajektorii. Zvýšená aktivita české diplomacie přichází ve chvíli, kdy si i státy v Africe mnohem pečlivěji začínají vybírat své partnery. Tato situace má pro ČR potenciál dosáhnout s minimem nákladů zajímavých a dlouhodobých výsledků.

Kontext

- Rozdílné reakce a dopady epidemie covidu-19 na jednotlivé africké státy.
- Rostoucí emancipace jednotlivých států Afriky a Africké unie, výběr prioritních partnerů.
- Demografické proměny a z nich plynoucí redefinice současných sociálních vztahů.

Současnost

- Sahel jako prioritní oblasti pro působení ČR.
- Prioritizace vojenského působení a stagnace dalších projektů a aktivit v Sahelu.
- Pokračování jednání o novém vztahu mezi EU a Afrikou.

Doporučení

- ČR by měla zapojit své nejvyšší představitele do působení v teritoriu.
- ČR by měla pokračovat v diverzifikaci spolupráce do dalších sektorů vedle obranného průmyslu a bezpečnostního sektoru.
- Česko by mělo zapojit akademickou sféru, diasporu a neziskový sektor do strategické spolupráce.

AČR — Armáda České republiky

AMO — Asociace pro mezinárodní otázky

AMOS — Agentura pro mezinárodní obrannou spolupráci

CAI — Komplexní dohoda o investicích

CDU/CSU — Křesťanskodemokratická unie/ Křesťansko-sociální unie Bavorska

CGN — China General Nuclear Power Group

COP26 — 26. konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu

ČR — Česká republika

ČSSD — Česká strana sociálně demokratická

DMA — Akt o digitálních trzích

DSA — Akt o digitálních službách

EDA — Evropská obranná agentura

EDAP — Evropský akční plán pro demokracii

EGAP — Exportní garanční a pojišťovací společnost

EHP — Evropský hospodářský prostor

EMA — Evropská agentura pro léčivé přípravky

EU — Evropská unie

EU ETS — systém EU pro obchodování s emisemi

EUTM — výcviková mise EU

GAFAM — Google, Apple, Facebook, Amazon

GDPR — Obecné nařízení o ochraně osobních údajů

GRU — Hlavní správa rozvědky

HDP — hrubý domácí produkt

ICC — Mezinárodní trestní soud

ISIS — Islámský stát

KDU-ČSL — Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KLDR — Korejská lidově demokratická republika

KSČM — Komunistická strana Čech a Moravy

MF — Ministerstvo financí

MMR — Ministerstvo pro místní rozvoj

MO — Ministerstvo obrany

MPO — Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZV — Ministerstvo zahraničních věcí
MŽP — Ministerstvo životního prostředí
NATO — Severoatlantická aliance
NPO — národní plán obnovy
OBSE — Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ODS — Občanská demokratická strana
OECD — Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OIR — Operace Inherent Resolve
OSN — Organizace spojených národů
OZE — obnovitelné zdroje energie
PA — Pařížská dohoda
PESCO — stálá strukturovaná spolupráce
RFE/ RL — Svobodná Evropa
RRF — Nástroj pro oživení a odolnost
S & D — Pokrokové spolenectví socialistů a demokratů
SIPRI — Stockholm International Peace Research Institute
SPD — Sociálnědemokratická strana Německa (v kapitole Německo)
SPD — Svoboda a přímá demokracie (v kapitole České zbrojní exporty)
SRN — Spolková republika Německo
SURE — Evropský nástroj pro dočasnou podporu na zmírnění rizik nezaměstnanosti v mimořádné situaci
TRANS — Program transformační spolupráce
UK — Spojené království
UNEP — Program OSN pro životní prostředí
USA — Spojené státy americké
V4 — Visegrádská skupina
VFR — víceletý finanční rámec
WHO — Světová zdravotnická organizace
WTO — Světová obchodní organizace

Petr Boháček je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na transatlantické vztahy, kosmické aktivity a politiku Spojených států.

Romana Březovská je analytičkou Výzkumného centra AMO se zaměřením na problematiku změny klimatu v širších souvislostech.

Sylvie Burianová je analytičkou Výzkumného centra AMO se zaměřením na oblast politiky migrace a mobility a politiku Evropské unie.

Zuzana Čapková je analytičkou Výzkumného centra AMO specializující se na dění ve Francii a francouzsko-české vztahy.

Vít Dostál je výkonným ředitelem AMO. Odborně se zaměřuje na středoevropskou spolupráci, polskou zahraniční a domácí politiku a českou zahraniční a evropskou politiku.

Jakub Eberle působí jako výzkumný pracovník a vedoucí Centra evropské politiky v Ústavu mezinárodních vztahů. Odborně se zabývá teoriemi mezinárodních vztahů, českou a německou zahraniční politikou, politikou ve střední Evropě a kritickými přístupy k hybridní válce.

Pavel Havlíček je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na východní Evropu, zejména na Ukrajinu, Rusko a Východní partnerství, a na téma strategické komunikace a dezinformací.

Pavčina Janebová je ředitelkou pro výzkum v AMO. Odborně se zaměřuje na státy střední Evropy a českou zahraniční a evropskou politiku.

Anna Jordanová je spolupracovnicí Výzkumného centra AMO se zaměřením na postsovětský prostor a bezpečnost.

Matěj Jungwirth je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na transatlantické vztahy a americkou zahraniční politiku.

Vendula Kazlauskas je projektovou manažerkou a analytičkou Výzkumného centra AMO se zaměřením na českou evropskou politiku a oblast Pobaltí.

Magda Komínková je analytičkou Výzkumného centra AMO se specializací na Evropský parlament a euroskepticismus.

Kryštof Kruliš je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na vnitřní trh a právo EU a vztah EU a anglofonních zemí.

Josef Kučera je spolupracovníkem Výzkumného centra AMO se zaměřením na kritickou geopolitiku, přeshraniční dynamiku a roli států v západní a střední Africe.

Jakub Kufčák je analytikem Výzkumného centra AMO specializujícím se na Severoatlantickou alianci, obrannou a bezpečnostní politiku.

Karolína Lahučká je analytičkou Výzkumného centra AMO se zaměřením na politický vývoj Turecka a proměnu tureckého nacionalismu.

Michal Lebduška je analytikem Výzkumného centra AMO se specializací na politický, bezpečnostní a společenský vývoj na Ukrajině a ukrajinsko-polské vztahy.

Iva Merheim-Eyre je analytičkou Výzkumného centra AMO. Zabývá se podporou demokracie, migrací a výzvami spojenými s udržitelným rozvojem.

Ondřej Mocek je analytikem Výzkumného centra AMO se specializací na institucionální aspekty evropské integrace.

Filip Sommer je analytikem AMO se zaměřením na Blízký východ.

Tereza Soušková je analytičkou Výzkumného centra AMO se specializací na region východní Evropy, Ruska, Kavkazu a Střední Asie.

Gabriela Svárovská je programovou ředitelkou nadačního fondu Prague Civil Society Centre. Odborně se zaměřuje na oblast lidských práv a občanské společnosti.

Jan Svoboda je analytikem a projektovým koordinátorem Výzkumného centra AMO. Odborně se věnuje evropským energetickým a uhlíkovým trhům, energetické transformaci a nízkouhlíkovým zdrojům energie.

Filip Šebok je projektovým manažerem a analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na čínskou domácí a zahraniční politiku, vztahy Číny se zeměmi střední a východní Evropy a na čínskou zahraničněpolitickou rétoriku.

Hana Votradovcová je projektovou manažerkou v DEMAS – Asociaci pro podporu demokracie a lidských práv. Odborně se zaměřuje na téma sekuritizace migrace v České republice a střední Evropě.

Kristina Zindulková je spolupracovnicí Výzkumného centra AMO. Odborně se věnuje sociálním a ekonomickým dopadům energetické transformace.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Poskytujeme prostor pro vyjadřování a realizaci idejí, myšlenek a projektů sloužících k rozvoji vzdělanosti, porozumění a tolerance mezi lidmi.

AMO je jedinečnou transparentní platformou, která zprostředkovává dialog mezi zástupci široké veřejnosti, akademické sféry, občanského sektoru, politiky a byznysu. Dlouhodobě podporuje zájem občanů České republiky o mezinárodní otázky a poskytuje informace nezbytné pro utváření vlastního názoru na současné dění doma i ve světě.

AMO:

- » formuluje a vydává studie a analýzy,
- » pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse,
- » organizuje vzdělávací projekty,
- » prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média,
- » vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů,
- » podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností,
- » spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum AMO je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou, ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

ZŮSTAŇTE S NÁMI!

facebook.com/AMO.cz
twitter.com/AMO_cz
youtube.com/AMO_cz
linkedin.com/company/AMO_cz
instagram.com/AMO.cz

AMO.CZ